

Statoil i Angola og Aserbajdsjan

Et behov for en utvidet samfunnsansvarsagenda?

Nina Hopstock

Masteroppgave

Institutt for Statsvitenskap

UNIVERSITETET I OSLO

Vår 2011

Statoil i Angola og Aserbajdsjan

Et behov for en utvidet samfunnsansvarsagenda?

© Forfatter

2011

Statoil i Angola og Aserbajdsjan – et behov for en utvidet samfunnsansvarsagenda?

Nina Hopstock

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Oslokopisten, Oslo

IV

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har vært et spennende prosjekt. Å få mulighet til å sette seg dypt inn i et interessant tema som næringslivets samfunnsansvar er noe jeg har hatt stor glede av. Samtidig har det til tider vært utfordrende og jeg har hatt god hjelp fra en rekke personer jeg er svært takknemlig ovenfor.

Først vil jeg rette en stor takk til hovedveileder Helge Hveem for konstruktive tilbakemeldinger, fruktbare innspill og oppløftende ord når jeg har møtt på utfordringer. Jeg vil også takke bi-veileder Bent Sofus Tranøy for nyttige tilbakemeldinger i slutfasen.

Videre vil jeg takke venner og medstudenter for en fantastisk studietid på Blindern. Dere har gitt meg mange gode minner og faglige innspill jeg tar med på veien videre. En spesiell takk går i den forbindelse til mine gode venninner Hanne og Cindy som alltid kommer med motiverende ord og gode bidrag - studietiden hadde ikke vært det samme uten dere.

Jeg vil også takke mine informanter fra Statoil, Amnesty International og Transparency International. Uten deres informasjon og innspill hadde det ikke latt seg gjøre å få like god innsikt på feltet.

En spesiell takk går til mamma, pappa og storesøster Tonje - jeg er utrolig glad for at dere alltid støtter meg med positive tanker og oppmuntrende ord.

Tekstens feil og mangler står imidlertid for undertegnedes ansvar.

Antall ord: 42 127

Antall ord i ren tekst: 35 768

Nina Hopstock, 23. mai 2011

Innholdsfortegnelse

Forkortelser	X
1 Innledning.....	1
1.1 Problemstilling.....	3
1.2 Teoretisk rammeverk.....	5
1.3 Valg av metode.....	6
1.4 Avhengig variabel: Statoils samfunnsansvarspraksis.....	6
1.5 Oppgavens struktur.....	8
2 Metodiske betraktninger.....	10
2.1 Komparativt casestudie.....	10
2.2 Innsamling av data.....	11
2.3 Reliabilitet og validitet	13
2.4 Operasjonalisering av Statoils samfunnsansvarspraksis.....	14
2.4.1 Investeringer i lokalsamfunnet	15
2.4.2 Utdanning og kompetanseoverføring	15
2.4.3 Menneskerettigheter og arbeidstakerstandarder	16
2.4.4 Gjennomsiktighet og anti-korrupsjon.....	17
2.4.5 Fremming av god styresett	17
2.5 Avslutning	18
3 Analyse på det internasjonale nivået.....	19
3.1 Nasjonalstatens begrensinger	19
3.2 Fremveksten av et globalt sivilsamfunn	20
3.3 Hvorfor tar selskaper samfunnsansvar?.....	22
3.3.1 Det normative perspektivet	22
3.3.2 Interessent perspektivet	23
3.3.3 Det økonomiske perspektivet	24
3.4 Avslutning	26
4 Teoretisk rammeverk.....	28
4.1.1 Kaisers modell.....	28
4.1.2 Triangulært diplomati.....	29
4.1.3 Forhandlingssamfunnet	29
4.2 Vertslandets myndigheters påvirkningskraft.....	32
4.2.1 Vertslandets myndigheters vilje - regimekarakter	32

4.2.2	Vertslanets myndigheters evne.....	34
4.2.3	Maktforholdet mellom myndigheter - selskap	38
4.3	Sivilsamfunnets påvirkningskraft	39
4.4	Andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis	42
4.5	Flytmodell for analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis.....	43
5	Empirisk analyse på det nasjonale nivået.....	45
5.1	Angola	45
5.1.1	Angolanske myndigheters påvirkningskraft	46
5.1.2	Det angolanske sivilsamfunnets påvirkningskraft.....	51
5.1.3	Avslutning	54
5.2	Aserbajdsjan	55
5.2.1	Aserbajdsjanske myndigheters påvirkningskraft	55
5.2.2	Det aserbajdsjanske sivilsamfunnets påvirkningskraft	61
5.2.3	Avslutning	63
6	Empirisk analyse på det selskapsspesifikke nivået	64
6.1	Operatør versus partner	64
6.2	Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola.....	65
	Investeringer i lokalsamfunnet	66
	Utdanning og kapasitetsbygging	67
	Menneskerettigheter og arbeidstakerstandarder	69
	Anti-korrupsjon og gjennomsiktighet	69
	Fremme godt styresett	72
6.2.1	Avslutning	73
6.3	Statoils samfunnsansvarspraksis i Aserbajdsjan.....	76
	Investeringer i lokalsamfunnet	76
	Utdanning og kompetanseheving	77
	Menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter	79
	Antikorrupsjon og gjennomsiktighet.....	80
	Fremming av godt styresett	81
6.3.1	Avslutning	83
7	Komparativ analyse.....	86
7.1	Myndighetenes påvirkningskraft	87
7.2	Sivilsamfunnets påvirkningskraft	91

7.3	Andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis	93
7.4	Avslutning	96
8	Konklusjon	98
	Litteraturliste	103
	Vedlegg	115

Forkortelser

ACG	Azeri, Chirag og Guneshil fild
AIOC	The Azerbaijani International Operating Company
BP	Beyond Petroleum
BTC	The Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline
CSR	Corporate Social Responsibility
EITI	The Extractives Industries Transparency Initiative
FN	Forente Nasjoner
MPLA	The Popular Movement for the Liberation of Angola
OBM	The Obsolescing Bargain Model
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
SOCAR	The State Oil Company of the Azerbaijani Republic
SOFAZ	The State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan
UNITA	National Union for the Total Independence of Angola
WBCSD	World Business Council for Sustainable Development

1 Innledning

Over de siste tiårene har strukturelle endringer i verdensøkonomien gitt selskaper større muligheter til å investere og operere på tvers av landegrenser. Sovjetunionens fall og økende markedsliberalisering i en rekke land har åpnet nye områder for vestlige investeringer (van Tulder 2006:56). Teknologiutvikling har gjort geografiske avstander mindre problematisk for næringslivsetablering og mange tidligere nasjonalt baserte selskaper har gjennom direkteinvesteringer i utlandet utviklet seg til flernasjonale selskaper (Jelstad 2005:13). Globalisering har bidratt til å endre roller og relasjoner mellom nasjonale myndigheter, økonomiske aktører og sivilsamfunnet. Innen statsvitenskap ses dette ofte som et skifte fra tradisjonell statssuverenitet mot et mer komplekst system av ”flernivå” styring hvor ikke-statlige aktører i økende grad bidrar til å forme verdensordenen (Kytte og Ruggie 2005:2; Moon og Vogel 2008:305-306). Flere forskere (Scherer og Palazzo 2008; van Tulder 2006) peker på at nasjonalstatens makt har blitt redusert, da tradisjonelle håndhevingsmekanismer ikke er tilstrekkelig til å regulere grenseoverskridende virksomhet. Samtidig har nye aktører og institusjoner som flernasjonale selskaper, ikke-statlige organisasjoner og andre grupper fra sivilsamfunnet fått økt politisk makt og innflytelse (Jelstad 2005:13; Moon og Vogel 2008:305-306). Andre forskere mener statens rolle er endret, heller enn at staten har mistet sin relative makt i forhold til selskapers økende makt. I lys av finanskrisen peker enkelte på at statens makt igjen har økt. Nasjonalstaten forblir hovedsenteret for politisk konkurranse og mobilisering og det nasjonale regelverket fortsetter på mange måter å styre markedet (Weiss 2000; Vabric 2010:23-24).

Globalisering har skapt nye utfordringer og muligheter for selskaper når det gjelder hvilket ansvar de har og hvilket ansvar de faktisk tar for samfunnet generelt. I den forbindelse har oljesektoren vært gjenstand for omfattende debatt. Ettersom denne industrien ofte har en betydelig påvirkning på lokalsamfunn og miljø, har oljeselskapers håndtering av relasjoner til berørte grupper blitt rettet stor oppmerksomhet. Flere oljeselskaper har opplevd stor oppmerksomhet rundt uansvarlig fremtreden i utlandet. Kjente eksempler er Statoils korrupsjonsskandale i Libya, kritikken mot Shells manglende vilje til å kritisere henrettelsen av Ken Saro-Wiwa i Nigeria og den omfattende motstanden rundt Unocal Corporations virksomhet i Burma (van Tulder 2006:289; Zadek 2001:56; Watts 2005:19). Mer aktuelt er krav fra sivilsamfunnet om at Statoil skal trekke seg ut av tjæresandprosjektet i Canada. Delvis grunnet denne oppmerksomheten har oljeindustrien vokst frem som en

foregangsindustri for utvikling og implementering av samfunnsansvar, også kjent som *Corporate Social Responsibility (CSR)*.

Vestlige oljeselskaper møter komplekse utfordringer knyttet til samfunnsansvar i mange vertsland. En rekke studier viser at land som er rike på oljeressurser har generelt svakere økonomisk utvikling og skårer lavere på sosioøkonomiske utviklingsindikatorer enn land med mindre ressursbaser. Tilgang til betydelige oljeressurser blir også knyttet til problemer med å konsolidere demokrati, utbredt korrupsjon og brudd på menneskerettigheter. Svake institusjoner og dårlig styresett blir ofte brukt til å forklare denne tendensen som har fått navnet *ressursforbannelsen* (Sachs og Warner 1995; Karl 1997; Ross 1999; Kolstad og Wiig 2009:5317). Gjennom operasjoner i utviklingsland har oljeselskaper blitt nært knyttet til dette fenomenet (Gulbrandsen og Moe 2007:814). Samtidig peker flere akademikere på at ressursforbannelsen ikke er uunngåelig. Imidlertid understrekes behovet for endring og reform i den politiske styringen, der press fra betydningsfulle aktører utenfra anses som nødvendig. Samtidig innebærer stor innstrømming av utenlandsinvesteringer og påfølgende kapital at mange oljerike land er mindre avhengig av offentlig bistand og lån. Vestlige myndigheter og internasjonale finansinstitusjoner har derfor en begrenset innflytelse i disse landene. I den forbindelse har fokuset blitt flyttet over mot flernasjonale oljeselskaper som antas å ha større påvirkningskraft (Fryans 2010; Haufler 2004).

Mens de sentrale negative effektene av oljeindustrien skjer på makro nivå, har tradisjonelle samfunnsansvarsaktiviteter fokusert på mikronivå og er rettet mot lokalsamfunn i nærheten av selskapers virksomhet. Samtidig etterspør det internasjonale sivilsamfunnet en bredere samfunnsansvarsagenda. Flere mener selskaper skal inkludere samfunnsansvarstiltak som er rettet mot makronivå rundt utfordringer ved sosiale problemer, manglende demokrati og brudd på menneskerettigheter som i stor grad blir assosiert med utviklingen av oljeindustrien. Et spørsmål som stilles er derfor om flernasjonale oljeselskaper har ansvar for å sikre at inntekter fra deres virksomhet skal komme samfunnet som helhet til gode (Lunde og Swanson 2004:2; Kurucz m.fl. 2008:85-86; Gulbrandsen og Moe 2005:55). Samtidig møter flernasjonale oljeselskaper økede konkurranse i det globale finansmarkedet og må respondere på krav om profitt og fortjeneste fra selskapenes aksjonærer. Altruistisk styring med et utøvede sosialt fokus kan derfor bli kontroversielt i et aksjonærperspektiv og kan medvirke til at selskaper tilpasser sin virksomhetsstyring til forventninger hos profittsøkende aksjeeiere (Sheer og Palazzo 2008:418).

1.1 Problemstilling

Innenfor oljeindustrien har Statoil posisjonert seg som en leder på samfunnsansvarsfeltet (Transparency International 2011; DJSI 2008, Statoil 2008). Statoil er Norges største olje- og gasselskap og er en av de mest fremtredende aktørene i norsk oljeindustri. I løpet av 1990-tallet etablerte selskapet seg i stadig større grad utenfor Norge og opererer i dag i 34 ulike land. Statoil spiller en betydelig rolle på den internasjonale arena og er en av verdens største leverandører av olje og gass. I utlandet er selskapet hovedsakelig deleier på lisenser, altså som partner på oljefelt mens andre oljeselskaper er operatører og leder det løpende arbeidet på vegne av Statoil (Statoil 2011b; Jelstad 2005:15-16).

I Statoils generelle tilnærming til samfunnsansvar fremhever selskapet at *”vi bidrar til bærekraftig utvikling med utgangspunkt i vår kjernevirksomhet i de landene vi arbeider i”* (Statoil 2011a). Selskapet understreker at samfunnsansvar er en integrert del av virksomhetsstyringen¹ og gjelder i alle vertsland hvor Statoil opererer. Videre bygger selskapets generelle tilnærming til samfunnsansvar på tre forpliktelser selskapet skal overholde; foreta valg basert på hvordan de virker inn på selskapets interesser og interessene i selskapets vertssamfunn; sikre åpenhet, antikorrupsjon og respekt for menneskerettigheter og arbeidsstandarder; samt skape positive ringvirkninger fra selskapets kjernevirksomhet for å støtte utviklingsambisjonene til selskapets vertssamfunn (Statoil 2011a). Imidlertid er det en ting å trekke opp retningslinjer, en annen ting er å gjøre dem om til praksis.

Statoil opererer ikke uavhengig av sine omgivelser og selskapets samfunnsansvarspraksis vil antakelig bli påvirket av eksterne strukturer og aktører. Samtidig vil forventinger og krav som stilles ovenfor selskapet være forskjellig på tvers av vertsland og ulike aktører vil ha varierende mulighet til å få gjennomslag for egne preferanser ovenfor selskapets tilnærming til samfunnsansvar. I denne oppgaven vil Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan bli studert. Begge vertslandene karakteriseres som autoritære regimer og myndighetene innehar mye makt, delvis på bekostning av relativt svake sivilsamfunn. Tilpasser Statoil seg i slike tilfeller myndighetenes preferanser, eller tilpasser de seg fattigdomssituasjonen med sikte på å bøte på de store inntektsforskjellene?

Til tross for at det har vokst frem en omfattende litteratur og forskningsbidrag rundt samfunnsansvarsfeltet, er det begrenset med empiriske studier av hva oljeselskaper *faktisk*

---

¹Statoil fremhever at selskapets tilnærming til samfunnsansvar er forankret i interne prinsipper og etiske retningslinjer som er nærmere beskrevet i Statoil-boken (2008).

gjør i sin tilnærming til samfunnsansvar. Det er derfor et stort behov for kunnskap om hva selskaper gjør med hensyn til samfunnsansvar og hvordan den lokale konteksten i vertsland påvirker selskapers tilnærming (Hveem 2009:409). Denne oppgaven søker å gi økt innsyn på dette området ved å besvare følgende problemstilling:

”Hvorvidt påvirker politiske strukturer og aktører i vertsland Statoils samfunnsansvarspraksis?”

For å få et helhetlig bilde av Statoils samfunnsansvarspraksis spesifiseres problemstillingen i tre delspørsmål som vil bli besvart i følgende rekkefølge:

1. Hvorvidt gjennomfører Statoil sin generelle tilnærming til samfunnsansvar i praksis?
2. I hvilken grad varierer selskapets samfunnsansvarspraksis på tvers av vertsland?
3. Hvorvidt kan faktorer innad i vertsland forklare eventuelle forskjeller?

For å besvare denne problemstillingen er det nødvendig med en omfattende forståelse av konteksten Statoil opererer i. Oppgaven tar derfor utgangspunkt i tre analysenivåer; internasjonalt nivå, nasjonalt nivå og selskapsspesifikt nivå. På det internasjonale nivået vil oppgaven belyse hvilke aspekter ved det globale investeringsmiljøet som har ført til krav om at selskaper skal ta en større del av ansvaret for den sosiale utviklingen i vertsland det investeres i. Dette gjøres for å gi en forståelse av bakgrunnen for Statoils tilnærming til samfunnsansvar og sette det inn i kontekst.

På det nasjonale nivået vil den politiske konteksten i Angola og Aserbajdsjan presenteres gjennom en dybdeanalyse. I et vertsland møter Statoil både myndigheter og sivilsamfunn og det antas at preferanser og krav som disse aktørene stiller ovenfor selskapet kan påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis. I den forbindelse antas det at regimekarakter vil legge føringer kravene Statoil møter. Videre antas det at maktrelasjoner innad i vertsland mellom myndigheter, sivilsamfunn og Statoil vil påvirke hvorvidt selskapet retter seg etter preferanser og krav som settes frem. Disse trekkene vil analyseres for å gi en forståelse av hvorvidt strukturer og aktører innad i vertsland kan bidra til å forklare Statoils samfunnsansvarspraksis.

Til slutt, på det selskapsspesifikke nivået vil Statoils samfunnsansvarspraksis i ulike vertslandene analyseres. For å få et helhetlig bilde vil Statoils samfunnsansvarspraksis analyseres i sammenheng med hvordan andre utenlandske oljeselskaper i vertslandet forholder seg til samfunnsansvar, da det antas at dette kan påvirke Statoils egen praksis. I den

forbindelse vil det bli lagt ekstra vekt på selskaper Statoil er i partnerskap med ettersom Statoil delvis står ”medansvarlig” for partnernes virksomhetspraksis.² Videre vil Statoils tilnærming til samfunnsansvar analyseres i lys av føringer det internasjonale og det nasjonale nivået legger på selskapet. Det er naturlig å anta at selskapets samfunnsansvarspraksis vil være påvirket av interne prosesser innad i selskapet og representanter ved de ulike landkontorene. Grunnet begrensninger som ligger i en masteroppgave vil imidlertid ikke det som skjer innad i selskapet og det interne aktørsettet analyseres. I denne studien tas det derfor utgangspunkt i eksterne strukturer og aktører i vertsland som kan påvirke selskapet; vertslandets myndigheter; det lokale sivilsamfunnet; og andre utenlandske oljeselskaper.

1.2 Teoretisk rammeverk

Det teoretiske rammeverket som ligger til grunn i oppgaven tar utgangspunkt i et markedsorientert perspektiv der samfunnsansvar anses som profittmaksimerende investeringer. For at selskaper skal gjennomføre samfunnsansvarstiltak antas det at aktører utenfor selskapet må kreve slike tiltak. Hvilke aktører Statoil anser som relevante og hvordan deres krav og forventninger blir tatt hensyn til, antas å være påvirket av ulike gruppers muligheter til å mobilisere slike krav. Imidlertid har innsikt fra maktrelasjonsteori blitt lite brukt for å forklare selskapers samfunnsansvarspraksis. I denne oppgaven tas det utgangspunkt i maktforholdet mellom Statoil, vertslandets myndigheter og det lokale sivilsamfunn for å forklare selskapets samfunnsansvarspraksis i ulike vertsland. Oppgaven antar at hvor *betydningsfulle* ulike aktører er for Statoil, vil være betinget av deres relative *forhandlingsmakt*. Med dette som utgangspunkt antar oppgaven at Statoils samfunnsansvarspraksis vil være påvirket av hvordan makt er lokalisert og fordelt innad i vertsland mellom myndigheter, sivilsamfunn og utenlandske oljeselskaper. Det teoretiske rammeverket som ligger til grunn i oppgaven er utledet fra *Kaisers modell* (1971), Stopford og Stranges (1991) *triangulært diplomati* og van Tulders (2006) *forhandlingssamfunn*. Vider vil Freemans (1984) *interessenttilnærming* stå sentralt i analysen av hvordan selskapers samfunnsansvarspraksis blir formet i møte med av eksterne aktører i vertsland. Ved å analysere samfunnsansvar ut ifra et markedsorientert perspektiv der det antas at vertslandets myndigheter og sivilsamfunns forhandlingsmakt, samt andre utenlandske oljeselskapers tilnærming, påvirker Statoils samfunnsansvarspraksis, vil oppgaven kunne bidra til å forklare

---

²Partnere innebærer de oljeselskapene Statoil opererer sammen med på utvinnings- og produksjonsprosjekter gjennom deleierskap på lisenser.

variasjon i samfunnsansvarspraksis i ulike vertsland, til tross for at landene representerer relativt like utfordringer i forhold til samfunnsansvar.

1.3 Valg av metode

For å angripe problemstillingen vil oppgaven gjøre bruk av kvalitativ metode. En kvalitativ tilnærming anses som hensiktsmessig, ettersom systematiske studier av flernasjonale oljeselskapers samfunnsansvarspraksis så langt har vært begrenset og teorier på feltet er relativt underutviklet (Williams og Aguilera 2008:452). Gjennom en dybdestudie kan oppgaven få frem nyanser som ikke er målbare og som ikke ville kommet frem ved statistiske analyser og kvantitative spørreundersøkelser (Yin 2003:13). Oppgaven faller under karakteristikken eksplorerende casestudie og er rettet mot forståelse av empiriske årsaker som kan forklare Statoils samfunnsansvarspraksis i ulike vertsland (Yin 2003:5-6; Gerring 2007:39). Heller enn å teste hypoteser søker oppgaven å generere hypoteser til videre forskning basert på funnene oppgaven presenterer (Yin 2003:5-6; Gerring 2007:39) Et intensivt undersøkelsesopplegg passer således godt ettersom oppgaven søker forståelse og innsikt i hvordan ulike aktører og deres intensjoner innad i vertsland påvirker Statoils tilnærming til samfunnsansvar (Hellevik 2003:98; Gerring 2007:49; Coppedge 1999:468-470). Metoden som ligger til grunn for oppgaven er teoretisk fortolkende casestudie. Teorier vil bli trukket inn for å tolke og forklare Statoils samfunnsansvarspraksis og oppgaven søker å utvikle innsikt som er relevant utenfor de casene som studeres. Hensikten er derfor ikke å teste teori, men å bruke et teoretisk perspektiv for å analysere Statoils samfunnsansvarspraksis i ulike vertsland (Lijphart 1971:691; Andersen 2005:69, 95).

1.4 Avhengig variabel: Statoils samfunnsansvarspraksis

Det foreligger ulike oppfatninger rundt hvor vidt spekteret av samfunnsansvar bør være og hvilke temaer som bør inkluderes i begrepet. I den forbindelse eksisterer det mange internasjonale initiativ og retningslinjer som søker å adressere omfanget av selskapers samfunnsansvar. OECD har utviklet en rekke retningslinjer for flernasjonale selskaper gjennom et detaljert rammeverk med prinsipper for ansvarlig virksomhetsstyring. Et annet viktig initiativ er Global Compact som ble introdusert av FN i 2000. Global Compact inneholder ti allment aksepterte prinsipper for hvordan virksomheter bør forholde seg til menneskerettigheter, arbeidstakere, miljø og korrupsjon (Trygstad og Lismoen 2008:15; St.meld. nr. 10 2008-09:25-26; FN 2011). Videre står WBCSD sentralt i næringslivets arbeid

for en bærekraftig utvikling og samfunnsansvar. Rapporten ”*Corporate Social Responsibility: Meeting changing expectations*” anses i den sammenheng som en milepæl i organisasjonens arbeid rundt samfunnsansvar. For oljesektoren fremstår *the Extractives Industries Transparency Initiative* (EITI) som særlig relevant. Initiativet fokuserer på økt åpenhet rundt inntektsstrømmene i utvinningsindustrien og bygger på et sett med standarder for åpen rapportering om selskapenes utbetalinger og vertslandenes tilsvarende inntekter fra utvinningsindustrien. Disse kildene til informasjon og standarder vil brukes for å operasjonalisere Statoils samfunnsansvarspraksis da de er antatt å gi en bred og omfattende oversikt over temaet. Samtidig har Statoil anerkjent OECDs retningslinjer og er medlem av Global Compact, WBCSD og EITI. En operasjonalisering med utgangspunkt i disse institusjonene sikrer at oppgaven legger til grunn en forståelse av samfunnsansvar som stemmer overens med Statoils forståelse av begrepet.

Før begrepet operasjonaliseres, er det viktig å understreke skillet mellom samfunnsansvar som prinsipp og samfunnsansvar som praksis. *Samfunnsansvar som prinsipp* kan finnes i selskapets interne retningslinjer for samfunnsansvar og generelle tilnærming som ble presentert innledningsvis. *Samfunnsansvar som praksis* må derimot undersøkes nærmere gjennom selskapets virksomhetspraksis i ulike vertsland. Ettersom oppgaven skal analysere Statoils samfunnsansvarspraksis må selskapets faktiske handlinger undersøkes. Det er derfor et behov for en fleksibel operasjonalisering og hvilke spesifikke tiltak som gjøres i hvert vertsland står åpent for videre undersøkelse. Imidlertid brukes arbeidet til de overnevnte institusjonene til å trekke ut enkelte indikatorer som vil brukes som et navigeringsverktøy for å undersøke selskapets tilnærming i ulike vertsland mer presist. Grunnet begrensingene som ligger i en masteroppgave vil hovedfokuset i analysen rettes mot Statoils relasjoner til aktører og samfunn i vertslandet. Oppgaven vil derfor ta utgangspunkt i det sosiale aspektet ved samfunnsansvar og vil ikke vurdere selskapets presentasjoner rundt miljø. Oppgaven vil operasjonalisere Statoils samfunnsansvarspraksis gjennom fire indikatorer som anses å dekke det sosiale aspektet av samfunnsansvar med utgangspunkt i de presenterte institusjonene, nemlig investeringer i lokalsamfunnet; utdanning og kompetanseoverføring; menneske- og arbeidstakerstandarder; samt gjennomsiktighet og antikorrupsjon. I tillegg vil oppgaven introdusere en femte indikator; tiltak for å forbedre svakt styresett hos myndighetene. Imidlertid skiller denne variabelen seg fra de fire første, da den er mer abstrakt. Samtidig er det en pågående debatt rundt hvorvidt dette faller innenfor selskapers domene. Dette vil bli

diskutert nærmere i presentasjonen av variabelen i kapittel to. Analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis vil ta utgangspunkt i disse fem indikatorene.

Omfanget av samfunnsansvarsaktiviteter som gjennomføres av flernasjonale oljeselskaper er bredt, og oppgaven vil trekke et skille mellom to nivåer ved selskapers tilnærming – *mikro* og *makro* CSR. Mikro CSR viser til lokalsamfunn som er *direkte* påvirket av selskapets virksomhet, mens makro CSR viser til de *indirekte* konsekvensene for samfunnet som helhet (Skjærseth 2003:1). Mikro CSR er ofte assosiert med sosiale investeringer som gjennomføres på lokalsamfunnsnivå. Makro CSR viser til aktiviteter som går utover lokalsamfunnsnivå og som kan ha en indirekte påvirkning på samfunnet som helhet. Makro CSR anses dermed som mer omfattende. For oljesektoren kan makro CSR aktiviteter innebære fremming av gjennomsiktighet og anerkjennelse av sammenhengen mellom oljeinntekter og fattigdom, menneskerettighetsbrudd, korrupsjon og manglende konsolidering av demokrati i utviklingsland. Skillet mellom de to nivåene er et analytisk skille og i virkeligheten kan grensene mellom dem være uklare. Eksempelvis kan tiltak på mikro nivå som utdanning av lokal arbeidskraft gi fordeler til lokalsamfunnet så vel som landet som helhet. Tiltak på makro nivå, som fremming av menneskerettigheter i vertslandet, kan også gi fordeler på lokalsamfunnsnivå (Skjærseth 2003:1; Oldgard m.fl. 2004:2-3). Imidlertid anser oppgaven det som hensiktsmessig å dele samfunnsansvar inn i de to nivåene.

1.5 Oppgavens struktur

Det neste kapittelet vil presentere og diskutere valgene rundt metode som ligger til grunn i oppgaven. I dette kapittelet vil *Statoils samfunnsansvarspraksis* operasjonaliseres nærmere for å gjøre avhengig variabel målbar. For å kunne besvare problemstillingen denne oppgaven har satt frem, anses det som nødvendig å gi en forståelse av den internasjonale konteksten Statoil opererer i og hvordan dette er med å forme selskapets tilnærming til samfunnsansvar. Kapittel tre vil derfor belyse hvilke aspekter ved det globale investeringsmiljøet som har ført til krav om at selskaper skal ta en større del av ansvaret for den sosiale utviklingen i vertsland de opererer i. Utviklingen av samfunnsansvarfeltet vil presenteres gjennom ulike perspektiver og forståelser rundt samfunnsansvar, samt drivkrefter bak selskapers økende fokus på samfunnsansvar. I kapittel fire vil det teoretiske rammeverket som legger grunnlaget for oppgaven presenteres. Det teoretiske rammeverket tar som nevnt utgangspunkt i at selskapers tilnærming til samfunnsansvar påvirkes av regimekarakter og maktrelasjoner innad i vertsland mellom myndigheter, sivilsamfunnet og utenlandske selskaper.

Kapittel fem vil fokusere på det nasjonale nivået og analysere politiske og sosiale forhold i vertslandene med utgangspunkt i det teoretiske rammeverket som ble presentert i kapittel fire. Dette gjøres for å gi en forståelse av institusjonelle, politiske og sosiale strukturer som legger grunnlaget for Statoils samfunnsansvarspraksis. Det relative maktforholdet mellom myndigheter, sivilsamfunn og selskaper vil analyseres, etterfulgt av en diskusjon rundt hvilke implikasjoner dette kan ha. I kapittel seks vil det gjennomføres en analyse på det selskaps-spesifikke nivået. Statoils samfunnsansvarspraksis i de to vertslandene vil bli presentert og diskutert. For å få et helhetlig bilde av konteksten Statoil opererer i, vil Statoils samfunnsansvarspraksis diskuteres i lys av hvordan selskapets partnere forholder seg til samfunnsansvar, da det antas at dette kan påvirke Statoils tilnærming. I dette kapitlet vil oppgaven kort diskutere utfordringer rundt operatør versus partner rollen og hvilke implikasjoner maktforholdet innad i vertslandene har for Statoils samfunnsansvarspraksis. I kapittel syv vil oppgaven diskutere eventuelle forskjeller i Statoils samfunnsansvarspraksis på tvers av vertslandene og hvordan faktorer innad i vertsland kan bidra til å forklare dette. Til slutt, i kapittel åtte vil funnene som har kommet frem oppsummeres, etterfulgt av en diskusjon rundt hvorvidt det teoretiske rammeverket som er lagt til grunn kan bidra til å forklare Statoils samfunnsansvarspraksis.

2 Metodiske betraktninger

Formålet med oppgaven er å undersøke hvorvidt politiske strukturer og aktører i vertsland kan bidra til å forklare Statoils samfunnsansvarspraksis. For å gjøre dette vil oppgaven ta utgangspunkt i kvalitativ metode i form av et komparativt case studie design. Dette kapitlet vil diskutere de metodiske utfordringene som foreligger masteroppgaven. De metodiske valgene som har blitt gjort vil bli begrunnet, utfordringer rundt datainnsamling diskutert og muligheter og begrensninger for videre generalisering vil bli drøftet. Videre vil Statoils samfunnsansvarspraksis bli operasjonalisert for å gjøre begrepet målbart, inkludert en diskusjon rundt dette.

2.1 Komparativt casestudie

Oppgaven bygger på en komparativ tilnærming, med referanse til George og Bennetts (2005:67) metode av strukturert, fokusert sammenligning. Statoils samfunnsansvarspraksis vil bli undersøkt i to vertsland, henholdsvis Angola og Aserbajdsjan. For å strukturere analysen tar oppgaven utgangspunkt i karaktertrekk og maktrelasjoner i vertslandet som legger grunnlaget for konteksten Statoil opererer i på det nasjonale nivået. De to vertslandene vil studeres hver for seg gjennom en intensiv analyse med utgangspunkt i det teoretiske rammeverket som vil bli presentert i kapittel fire. Dette legger grunnlaget for en sammenlignende analyse av Statoils samfunnsansvarspraksis på tvers av vertsland (George og Bennett 2005:67-70; Andersen 2005:98).

George og Bennett (2005:69) vektlegger at valg av case må gjøres med et siktemål om å besvare problemstillingen best mulig. Ettersom det er en eksplorerende studie, og avhengig variabel (Statoils samfunnsansvarspraksis) ikke er kjent, anses det som hensiktsmessig å velge vertsland hvor Statoil har en tilnærmet lik rolle for å kunne utelukke Statoils rolle som forklaringsfaktor for eventuelle forskjeller i selskapets tilnærming på tvers av vertslandene. Samtidig åpner det for at den lokale konteksten innad i vertsland kan brukes til å forklare eventuelle forskjeller og likheter (Andersen 2005:107-108). Valg av case faller derfor på Angola og Aserbajdsjan. Angola og Aserbajdsjan er blant de viktigste satsningsområdene for Statoil. Selskapet har nærmere 20 års erfaring fra begge vertslandene og har derfor hatt tilnærmet like lang tid på å etablere tiltak for å implementere sin generelle tilnærming til samfunnsansvar. Statoil har ikke hatt operatørstatus på produserende oljefelt i verken Angola eller Aserbajdsjan og potensielle forskjeller mellom partner- og operatørstatus kan derfor

utelukkes som forklaringsfaktorer.³ Samtidig har Statoil en betydelig rolle i Angola og Aserbajdsjan som henholdsvis det nest største og fjerde største utenlandske oljeselskapet, målt i investeringer (Statoil 2011c; Statoil 2011d). Som partner på seks ulike blokker deltar Statoil på ti produserende felt i Angola, samt fire felt som er under utbygging. Statoils oljeproduksjon på feltene i Angola utgjorde 37 prosent av selskapets totale produksjon i utlandet i 2009 og gjør Angola til den klart største produserende eierandelen utenfor Norge (Statoil 2011c; Kolstad m.fl. 2008:19). Aserbajdsjan er blant de største satsningene selskapet har i ett enkelt land og vertslandet står for rundt ti prosent av Statoils totale utenlands oljeproduksjon. BP er den viktigste utenlandske partneren til Statoil og er operatør for prosjektene hvor Statoil deltar som partner. I tillegg er Statoil involvert i gassproduksjon og leting på tre store prosjekter. Videre er selskapet partner på to av de største rørledningene som eksporterer olje og gass fra Aserbajdsjan (Egset 2011 [intervju]; Statoil 2011d). Fellestrekkene ved selskapets investeringer i de to vertslandene legger et lignende grunnlag for Statoils rolle.

Videre er Angola og Aserbajdsjan representanter for vertsland i nye petroleumsprovinser og har enkelte fellestrekk som assosieres med ressursforbannelsen; svakt styresett og omfattende menneskerettighetsbrudd; utbredt korrupsjon og myndigheter preget av en rentesøkende atferd; nettverksstrukturer rundt en politisk elite og et relativt svakt sivilsamfunn (Roque 2009:140; Franke m.fl. 2009:109). Samtidig skiller de to vertslandene seg fra hverandre på enkelte områder. Angola skårer lavere på sosioøkonomiske utviklingsindikatorer, har med utbredt fattigdom og den lokale oljeindustrien er mindre utviklet enn i Aserbajdsjan (UNDP 2010).

2.2 Innsamling av data

I datainnsamlingen har oppgaven tatt i bruk metodetriangulering og baserer seg på informasjon fra både skriftlige kilder og intervjuer. Sekundærlitteraturen som benyttes er hovedsakelig i form av forskningsartikler og faglitteratur på feltet, samt dokumenter og rapporter fra ikke-statlige organisasjoner, multilaterale institusjoner og norske myndigheter. Oppgaven har også tatt i bruk årsrapporter, bærekraftsrapporter og informasjon fra hjemmesider til Statoil og selskapets partnere.

---

³I januar 2011 sikret selskapet seg operatørskap på to blokker (Statoil 2011c). Imidlertid har ikke aktivitetene på disse feltene startet enda, og oppgaven legger derfor til grunn Statoils rolle som partner i Angola. Implikasjoner rundt forskjellen mellom partner- og operatørstatus vil utdypes i kapittel 7.

Informasjonen som har blitt innhentet fra intervjuer våren 2011 har vært en viktig primærkilde for oppgaven. I utvelgelsen av informanter fra Statoil var det viktig å finne representanter som både hadde omfattende kunnskap om selskapets samfunnsansvarsaktiviteter, men også erfaringer fra vertslandene for å få et helhetlig bilde av Statoils tilnærming. På bakgrunn av dette ble det gjennomført intervjuer med to representanter fra Statoil; Håkon Nordang som sitter ved selskapets hovedkontor i Stavanger og er rådgiver for CSR og Willy Egset som er "State and Public Relations Director" ved selskapets kontor i Baku. Det ble forsøkt å opprette kontakt med representanter som arbeidet direkte med Angola, men det lyktes ikke. Imidlertid har oppgaven fått tilgang til intern-dokumenter fra Statoil som beskriver hvilke samfunnsansvarstiltak selskapet gjennomfører i Angola. For å sikre et balansert syn har det også blitt gjennomført samtaler med representanter fra sivilsamfunnet; Beate Slydal som er politisk rådgiver i Amnesty International og har ansvar for organisasjonens fokus på næringslivets samfunnsansvar og Gro Skaaren-Fystro som er spesialrådgiver i Transparency International. De to organisasjonene ble valgt ut på bakgrunn av at de har inngått partnerskap med Statoil og antas derfor å ha god innsikt i selskapets samfunnsansvarspraksis.

Datainnsamlingen har til tider vært utfordrende. Som nevnt innledningsvis eksisterer det relativt lite empirisk forskning på selskapers tilnærming til samfunnsansvar i praksis. Statoil og andre oljeselskaper ytrer villig sitt engasjement for samfunnsansvar på sine hjemmesider og i bærekraftsrapporter, men det foreligger begrenset med offentlig tilgjengelig informasjon om hva selskapene faktisk gjør i ulike vertsland. I den forbindelse har intervjuer vært et godt verktøy for å kompensere for tidligere udokumentert innsikt på feltet (Tansey 2007:767). Intervjuene har blitt gjennomført som semi-strukturerte, med mulighet for å kunne stille oppfølgingsspørsmål underveis i samtalen. Denne intervjuformen har vært gunstig ettersom studien er av eksplorerende art, og nye innspill fra respondentene har vært betydningsfullt for oppgaven (Bryman 2004:113). For å begrense risikoen for feiltakelser har båndopptaker blitt brukt i intervjuene med representantene fra Statoil, men dette ble ikke brukt i samtale med representantene fra sivilsamfunnet. Samtidig har muligheten til å stille oppklarings spørsmål i etterkant begrenset risikoen for misforståelser. Intervjuguidene som har blitt brukt i intervjuene er inkludert i vedlegget.

En metodisk begrensning ved oppgaven er at det hovedsakelig bygger på informasjon innhentet fra selskapets egen informasjon og tidligere forskning på området, mens det ville vært svært interessant å få innspill fra mottakersiden, altså dem som skal nyte godt av Statoils

samfunnsansvarsaktiviteter i vertslandene. Dette kunne blitt innhentet gjennom feltarbeid i Angola og Aserbajdsjan, men grunnet begrensede ressurser har det blitt besluttet å foreta studien som en skrivebordsstudie. Samtidig veier intervjuer med representanter fra sivilsamfunnet delvis opp for denne svakheten ettersom det bidrar til et mer balansert bilde.

2.3 Reliabilitet og validitet

I utgangspunktet er casestudier noe en ikke kan trekke generelle slutninger fra, ettersom det er vanskelig å si noe om de funnene man gjør er typiske for andre enheter av samme type (Hellevik 2003:81; Gerring 2007:43). Samtidig påpeker Yin (2003:10) at bruk av teorier i casestudier åpner for analytisk generalisering. Dersom Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan kan forklares av det teoretiske rammeverket som ligger til grunn, kan funnene bli generalisert til Statoils samfunnsansvarspraksis i andre vertsland med lignende kjennetegn som de studerte landene (George og Bennett 2005:110). Videre åpner den komparative tilnærmingen for større presisjon for å avdekke mangfold og nyanser. Det gir derfor høyere ambisjoner når det gjelder generalitet ettersom funn fra flere case gir en mer robust evaluering av selskapets samfunnsansvarspraksis (Andersen 2005:99). Ettersom studien undersøker Statoils samfunnsansvarspraksis i ulike vertsland, kan det ikke generaliseres utover dette selskapet, men funnene i oppgaven kan anvendes for selskapets operasjoner i andre vertsland med lignende karaktertrekk. Oppgavens funn kan dessuten gi en god forståelse for utfordringer som møter flernasjonale oljeselskaper i nye petroleumsprovinser.

I denne oppgaven er reliabilitet i stor grad knyttet til vurdering av kildenes troverdighet. Enkelte data som benyttes i oppgaven er innhentet fra Statoil ansatte og selskapets egne presentasjoner og rapporter. Ettersom dette innebærer selvrepresentasjon vil informasjonen som kommer frem være farget av at informantene jobber innenfor Statoil strukturene. Oppgaven er med andre ord bevisst på at det er Statoils fremstilling av fakta og dette har blitt tatt til etterretning ved bruk av data som har kommet frem (Andersen 2005:191-194; Tansey 2007:767). Samtidig er det trolig at det er en viss overensstemmelse mellom selskapets uttalelser og faktisk samfunnsansvarspraksis ettersom Statoil risikerer et svekket omdømme dersom det ikke lever opp til egne uttalelser og standarder (Skjærseth m.fl. 2004:7). Videre gjelder faren for subjektivitet også for informasjon som er innhentet fra representanter fra sivilsamfunnet. Enkelte har pekt på risikoen for at ikke-statlige organisasjoner som inngår partnerskap med selskaper mister sin rolle som vakthund og

kritiske stemme ovenfor selskapene. Imidlertid understreker både Amnesty International og Transparency International sine uavhengige roller og fremhever at partnerskapet ikke reduserer organisasjonenes vilje eller mulighet for å kritisere Statoil i tilfeller der selskapet opptrer uansvarlig eller ikke har en tilstrekkelig tilnærming til samfunnsansvar (Skaaren-Fystro 2011; Slydan 2011; Buick 2007). Samtidig har oppgaven forsøkt å være bevisst problemet med subjektivitet i håndteringen av kildene gjennom triangulering. Svarene i intervjuene har blitt forsøkt å underbygges med skriftlige kilder, samt stille lignende spørsmål til flere informanter (Kjeldstadli 1992:106). Den store mengden data fra varierende kilder legger til rette for en god oversikt og analyse av Statoils tilnærming til samfunnsansvar og kildetriangulering har bidratt til økt troverdighet av funnene i analysen (Tansey 2007:766).

For at konklusjonene som trekkes i oppgaven skal være mest mulig valide, er det viktig at avhengig variabel, Statoils samfunnsansvarspraksis, er operasjonalisert på en klar og konkret måte (Hellevik 2003:51; Adcock og Collier 2001:534). Dette kan være utfordrende ettersom samfunnsansvar er et komplekst og delvis diffust begrep. Samtidig har casestudie et klart fortrinn når det gjelder begrepsmessig validitet ettersom formen er relativt åpen. Valg av casestudie-design forbedrer derfor mulighetene for at relevante aspekter ved Statoils samfunnsansvarspraksis dekkes (Gerring 2007:43). Siste del av kapittelet vil brukes til å operasjonalisere Statoils samfunnsansvarspraksis for å få empirisk grep om avhengig variabel.

2.4 Operasjonalisering av Statoils samfunnsansvarspraksis

Over de siste tiårene har det vært en stor økning i både teoretiske og empiriske bidrag rundt næringslivets samfunnsansvar og feltet omfatter i dag en rekke ulike perspektiver. Mangfoldet har ført til en manglende konsensus rundt en enhetlig definisjon av samfunnsansvar. Enkelte mener denne uklarheten legger begrensninger på anvendeligheten til CSR som analytisk verktøy og som retningslinjer for virksomhetsstyring (Blowfield og Frynas 2005:503). Samtidig inneholder de ulike perspektivene enkelte fellestrekk. Kjernen i begrepet fremhever ansvaret selskaper har ovenfor mennesker og samfunn som påvirkes av virksomheten (Dalhsrud 2006; St.meld. nr. 10 2008-09). Et fellestrekk ved både eldre og mer moderne forståelser av samfunnsansvar er fokuset på hvordan selskaper responderer på preferanser og krav fra aktører og grupper som berøres av virksomheten, altså selskapets interesser. Samfunnsansvar forstås derfor som selskapers samhandling med mennesker og lokalsamfunn for å skape økt delt velferd, prestasjonsevner og velvære for ulike interessentgrupper (Guzmán og Becker-Olsen 2010:197; Vos 2003:151; Westergaard 2002:49). Statoils

samfunnsansvarspraksis vil operasjonaliseres ut ifra de fem indikatorene som ble presentert i kapittel en.

2.4.1 Investeringer i lokalsamfunnet

Ettersom oljeselskaper ofte påvirker den lokale konteksten de opererer i, innebærer dette et ansvar relatert til de direkte effektene av virksomhetens aktiviteter (WBCSD 1999:8). I tilknytning til sine strategier for samfunnsansvar gjennomfører de fleste flernasjonale oljeselskaper sosiale investeringer i lokalsamfunn karakterisert av filantropiske bidrag til helse og utdanning, servicetjenester, samt generell sponing av diverse prosjekter. Til tross for at slike tiltak karakteriseres som mikro – og dermed muligens impliserer småskala aktiviteter med begrenset innvirkning – kan slike samfunnsansvarsaktiviteter ofte være av stor betydning. I vertsland karakterisert av utbredt fattigdom og manglende offentlig tjenestelevering kan utenlandske selskapers bidrag til bygging av skoler og utdanning av lærere, etablering av nye helseinstitusjoner, samt oppbygging av infrastruktur være svært viktig (Oldgard m.fl. 2004:3). I den forbindelse understrekes betydningen av partnerskap mellom utenlandske oljeselskaper og det lokale sivilsamfunnet. Prosjekter på bakkenivå har potensial til å bemyndige og styrke lokalsamfunn gjennom opplæring og institusjonsbygging hvor aktører fra denne sfæren inkluderes i beslutningstaking og implementering av sosiale prosjekter (Amundsen og Wiig 2008:17; WBCSD 2000:11). Investeringer i lokalsamfunnet kan dermed ta mange former.

2.4.2 Utdanning og kompetanseoverføring

En fremvoksende dimensjon av samfunnsansvarsagendaen er *lokal deltakelse*⁴ som fokuserer på utenlandske oljeselskapers bidrag til å skape positive ringvirkninger av sin virksomhet gjennom bruk av lokal arbeidskraft og leverandørindustri (Oldgard m.fl. 2004:2). Oppgradering av den lokale kompetansen innen oljeindustrien gjennom teknologi- og kunnskapsoverføring anses som viktige bidrag til langsiktig utvikling og økonomisk vekst i vertsland det investeres i (St.meld. nr. 10 2008-09:27; OECD 2008:23). Utenlandske oljeselskaper kan bidra til teknologi- og kompetanseoverføring ved å inkludere lokal leverandørindustri og rekruttering av lokale arbeidere i sin virksomhet (UNCTAD 1999:203;

---

⁴*Lokal deltakelse* er omstridt ettersom mange vil hevde at praktisering av den bryter med WTO-prinsippet om nasjonal behandling: myndigheter skal ikke forskjellsbehandle nasjonale og utenlandske selskaper, det vil si ikke begrense prinsippet om fri konkurranse på levering av varer og tjenester til prosjekter. I realiteten praktiseres imidlertid lokal deltakelse uformelt i mange land.

OECD 2008:18). Videre kan utenlandske oljeselskaper bidra til teknologi- og kompetanseoverføring gjennom utdanning og veiledning av lokale studenter, arbeidskraft og lokale selskaper, blant annet i bruk av teknologi og opplæring i organisasjonsstruktur, samt samarbeid med forsknings- og utdanningsinstitusjoner for å forbedre tilbudet innen petroleumfeltet. Denne formen for overføring kan anses som mer ressurskrevende for selskapene, men har et betydelig potensial til å bidra til langsiktig positiv utvikling i vertslandet (UNCTAD 1999:203; OECD 2008:23; Ustad 2003:42).

2.4.3 Menneskerettigheter og arbeidstakerstandarder

Økt respekt for menneskerettigheter og arbeidstakerstandarder fordrer engasjement fra selskaper som opererer internasjonalt og deres holdninger og atferd på dette feltet er viktig. Hovedansvaret for regulering av et anstendig arbeidsliv ligger på myndighetene, men selskapet har også et selvstendig ansvar for arbeidsvilkår i sin virksomhet uavhengig av størrelsen på virksomheten eller status som partner/operatør (St.meld. nr. 10 2008-09:30). Aspekter rundt samfunnsansvar på dette området inkluderer overholdelse av arbeidsstandarder, organisasjonsfrihet og kollektive forhandlinger, motarbeiding av diskriminering, samt avskaffelse av alle former for tvangsarbeid og barnarbeid (FN 2011; WBCSD 1999:7; OECD 2008:17).

Mens myndigheter har det primære ansvar for å ivareta menneskerettigheter, har selskaper også en forpliktelse til å drive sin virksomhet i samsvar med universelle menneskerettighetsprinsipper. Det understrekes derfor at selskaper bør støtte og respektere vernet om internasjonalt anerkjente menneskerettigheter, samt sikrer at de ikke medvirker til menneskerettighetsbrudd også utover arbeidsplassen, inkludert leverandørkjeden og i lokalsamfunnet rundt selskapets virksomhet (WBCSD 2000:10; FN 2011). Det uttrykkes i den sammenheng at selskaper bør ytre dets støtte til menneskerettigheter klart og tydelig (WBCSD 1999:6). Selskapets interessenter har økende forventninger til at selskaper både kan og bør gi et positivt bidrag til realiseringen av menneskerettighetene der de er i stand til det. Samtidig kan flernasjonale selskaper støtte og fremme menneskerettigheter på flere måter, blant annet gjennom strategiske sosiale investeringer og filantropi som støtter prosjekter for som fremmer kunnskap om menneskerettigheter, arbeidsstandarder og rettsikkerhet, men også gjennom offentlig politisk engasjement og kritikk av menneskerettighetsbrudd (FN 2011).

2.4.4 Gjennomsiktighet og anti-korrupsjon

Korrupsjon er et betydelig hinder for sosial og økonomisk utvikling i mange vertsland flernasjonale oljeselskaper opererer i. Offentlig korrupsjon og beslutningstakeres bruk av offentlige midler til private formål undergraver demokratiske prosesser og beslutninger fattet ut fra fellesskapets interesse, der verdifulle ressurser går tapt og den offentlige styringen svekkes (St.meld. nr. 10 2008-09:33; FN 2011). I den forbindelse understrekes det at selskaper har et ansvar for å avstå fra og motvirke korrupsjon og bestikkelser (FN 2011; OECD 21). Videre fremheves selskapers ansvar for å bidra til gjennomsiktighet og åpenhet rundt pengestrømmer (St.meld. nr. 10 2008-09:32). Enkelte har pekt på at flernasjonale oljeselskaper bør spille en aktiv rolle i å påvirke myndighetene til å øke gjennomsiktigheten rundt inntektsstrømmer fra oljeressurser og forvaltningen av disse (Frynas 2010:163). Dette kan gjøres gjennom aktiviteter, programmer og initiativ som søker å påvirke myndighetene til økt gjennomsiktighet og åpenhet. EITI medlemskap fremstår i den forbindelse som sentralt. Flernasjonale selskaper, myndigheter og frivillige organisasjoner deltar i initiativet som bygger på et sett med standarder for åpen rapportering om selskapenes utbetalinger og vertslandenes tilsvarende inntekter. Økt gjennomsiktighet rundt myndigheters oljeinntekter og forvaltning anses som sentralt for at befolkningen kan holde styresmaktene ansvarlig og dermed kunne stille informerte krav om rettferdig og bærekraftig bruk av disse. Samtidig antas gjennomsiktighet å begrense mulighetene for korrupsjon (Case og Anjum 2008:11; EITI 2011).

2.4.5 Fremming av god styresett

Hvorvidt flernasjonale selskaper har et ansvar for å fremme godt styresett i vertsland de driver virksomhet i, har vært gjenstand for omfattende debatt. Et spørsmål som stilles er om utenlandske oljeselskaper har et samfunnsansvar for å sikre at inntektene fra utvinningsindustrien skal komme hele befolkningen til gode, altså et ansvar for politiske, økonomiske og sosiale innvirkninger inntekter har i vertslandet (Gulbrandsen og Moe 2005:55). Flere peker på at svakt styresett i ressursrike land er en indirekte konsekvens av oljeindustrien og mener derfor at oljeselskaper har et ansvar for å bidra til demokratisk utvikling og gjennomsiktighet i beslutningsprosesser (Frynas 2010:177; Kolstad m.fl. 2008).

Verdensbanken anser godt styresett som en nødvendighet for bærekraftig utvikling. Godt styresett forstås i den forbindelse som kombinasjonen av gjennomsiktige og ansvarlige institusjoner, god kompetanse og ferdigheter, og en grunnleggende vilje til å gjøre det riktige

(Case og Anjum 2008:5). Flernasjonale oljeselskaper kan bidra til å fremme godt styresett på flere måter. I arbeidet for å fremme godt styresett fremheves betydningen av å styrke befolkningens stemme og kapasitet til å holde myndigheter ansvarlig og delta i offentlige beslutninger. Videre anses styrking av sektorer utenfor den statlige sfære som sivilsamfunn, media, lokalsamfunn og privat sektor som betydningsfullt (Case og Anjum 2008:5). Selskaper kan også søke å påvirke myndigheter til økt åpenhet i forvaltning av inntekter og innsyn i statlig styring, samt offentlig støtte opp om demokratiske prosesser og understreke betydningen av frie og rettferdige valg. Flernasjonale oljeselskaper møter økende etterspørsel om å adressere slike spørsmål og utviklingen over de siste årene indikerer at selskapene har tatt en mer betydningsfull rolle på dette området (Frynas 2010:177). Til tross for at denne variabelen er kontroversiell, vil oppgaven likevel inkludere den for å undersøke hvorvidt Statoil adresserer utfordringer rundt styresett-problematikken i vertsland. Variabelen blir derfor inkludert i operasjonaliseringen, med forbehold om de begrensningene dette medfører.

2.5 Avslutning

Dette kapitlet har presentert de metodiske valgene som ligger til grunn for analysen; en teoretisk fortolkende casestudie basert på komparativ metode for å studere Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan. Valget av forskningsdesign bygger på at en dybdestudie skårer høyt på begrepsvaliditet og indrevaliditet, to fortrinn som anses som svært nyttige i studien av et komplekst felt som samfunnsansvar. Styrkene ved forskningsdesignet, så vel som intervju som metode, er åpenheten kombinert med ønsket om å utvikle presis teori som kan gjøres til gjenstand for testing på andre enheter andre steder.

3 Analyse på det internasjonale nivået

For å få en forståelse av Statoils tilnærming til samfunnsansvar anses det som nødvendig å forstå dynamikken i det globale investeringsmiljøet. Dette kapittelet vil belyse hvilke aspekter ved utviklingen som har ført til krav om at selskaper tar en større del av ansvaret for den sosiale utviklingen i vertsland hvor de opererer. Videre vil ulike perspektiver rundt samfunnsansvar som kan forklare hvorfor selskaper tar samfunnsansvar presenteres.

3.1 Nasjonalstatens begrensinger

I takt med økende aktivitet på tvers av landegrenser og nyliberalismens overlegenhet, har nasjonale myndigheter måttet gi avkall på deler av sin makt til å skape autonom politikk og særlig utviklingsland har opplevd å bli påtvunget ulike policyer.⁵ Dette har i enkelte tilfeller undergravet statens suverenitet, ikke kun på makroøkonomiske områder, men også på områder som skattlegging, sosial velferd og utvikling (Blowfield og Murray 2008:84). Begynnelsen av 1990-tallet markerte et skifte fra statsledet til mer markedsledet utvikling. Markedet skal få operere fritt uten statlig innblanding gjennom økt privatisering og liberalisering av handel, investeringer og finans (Thomas 2008:423-425). Siden dette skiftet har flernasjonale selskapers utbredelse og innflytelse på den globale arena økt markant. En rekke selskaper har blitt mektige økonomiske aktører og spiller en sentral rolle innen internasjonal politisk økonomi (UNCTAD 2003:xvi; UNCTAD 2009:xxi; Scherer og Palazzo 2008:418).

Statens håndhevingsmekanismer er hovedsakelig knyttet til statens territorium, mens subjektene for statlig regulering, spesielt næringslivet, opererer i økende grad utover nasjonale grenser og overskrider nasjonalstatens juridiske område (Scherer og Palazzo 2008:415). Dette har svekket statens styringsmuligheter og medført en mer uklar ansvarsfordeling mellom myndigheter og næringsliv (Jelstad 2005:13). Samtidig er de største utfordringene i dagens verden som global oppvarming, korrupsjon og menneskerettighetsbrudd ofte grenseoverskridende. Utover nasjonalstaten er det ikke blitt utviklet passende globale styringsinstitusjoner som kan implementere og håndheve regelverk for disse utfordringene og dermed sanksjonere avvikende atferd hos selskaper. Resultatet er at det ikke eksisterer passende reguleringer som kan holde flernasjonale selskaper ansvarlige for

---

⁵I konteksten av håndtering av gjelden til mange utviklingsland ble IMF og Verdensbanken tildelt rollen til å utvikle global utviklingspolicy og kontrollere implementering

brudd på menneskerettigheter eller støtte til undertrykkende regimer (Scherer og Palazzo 2008:423). Også norske myndigheter (St.meld. nr. 10 2008-09:10) uttrykker at det ”er klare begrensninger for hvorvidt etiske verdier og forhold utenfor Norges grenser kan reguleres av norske myndigheter”. Heller enn å stille lovpålagte krav ovenfor norske selskapers virksomhet i utlandet, søker myndighetene å påvirke selskaper til å følge internasjonale standarder og initiativ for å opptre samfunnsansvarlig (Hveem 2009:401-402). Det forventes at selskaper på eget initiativ skal opptre etisk forsvarlig og ta ansvar arbeidstakerstandarder, menneskerettigheter, korrupsjon og verdiskapning i lokalsamfunn og vertsland. Utviklingen av strategier for samfunnsansvar har vært selskapenes svar på disse kravene (Jelstad 2005:13).

Samtidig anvender amerikanske myndigheter og domstoler i enkelte tilfeller amerikanske regler utover deres egne nasjonale grenser for å regulere flernasjonale selskaper på tvers av landegrenser.⁶ Eksempelvis ble Statoil, som er børsnotert på New York Stock Exchange, stilt for den amerikanske domstolen i forbindelse med selskapets korrupsjonsanklager i Libya. På den ene siden begrenser dette rommet for avvikende virksomhetsstyring og reduserer det internasjonale lovverkvakuumet. På den andre siden kan dette delvis undergrave nasjonale myndigheter i andre land (Skjærseth 2003:15; Blowfield og Murray 2008:85; Scherer og Plazzo 2008:423).

3.2 Fremveksten av et globalt sivilsamfunn

Nasjonalstatens begrensede regulering av flernasjonale selskaper er til en viss grad balansert av at sivilsamfunnet⁷ har fått økt (politisk) innflytelse (Scherer og Palazzo 2008:425). Denne sfæren søker å påvirke politikk, normer og sosiale strukturer, uten å være en del av statlig virksomhet, marked eller næringsliv (Kytte og Ruggie 2005:5; Scholte 1999:4). Sivilsamfunnet opptrer ofte som vakthunder og er en viktig arena hvor frivillige aktører motvirker myndigheters dominans og utnytting av markedet ved å stille krav om gjennomsiktighet, åpenhet og ansvarlighet (Scholte 1999:18). Over de siste tiårene har sivilsamfunnet fått en stadig mer global karakter, der teknologiske fremskritt innen kommunikasjon og åpnere grenser har gjort det atskillig enklere for ikke-statlige organisasjoner å etablere verdensomspennende nettverk av medlemmer og støttespillere (Gjølberg 2003:44; Scholte 1999:11).

---

⁶USA søker å regulere amerikanske selskapers virksomhet utenfor det amerikanske territorium gjennom blant annet *US Foreign Corruption Practices Act* og *Alien Tort Claims Act* (Scherer og Plazzo 2008:423).

⁷Sivilsamfunnet inkluderer frivillige, ikke-statlige og ikke-profit baserte organisasjoner, filantropiske institusjoner, sosiale og politiske aktivist nettverk, lokalsamfunnsgrupper og relaterte organisasjoner (Scholte 1999:4).

Sivilsamfunnet fokuserer i økende grad på næringslivets samfunnsansvar og har blitt effektive i å legge offentlig press på flernasjonale selskaper. Dette har delvis bakgrunn i at stadig flere parter blir berørt av, og har derfor interesse i, selskapers handlinger når de opererer internasjonalt (Porter og Kramer 2006:4; van Tulder 2006:127). Samtidig har medias dekning av fattigdom og menneskerettighetsbrudd bidratt til å skape en folkelig mobilisering og offentlig oppmerksomhet som vanskelig lar seg ignorere. Sivilsamfunnet forsøker hovedsakelig å påvirke selskapers atferd enten direkte gjennom konfrontasjoner, kundeboikott og protestaksjoner, eller indirekte gjennom lobbyvirksomhet overfor myndigheter for å få til strengere reguleringer (Gjølberg 2003:44). Sivilsamfunnets sanksjonsmuligheter ovenfor selskaper, ofte referert til som *sivil regulering*, innebærer i stor grad på at kampanjer i massemedia og protestaksjoner kan skade et selskaps omdømme, som igjen kan virke negativt på selskapets økonomiske prestasjoner (Zadek 2001:55-57). Et kjent eksempel er i den forbindelse anklagene mot Norsk Hydros medvirkning til menneskerettighetsbrudd i lokalsamfunn rundt selskapets virksomhet i India (Slydal 2009:1; Jelstad 2005:71).

Imidlertid finnes der få systematiske bevis på hvor effektiv sivilsamfunnet faktisk er i å påvirke selskapers virksomhetspraksis og i hvilken grad det har forbedret situasjonen med utilstrekkelig nasjonal håndheving (Vogel 2008:267; Zadek 2001:60). Selv store internasjonale aksjoner som kampanjen mot det amerikanske oljeselskapet ExxonMobil gjennomført av en rekke internasjonale miljøorganisasjoner med krav om at selskapet skulle anerkjenne Kyoto protokollen, førte ikke til endring i selskapets strategi og hadde dessuten liten innvirkning på selskapets markedsposisjon og omdømme (van Tulder 2006:318-335). Videre har det amerikanske oljeselskapet Unocal Corporation valgt å fortsette sine operasjoner i Burma, til tross for omfattende press fra både lokale og internasjonale organisasjoner om å trekke seg ut av militærdiktaturet. Imidlertid har selskapet tilegnet seg en mer omfattende CSR tilnærming i kjølvannet av kritikken (Watts 2005:19).

Relasjonen mellom næringsliv og sivilsamfunn innebærer i økende grad samarbeid og partnerskap. For selskaper kan samarbeid bidra til at de unngår sanksjoner og kritikk. Samtidig kan omdømmet bli styrket ved å bli assosiert med en anerkjent organisasjon. Ikke-statlige organisasjoner har på sin side innsett begrensninger ved påvirkning gjennom den politiske, regulerende kanalen og tradisjonelle aksjonsformer og ser derfor etter nye kanaler for innflytelse (Gjølberg 2003:44-45; Murphy og Bendell 1999:36). Ved å samarbeide med selskaper kan organisasjonene direkte bidra i utviklingen og håndhevingen av globale etiske

retningslinjer og øker mulighetene for å påvirke selskapers beslutninger rundt samfunnsansvar (Vogel 2008:267-268).

3.3 Hvorfor tar selskaper samfunnsansvar?

Om og i hvilken grad selskaper har forpliktelser overfor samfunnet som går utover økonomisk verdimaksimering har vært gjenstand for stor debatt. Milton Friedman (1970) introduserte for rundt førti år siden *aksjonær-teori*, der han understreker at det eneste ansvaret selskaper har ovenfor samfunnet er å maksimere aksjonærenes profitt innenfor det legale rammeverket og etisk praksis i landet selskapet opererer i. Friedman benekter ikke ideen om at selskaper har sosiale forpliktelser som må møtes, men er kritisk til aktiviteter som går utover den begrenset definerte rollen til selskaper (Smith 2002:23). Fremtredende økonomer som Henderson (2001) og Kapstein (2001) støtter opp om Friedmans argumenter og mener selskaper ikke har noe samfunnsmessig ansvar utover maksimering av aksjonærenes fortjeneste innenfor lovverket og fri konkurranse. De hevder selskaper vil skape større velferd ved å søke privat fortjeneste, heller enn ved å formode andre ansvarsområder samtidig. De to økonomene mener inkludering av samfunnsansvarsaktiviteter kompliserer mulighetene for effektiv virksomhetsstyring, øker kostnader og begrenser inntekter, som videre reduserer flernasjonale selskapers investeringsvilje og -evne (Weyzig 2009:420; Henderson 2001:108; Smith 2002:22).

Samtidig har de fleste vestlige flernasjonale selskaper i dag strategier knyttet til samfunnsansvar. Begrunnelsen for å inkludere samfunnsansvar i virksomheten bygger på et mangfold av ulike argumenter. Den tidlige utviklingen av samfunnsansvarsfeltet var basert på normative perspektiver som vektlegger at selskaper bør opptre samfunnsansvarlig nettopp fordi det er moralsk riktig å gjøre (Branco og Rodriguez 2006:112). Siden 1980-tallet har litteraturen og forskningen på feltet i økende grad rettet seg mot økonomiske argumenter som bygger på at samfunnsansvarlig atferd og økonomisk fortjeneste kan gå hånd i hånd (Jamali og Mirshak 2006:245; Jelstad 2005:14).

3.3.1 Det normative perspektivet

Tanken om at næringslivet har ansvar utover verdiskapning har røtter flere århundrer tilbake i tid (Oosterhout og Heugens 2008:201). Innenfor academia ble samfunnsansvarsbegrepet først formalisert av Bowen (1953) som fremhevet at ”næringslivets samfunnsansvar viser til de forpliktelser bedriftsledere har til å følge selskapets politikk, ta de beslutninger, eller følge de

retningslinjer som er ønskelig i overensstemmelse med samfunnets mål og verdier” (Falck og Heblick 2007:247). Et tiår senere ble begrepet videreutviklet av blant annet Fredrick (1960), McGuire (1963) og Walton (1967) som påpekte at samfunnsansvar ikke kun gjelder bedriftsledere, men selskapet som helhet. Til tross for at mye av arbeidet rundt samfunnsansvar hadde et moraletisk utgangspunkt basert på et ønske om å binde selskapenes virksomhet til samfunnets krav og normer, fremhevet disse akademikerne betydningen av frivillighetsprinsippet og understreket at samfunnsansvar er tiltak som går utover det som er lovpålagt (Trygstad og Lismoen 2008:13; Carroll 1999:286).

Normative argumenter vektlegger at næringslivet er avhengig av samfunnet det opererer i; selskaper trenger infrastruktur som samfunnet gir, dets kilde til arbeidstakere og forbrukere. Samfunnsansvar er derfor anerkjennelsen av det gjensidige avhengighetsforholdet og innebærer at selskaper lever opp til dets forpliktelser om gjensidige fordeler for næringslivet og samfunnet det opererer i. Knyttet til dette peker Handy (2002) på at selskaper har en viktig oppgave i å bevege samfunnet i retning mot større sosial velferd (Trygstad og Lismoen 2008:20). På mange måter har moraletiske argumenter fått økt aktualitet når vestlige selskaper i økende grad investerer og opererer i utviklingsland preget av utbredt fattigdom og svakt vern av menneskerettigheter. Spørsmål rundt hva som er akseptabel virksomhetspraksis og hvor omfattende tilnærming til samfunnsansvar selskaper bør ha, blir i den forbindelse svært aktuelt.

3.3.2 Interessent perspektivet

Den tidlige utviklingen av samfunnsansvar var kjennetegnet av manglende konkretisering av hvem selskaper står til ansvar ovenfor. Denne svakheten ble imidlertid redusert ved Freemans (1984) interessent tilnærming som konkretiserer målgruppene for det sosiale ansvaret. Freemans tilnærmingen inntar en mellomposisjon i skillet mellom Friedmans perspektiv og det normative perspektivet. Aksjeeiere blir i denne tilnærmingen ansett som viktige interessenter, men samtidig vektlegges det at denne gruppen kun er en av mange aktører selskaper må ta hensyn til. Selskapene inngår i et nettverk av interessenter som har egne mål og preferanser og Freeman (1984:25) definerer interessenter som ”alle individer eller grupper som blir påvirket av eller kan påvirke selskapets beslutninger”. Interessent tilnærmingen vektlegger at selskaper har et sosialt ansvar som krever at de tar hensyn til alle parter som blir påvirket av deres handlinger (Branco og Rodrigues 2007:7).

Freeman var den første til å anerkjenne at forholdet til selskapers interessenter inneholder viktige strategiske elementer (van Tulder 2006:135). Ved å ta hensyn til ulike interessenter, mener Freeman at selskaper vil oppnå større økonomisk suksess. Samtidig inneholder tilnærmingen normative elementer og understreker at selskapets egeninteresser må balanseres med de legitime interessene til selskapets interessenter (Melé 2008:63). Denne tilnærmingen leder over til økonomiske argumenter for samfunnsansvarlig virksomhetsstyring.

3.3.3 Det økonomiske perspektivet

Noe av bakgrunnen for at stadig flere selskaper inkorporerer CSR strategier i sin virksomhetsstyring ligger trolig i oppfatningen om at det kan lønne seg økonomisk å handle samfunnsansvarlig (KPMG 2005:18). Porter og Kramer (2002) mener at gjennom strategisk håndtering av selskapets interessenter kan investering i samfunnsansvar være gunstig for å oppnå konkurransefortrinn (Garriga og Melé 2004:54). Flere empiriske studier har forsøkt å måle hvorvidt samfunnsansvarlige selskaper også er verdiskapende overskuddsselskaper. En slik sammenheng representerer et mektig argument for samfunnsansvar og vil i stor grad overskygge argumentene til Friedman, Henderson og Kapstein. Til tross for at flesteparten av studiene peker på en positiv sammenheng mellom samfunnsansvar og fortjeneste, har synliggjøring av en direkte sammenheng mellom samfunnsansvar og lønnsomhet ikke blitt oppnådd. Imidlertid er det heller ikke funnet en negativ sammenheng (Trygstad og Lismoen 2008:14; Rodriguez m.fl. 2006:6). I det følgende vil ulike økonomiske argumenter presenteres som kan forklare hvorfor selskaper inkluderer samfunnsansvar i sin virksomhetsstyring. Hovedvekten vil bli lagt på argumenter som er mest sentrale for oljesektoren.

Redusering av kostnader og risiko

Det første argumentet bygger på at krav fra interessenter kan innebære en trussel mot selskapets økonomiske prestasjoner og at en slik risiko kan begrenses gjennom samfunnsansvarlig atferd (Kurucz m.fl. 2008:88). Fremveksten av utradisjonelle og sosiale risikoer som terrorisme, aksjoner fra sivilsamfunnet og interessentpress over de siste tiårene har økt behovet for strategier som kan håndtere nye utfordringer (Bremmer og Keat 2009:3). Flere akademikere mener samfunnsansvarlig atferd kan begrense slike risikoer. Ved å knytte samfunnsansvarsstrategier opp mot risikohåndtering mener Kytte og Ruggie (2005:9-12) selskaper kan få økt innsikt i interessenters normer og preferanser, samt forbedret relasjoner

til interessentgrupper. Samfunnsansvar kan på denne måten bidra til å identifisere forventninger og krav før det oppstår konflikt. Ved å foreta en avveining rundt interessenthensyn i beslutningsprosessen kan selskapet redusere risiko ettersom det unngår beslutninger som kan føre til at interessenter motsetter seg eller hindrer selskapets overordnede målsetninger. Gjennom etablering av tillitsfulle relasjoner til selskapets viktigste interessenter antas det at selskapets kostnader kan reduseres betydelig (Renn 2008:366; Kurucz m.fl. 2008:88).

Samtidig er det generelt sett vanskelig å fastsette den økonomiske fortjenesten på dette området. Eksempelvis er det enklere å se påvirkning på inntjening ut ifra et vunnet eller tapt søksmål, enn av et søksmål som ble unngått grunnet god interessent håndtering. Imidlertid fremholder Blowfield og Murray (2008:140) at det er sterke indisier for at risiko og kostnader kan reduseres gjennom samfunnsansvarsaktiviteter.

Forbedret omdømme og konkurransefortrinn

Økonomiske argumenter bygger også på at selskaper kan oppnå konkurransefortrinn og forbedret markedsposisjon gjennom et godt omdømme (Kurucz m.fl. 2008:90). Som en følge av økende markeds konkurranse har omdømme blitt viktigere for selskaper og flere selskaper bruker samfunnsansvar som et element i markedsføringen (St.meld. nr. 10 2008-09:8). En tydelig holdning til samfunnsansvar gjennom ansvarlig virksomhetspraksis og hensyn til menneskerettigheter kan styrke et selskaps omdømme blant forbrukere, investorer, myndigheter og lokalsamfunn. Et godt omdømme kan gi økonomisk fortjeneste på sikt gjennom økt salg, større kundekrets og tilgang til nye kontrakter. Samfunnsansvar kan derfor utgjøre et viktig konkurransefortrinn i lys av stor sektorkonkurranse i (Smith 2002:19). I enkelte oljeproduiserende vertsland har oljeselskaper med omfattende tilnærminger til samfunnsansvar blitt favorisert av myndigheter i tildeling av oljekontrakter. Samfunnsansvar brukes da til å skape konkurransefortrinn ved at vertslandets myndigheter foretrekker selskapet fremfor konkurrenter, nettopp fordi selskapet engasjerer seg i samfunnsansvarlige initiativ som kan være viktige bidrag til landets utvikling (Carroll og Shabana 2010:99). Motsatt kan et dårlig omdømme svekke muligheter til kontrakter. Eksempelvis kostet avsløringer om miljøødeleggelser i forbindelse med Shells operasjoner i Nigeria og Ken Saro-Wiwa saken selskapet en viktig sponsorkontrakt og i tillegg til oljelisenser i Canada og USA (Smith 2002:16; van Tulder 2006:296). Videre er det en økende trend at arbeidstakere foretrekker samfunnsansvarlige selskaper og mange bedriftsledere understreker at et godt

omdømme er viktig for å tiltrekke seg kompetent arbeidskraft og de største talentene (Kurucz m.fl. 2008:90; St.meld. nr. 10 2008-09:8).

Legitimitet

I tillegg til den formelle operasjonelle lisensen utenlandske oljeselskaper får fra vertslandets myndigheter for å få tilgang til oljeressurser, er selskaper også avhengig av *legitimitet* som er en mer uformell, sosial lisens gitt av sivilsamfunnet. Legitimitet, eller mangel på dette, er basert på hvordan interessenter vurderer virksomhetens økonomisk, miljømessig og sosial påvirkning i lokalsamfunn og vertslandet generelt. I de tilfeller der formell og sosial lisens eksisterer sammen, vil de forsterke hverandre og den operasjonelle lisensen er generelt sikker. Men, i tilfeller der selskapet har formell lisens, men liten eller ingen legitimitet i sivilsamfunnet, er den operasjonelle lisensen mindre sikker og kan bli satt på spill (Westergaard 2007:40). Det er en rekke eksempler på tilfeller der sivilsamfunn som har protestert mot oljeselskapers tilstedeværelse og vanskeliggjort virksomheten. Samfunnsansvarsaktiviteter kan i den forbindelse brukes til å oppnå aksept i lokalsamfunnet og legitimere selskapets tilstedeværelse. Eksempelvis gjennomfører mange oljeselskaper store investeringer i berørte lokalsamfunn i tilknytning til konstruksjons- og utbyggingsfaser, for å begrense en eventuell misnøye i lokalbefolkningen og øke selskapets legitimitet (Frynas 2005:584-585). Norsk Hydros beslutning om å trekke seg ut av bauksittutvinningsprosjekt i Utkal i India etter omfattende press fra internasjonale ikke-statlige organisasjoner og lokale grupperinger, illustrerer betydningen av aksept fra sivilsamfunnet (Jelstad 2005:72; Hveem 2009:394; Bhattacharyya 2009:89). Til tross for at selskapet hadde fått formell operasjonell lisens fra indiske myndigheter, hadde ikke selskapet tilstrekkelig legitimitet i lokalsamfunnet. For oljeselskapers langtidsinvesteringer anses derfor både formell og uformell operasjonell lisens som vitalt og samfunnsansvarlig virksomhetsstyring kan brukes som et middel for å oppnå legitimitet i sivilsamfunnet (Moon og Vogel 2008:206).

3.4 Avslutning

Dette kapitlet har analysert hvordan det globale investeringsmiljøet forklarer hvorfor selskaper tar samfunnsansvar. I takt med flernasjonale oljeselskapers økte betydning og nasjonalstatens begrensede muligheter til å regulere selskapers virksomhet i utlandet, har det globale sivilsamfunnets rolle som vakthund fått økt aktualitet. Sivilsamfunnet og myndigheter i selskapenes hjem- og vertsland stiller stadig større krav og forventninger om

samfunnsansvarlig virksomhetsstyring. Flere eksempler illustrerer hvordan uansvarlig opptreden i utlandet kan bli møtt med sanksjoner fra sivilsamfunnet, men også fra amerikanske domstoler. Som en respons på denne utviklingen har de fleste vestlige oljeselskaper utviklet samfunnsansvarsstrategier for å møte forventninger og krav som blir satt frem. Hvorvidt selskapers tilnærming til samfunnsansvar bygger på normative eller økonomiske begrunnelser er vanskelig å fastsette. Antakeligvis vil begrunnelsen for at selskaper gjennomfører sine samfunnsansvarsstrategier ofte reflektere en blanding av de to perspektivene (Branco og Rodriguez 2006:112).

4 Teoretisk rammeverk

Den teoretiske tilnærmingen i internasjonal politisk økonomi har lenge vært dominert av statssentrert realisme som fokuserer på forholdet mellom stater, der flernasjonale selskaper anses som redskaper for hjemlandets myndighet. Siden 1970-tallet har det imidlertid gradvis blitt utviklet et teoretisk rammeverk som i større grad anerkjenner ikke-statlige aktører som autonome politiske aktører. I lys av denne utviklingen har maktrelasjoner og samspill mellom stater, selskaper og sivilsamfunnet blitt viet større interesse i internasjonal politisk økonomi. Med tanke på at aktører innenfor alle de tre sfærene i stadig større grad tar del i debatten rundt næringslivet samfunnsansvar, er en politisk økonomisk tilnærming relevant for å studere selskapers tilnærming til samfunnsansvar (Jelstad 2005:25). Dette kapittelet vil først presentere teoretiske bidrag på området, for deretter å utlede et rammeverk som vil benyttes for å gi en forståelse for hvordan vertsland kan påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis.

4.1.1 Kaisers modell

I 1971 utviklet Karl Kaiser en modell for forståelsen av forholdet mellom internasjonal politikk, det nasjonale samfunn og det transnasjonale samfunn.⁸ I følge Kaiser innebærer fremveksten av det transnasjonale samfunn at politikk ikke kun foregår på tvers av myndighetene i ulike land eller internt i hvert land. Det er også en prosess der aktører i det transnasjonale samfunn, først og fremst flernasjonale selskaper, utfordrer de tradisjonelle kanalene for politikk. I tillegg til at stater påvirker hverandre, kan også andre aktører i det transnasjonale samfunn påvirke nasjonale myndigheter både direkte og indirekte. Politisk regulering og styring er dermed ikke kun et resultat av tradisjonelle "ovenfra-og-ned" prosesser der den nasjonale og internasjonale arena tydelig kan skilles fra hverandre, men formes også av at flernasjonale selskaper og andre transnasjonale aktører påvirker myndigheters beslutninger (Kaiser 1971:804-812; Stopford og Strange 1991:20; Jelstad 2005:26).

Keohane og Nye (1972) fører Kaisers tanker videre og påpeker at verden i økende grad karakteriseres av transnasjonale relasjoner gjennom samhandling på tvers av landegrenser. De introduserte begrepet "kompleks gjensidig avhengighet" og argumenterer for at realismens fokus på statens makt og interesser må suppleres med en forståelse av den

---

⁸ Aron (1966) anses som den første til å introdusere ideen om det transnasjonale samfunn, som i følge han karakteriseres av handel, mennesker og ikke-statlige organisasjoner som beveger seg over landegrenser, samt felles virkelighetsoppfatninger, og konkurranser der aktører fra flere land deltar (Jelstad 2005:26).

gjensidige avhengigheten som eksisterer mellom både statlige og ikke-statlige aktører (2001:xiii). Ettersom transnasjonale, ikke-statlige aktører har fått økt makt og kan spille en direkte rolle vis-à-vis utenlandske myndigheter eller samfunn, samt gå utenom egne myndigheter, argumenterer Keohane og Nye (1972:xii-xiii; 392) for at stater ikke lenger er de eneste aktørene i internasjonal politikk. De to forfatterne påpeker at aktørforståelsen i internasjonal politikk derfor bør utvides til å omfatte transnasjonale, ikke-statlige aktører i tillegg til stater (1972:xxiv-xxv).

4.1.2 Triangulært diplomati

Stopford og Strange (1991:20-21) bygger videre på dette arbeidet, men kritiserer Kaiser for å overse samhandlingen internt i det transnasjonale samfunn, særlig flernasjonale selskaper imellom. Fremveksten av flernasjonale selskaper har bidratt til en strukturendring innen internasjonal politisk økonomi som har endret premisene for tradisjonell diplomati. Stater må i dag *forhandle*, ikke bare med andre stater, men også med flernasjonale selskaper. Flernasjonale selskaper må på sin side forhandle med stater i tillegg til andre selskaper (Jelstad 2005:28). Diplomati har i følge Stopford og Strange (1991:22) dermed fått to nye dimensjoner i tillegg til det tradisjonelle stat til stat diplomatiet. De to forfatterne introduserer et analytisk rammeverk, *triangulært diplomati*, for å analysere det nye diplomatiet hvor forhandlinger som finner sted mellom vertsland og flernasjonale selskaper står sentralt (Knutsen m.fl. 2011:11). En forståelse av flernasjonale selskaper som selvstendige politiske aktører åpner for studier av individuelle selskaper innenfor internasjonal politikk og Strange (2002:25) vektlegger at selskapers atferd må inkluderes på lik linje med andre former for politisk autoritet.

4.1.3 Forhandlingssamfunnet

I tillegg til å anerkjenne forhandlingssituasjonen mellom flernasjonale selskaper og vertsland, har flere forfattere vektlagt fremveksten av sivilsamfunnet, med hovedvekt på ikke-statlige organisasjoner, som innflytelsesrike aktører og deltakere i forhandlinger med myndigheter og flernasjonale selskaper (Doh og Teegen 2002; Sending og Neumann 2006; Risse-Kappen 1995; van Tulder 2006). Parallelt med selskapenes økende makt, har sivilsamfunnets rolle som vakthunder fått økt betydning og der flernasjonale selskaper er under kontinuerlig påvirkning fra ulike interessenter (Rodriguez m.fl. 2006:12). Abbott og Snidal (2006 i Vogel 2008:264) beskriver dette som et komplekst styringstriangel der internasjonale standarder for

samfunnsansvar blir utformet, implementert og håndhevet av både stater, selskaper og ikke-statlige organisasjoner. Dette impliserer at både myndigheter og sivilsamfunnet er sentrale aktører i utformingen av næringslivets samfunnsansvar.

I boken *International Business-Society Management* (2006) introduserer van Tulder *forhandlingssamfunnet* – et triangel med tre ulike, men relaterte sfærer; staten, markedet og sivilsamfunnet som utgjør en analytisk modell for å studere maktforhold og forhandlinger mellom sfærene. Interaksjonen mellom de tre sfærene former den politiske konteksten selskapet må forholde seg til. Rammeverket viser til fire institusjonelle sentre av konflikt og forhandling mellom de ulike sfærene som former samfunnsstrukturen; stat – marked; marked – sivilsamfunn; stat – sivilsamfunn; og i midten, grenseområdet for de tre sfærene (van Tulder 2006:28). Forhandlingssituasjonen bygger på at en sfære kan ta over deler av funksjonen til en annen sfære og er preget av makten de ulike sfærene har i forhold til hverandre (van Tulder 2006:28). Mektige aktører i de tre sfærene forhandler om hvordan grensene i samfunnet skal være og ressurser, størrelse og makt er derfor avgjørende (van Tulder 2006:104).

Diskursen om flernasjonale selskaper og det transnasjonale samfunn har hovedsakelig fokusert på implikasjoner for staters atferd og makt, og det er foreløpig få empiriske studier som analyserer hva som påvirker flernasjonale selskaper og deres beslutninger i et politisk-økonomisk perspektiv (Jelstad 2005:28). Ved å basere det teoretiske grunnlaget på de diskuterte bidragene fra Kaiser (1971), Keohane og Nye (1972), Stopford og Strange (1991) og van Tulder (2006) er det likevel mulig å trekke ut noen sentrale aktører og analysenivåer som vil brukes videre for å forstå selskapers tilnærming til samfunnsansvar.⁹ I den forbindelse er det to samspill som er dominerende, nemlig forholdet mellom marked – stat og mellom marked – sivilsamfunn. Disse to dimensjonene som vil være hovedfokuset for oppgavens analyse.

Opgaven tar videre utgangspunkt i et markedsorientert perspektiv knyttet til McWilliams og Siegel (2001) *Theory of the Firm* der samfunnsansvar anses som profittmaksimerende investeringer. Kjernen i perspektivet er at selskaper veier fordeler og ulemper ved å gjennomføre samfunnsansvarsaktiviteter (McWilliams og Siegel 2001:119). Samfunnsansvarstiltak forstås i utgangspunktet som en kostnad for flernasjonale selskaper og et gode for vertslandene. Ettersom flernasjonale selskaper ønsker å begrense sine kostnader, vil selskapers gjennomføring av samfunnsansvarstiltak være avhengig av at interessenter fordrer slike goder – det må med andre ord foreligge både en vilje og evne til å kreve

---

⁹ En lignende tilnærming er også satt frem av Jelstad (2005).

samfunnsansvarstiltak. *Vilje* forstås i denne sammenheng som en kollektiv prioritering av et mål om å få selskaper til å gjennomføre samfunnsansvarstiltak, mens *evne* forstås som en bevisst strategi for og organisering av tiltak med sikte på å oppnå målet. Det første som må foreligge er derfor *vilje* innad i vertslandet til å kreve samfunnsansvarlig virksomhetspraksis fra utenlandske oljeselskaper. Oppgaven vil i den forbindelse analysere myndigheters *vilje* med utgangspunkt i regimekarakter og antar at dette vil legge føringer på karakteren av eventuelle krav som stilles ovenfor utenlandske oljeselskaper. Dersom det er *vilje* til å kreve samfunnsansvar, vil myndigheters *evne* til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere selskapers samfunnsansvarspraksis være betydningsfullt. Oppgaven tar for gitt at sivilsamfunnet har *vilje* til å kreve samfunnsansvarstiltak, ettersom dette er tiltak som kan komme hele befolkningen til gode. Sivilsamfunnets *evne* til å kreve samfunnsansvar og regulere selskapers samfunnsansvarspraksis vil derimot vies større oppmerksomhet. For å vurdere myndigheters og sivilsamfunnets evne til å få gjennomslag for krav og preferanser ovenfor selskaper, er det nyttig å trekke inn elementer fra interessentanalyse (Freeman 1984; Donaldson og Preston 1995:70-71). Det antas at selskaper responderer på krav fra interessenter som innehar en sterk forhandlingsstyrke ovenfor selskapet. En interessent kan eksempelvis ha et legitimt krav ovenfor selskapet, men så lenge den ikke har tilstrekkelig evne til å tvinge gjennom kravet, vil selskapet heller ikke innfri kravet. Videre antas det at dersom ulike interessenter har motstridende preferanser og krav, vil selskapet ta hensyn til de interessenter som innehar størst forhandlingsstyrke ovenfor selskapet (Mitchell m.fl. 1997:886). Denne oppgaven behandler myndigheter og sivilsamfunn som de sentrale interessentene Statoil forholder seg til. Det relative maktforholdet mellom myndigheter, sivilsamfunn og selskap står derfor sentralt og kan bidra til å forklare hvordan selskaper responderer på ulike preferanser og krav innad i vertsland. Ved å analysere samfunnsansvar ut ifra et markedsorientert perspektiv der det antas at aktørers *vilje* og *evne* innad i vertslandet påvirker flernasjonale selskapers samfunnsansvarspraksis, vil oppgaven kunne bidra til å forklare variasjon i samfunnsansvarspraksis i ulike vertsland, til tross for at landene representerer relativt like utfordringer i forhold til samfunnsansvar.

Den neste delen av kapittelet vil introdusere de ulike indikatorene som antas å legge grunnlaget for myndigheters *vilje* og *evne* til å kreve samfunnsansvar, etterfulgt av en presentasjon av indikatorene som antas å legge grunnlaget for sivilsamfunnets *evne*. Videre vil oppgaven introdusere en siste variabel som antas å påvirke selskapers tilnærming til

samfunnsansvar, nemlig andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis i vertslandet.

4.2 Vertslandets myndigheters påvirkningskraft

4.2.1 Vertslandets myndigheters vilje - regimekarakter

Det politiske regimet i vertslandet legger føringer på forvaltning av oljeressurser og legger grunnlaget for investeringsklimaet (Bayulgen 2010:11). Tilnærmet alle myndigheter blander seg inn i formingen av og virksomheten til utenlandske selskaper som opererer innenfor vertslandets grenser. Samtidig vil myndighetenes vilje til å påvirke utenlandske selskapers tilnærming til samfunnsansvar variere på tvers av vertsland og over tid. Oppgaven antar at regimekarakter vil legge føringer på hvorvidt det eksisterer en politisk vilje og karakteren av eventuelle krav som settes frem ovenfor selskapers samfunnsansvarspraksis.

Flere studier har pekt på at demokratier generelt sett tiltrekker seg flere utenlandsinvesteringer enn autoritære regimer (Knutsen m.fl. 2011; Jensen 2003). Konsoliderte demokratier antas å legge til rette for et mer attraktivt investeringsklima. Med høye nivåer av utøvende restriksjoner i staten, samt åpen og institusjonalisert konkurranse i samfunnet, er demokratiske valgte myndighetene mer pålitelige i sine forpliktelser. Dette legger til rette for politisk troverdighet på lang sikt, gjennomsiktighet og stabilitet for utenlandsinvesteringer. Samtidig har også autoritære regimer enkelte karakterer som betraktes som gunstige i utenlandske oljeselskapers relasjoner til myndighetene. I autoritære regimer, med forbehold om at myndighetene er positivt innstilt til utenlands investeringer, vil en mangel på institusjonelle restriksjoner og politisk konkurranse tendere til å isolere beslutningstakere fra politisk press. Autoritære myndigheter står dermed friere og er mer fleksible i forhandlinger med utenlandske oljeselskaper. Dette gir myndighetene muligheter til å gi selskapene gunstige avtaler som reduserte skatter, markedsfordeler og fritak fra reguleringer. Ettersom antallet forhandlingsaktører reduseres kan det derfor være enklere å komme frem til felles avtaler der forhandlingspartene ikke trenger å ta hensyn til folkets stemme (Knutsen m.fl. 2011:3-4; Bayulgen 2010:4-5).

Den internasjonale oljeindustrien befinner seg i økende grad i autoritære regimer ettersom store deler av verdens oljeressurser befinner seg i nettopp disse vertslandene. Dette henger delvis sammen med ressursforbannelses-tendenser som ble presentert i kapittel en. Stor avhengighet av en ressurs er antatt å påvirke politiske strukturer. Flere studier har vist at olje- og råvarebaserte land antas å være mindre tilbøyelige til å utvikle demokrati enn land med

en mindre naturressursbase. En forklaringsfaktor er at enkel og direkte tilgang til oljerentene som kommer fra utvinningsindustrien medfører sterke insentiver til å dominere, beholde og konsentrere den politiske og økonomiske makten. Myndighetene blir derfor motvillige til å introdusere reformer som kan øke konkurransen om politisk makt og kontroll over ressurser (Ross 1999; Kolstad og Wiig 2009:5317; Bayulgen 2019:78).

Et fellestrekk ved utviklingsland som er rike på naturressurser er en svak forbindelse mellom stat og samfunn som svekker myndighetenes motivasjon til å opptre ansvarlig ovenfor befolkningen. Heller enn å hente makt og legitimitet for sitt styre fra innbyggerne, får myndighetene dette fra eksterne forbindelser som utenlandske oljeselskaper gjennom en rentesøkende atferd¹⁰ (Kaldor og Said 2000:95). I tilfeller der oljerentene går rett til myndighetene, er det et begrenset behov for å skattlegge befolkningen, og det generelle skattenivået i disse landene er derfor ofte lavt. Videre distribueres ofte oljeinntekter for å ”kjøpe” politisk konsensus og oppslutning, samtidig som det kreves lite tilbake fra innbyggerne. Myndighetenes relativt økonomisk uavhengighet fra befolkningen, bidrar til å redusere demokratisk ansvarlighet. I stedet for å styrke middelklassen, som er ansett som viktig for demokratisering, har oljerelatert økonomisk vekst en tendens til å skape en nettverksstruktur dominert av en privilegert og mektig elite som kontrollerer oljeinntektene og bruker disse til egeninteresse og opprettholdelse av status quo (Bayulgen 2010:80-81; Sætre 2009; Franke m.fl. 2009:112-113).

Ettersom myndigheter i demokratiske regimer er folkevalgt og står til ansvar ovenfor befolkningen, må myndighetene innfri innbyggernes forventninger og ønsker for å bli gjenvalgt. En kan derfor anta at demokratisk valgte myndigheter vil legge større føringer på utenlandske selskaper til å bidra til *et bedre samfunn* ettersom det vil kunne øke legitimiteten, populariteten og sjansene for gjenvalg for de regjerende myndighetene. Myndigheter i autoritære vertsland som er karakterisert av rentesøkende atferd gjennom å utnytte påfølgende kapital fra utenlandske oljeselskapers virksomhet søker i større grad egenfortjeneste. Det kan derfor antas at viljen til å fremme samfunnsansvar tiltak fra utenlandske oljeselskaper vil være fraværende så lenge myndighetene ikke ser en egen nytte av det (Rodriguez m.fl. 2006:19). Samtidig antas det at autoritære myndigheter vil ha en egeninteresse til å forhindre

---

¹⁰ Myndigheter med en rentesøkende atferd karakteriseres av et ønske om å fremme egen velstand, heller enn samfunnets velferd. Unike nivåer for fortjeneste assosiert med oljerenter øker myndigheters fristelser til å utnytte situasjonen og maktposisjonen til egen fordel og forfølgelse av en slik egeninteresse hos myndighetene fører til høye nivåer av korrupsjon i mange oljeriske vertsland (Bayulgen 2010:79).

samfunnsansvar tiltak som kan utfordre status quo gjennom myndiggjøring av undertrykte grupper eller tiltak for å fremme godt styresett.

4.2.2 Vertslandets myndigheters evne

Relasjonene mellom myndigheter og flernasjonale oljeselskaper inkluderer både elementer av samarbeid der myndigheters mål og ønsker kan være i overensstemmelse med selskapets interesser, men også konflikt der de to partene har motstridende mål. I tilfeller der vertslandets myndigheter og utenlandske selskaper søker konkurrerende målsetninger vil deres respektive forhandlingsstyrke være avgjørende for resultatet (Stopford og Strange 1991:22). Vertslandets myndigheter søker å påvirke flernasjonale selskapers virksomhetsstyring ved å indikere forventninger og i enkelte tilfeller utøve press for å oppnå støtte til å nå sine overordnede målsetninger. Press fra myndigheter kan i slike tilfeller defineres som merkbare forsøk fra myndigheter til å påvirke et selskap til å handle på bestemte måter og kan variere fra direkte kontraktfestede krav og reguleringer til mer diskrete signaler (Osland og Björkman 1998:92). Til tross for at staten er eier av naturressursene flernasjonale selskaper ønsker å utnytte, mangler vertslandet ofte enten nødvendig ekspertise, teknologi eller kapital utenlandske oljeselskaper kan tilby. Samtidig trenger utenlandske selskaper tillatelse fra myndighetene for å få tilgang til ressurser (Bayulgen 2010:17). Vertslandets myndigheter og utenlandske oljeselskaper står således i et gjensidig avhengighetsforhold.

Den relative forhandlingsstyrken mellom de to partene er ikke nødvendigvis statisk, men kan endres over tid. Raymond Veron (1971) introduserte *the Obsolescing Bargain Model (OBM)*.¹¹ Veron (1971:46-48) viser til at innledende forhandlinger mellom flernasjonale selskaper og vertslandets myndigheter vil være i selskapets favør, der utenlandske investorer har kapital og teknologi som myndighetene trenger for å skape arbeidsplasser, sikre teknologioverføring, samt fremme andre utenlandsinvesteringer. Videre antas det at den relative forhandlingsstyrken skifter mot vertslandets myndigheter over tid, ettersom selskapets andeler i vertslandet ”synker inn”. Når infrastrukturen er utbygd og fortjenester fra ressursutnyttelsen overgår kostnader, blir vertslandets myndigheter mindre avhengige av selskapet og kan dermed stille større krav (Henisz og Zelner 2004:158). Når

---

¹¹ OBM ble opprinnelig brukt til å forklare nasjonalisering av utenlandske selskapers investeringer i naturressursindustrien i en rekke utviklingsland på 1970-tallet. Modellen har senere blitt testet i andre situasjoner som fabrikkindustri og i industriland, men fått mye svakere resultater (Korbin 1987; Eden m.fl. 2005:252; Stopford og Strange 1991).

forhandlingsstyrken skifter fra selskapet til myndighetenes fordel, vil de sistnevnte få økt evne til å pålegge selskapet flere forhold som kan bidra at vertslandet når sine målsetninger gjennom bidrag til offentlige goder i form av utdanning og helse, høyere skatter og avgifter (Eden m.fl. 2005:252; Veron 1971:48). Med utgangspunkt i OBM antas det at vertslandets myndigheter i større grad kan påvirke flernasjonale selskaper til å utøve et større samfunnsansvar over tid.

Forhandlingsstyrken til vertslandets myndigheter har utgangspunkt i kontroll over produksjonsfaktorer som arbeidskraft og tilgang til naturressurser som ligger innenfor statens territorium (Grosse og Behrman 1992:102). I forhandlinger med oljeindustrien har myndigheter generelt sett en sterk posisjon, da oljeselskaper er avhengig av operasjonelle lisenser og kontrakter utstedet av myndighetene for å lete etter og utvinne olje (Strange 1994b:108). Samtidig vektlegger Strange (1994b:112) at flere faktorer legger grunnlaget for myndigheters forhandlingsstyrke ovenfor utenlandske oljeselskaper og som kan påvirke deres evne til å kreve samfunnsansvar tiltak fra utenlandske oljeselskaper. Faktorene som blir presentert her er trukket frem på bakgrunn av teoretisk og empirisk forskning på området og inkluderer institusjonell kapasitet, attraktiviteten til vertslandets oljeressurser, samt utviklingsnivået i den lokale oljeindustrien.

Institusjonell kapasitet

Effektive institusjoner og politisk kapasitet legger til rette for et gunstig investeringsmiljø gjennom beskyttelse av eiendomsrettigheter og håndheving av "rule of law", gir garantier for politisk stabilitet og begrenser utbredelse av korrupsjon. En rekke studier peker i den forbindelse på at myndigheter med stor politisk kapasitet som forplikter seg til en åpen markedspolitik og effektivt håndhever kommersielle kontrakter tiltrekker seg flere utenlandsinvesteringer enn land med svakere institusjoner og mindre politisk kapasitet (Krifa-Schneider og Matei 2010:55; Knutsen m.fl. 2011:3; Alquist 2000; Alquist 2006:686; Coan og Kugler 2008:417; Luo 2004:432). Et velfungerende byråkrati vil kunne utarbeide og implementere regler i samsvar med politiske målsetninger, og fungerer som et effektivt instrument for myndighetene. Institusjonell kapasitet antas å øke myndighetenes evne til å kreve samfunnsansvarspraksis fra utenlandske oljeselskapene (Engen 1997:82-83; Ustad 2003:37).

Samtidig som staten i oljerike utviklingsland er sterk grunnet dens kontroll over oljeressursene, er den også svak grunnet dens ekstreme avhengighet til en enkelt ressurs.

Utviklingsland med store oljeressurser ofte kjennetegnet av rigide institusjoner og svakt styresett. Enkel tilgang til oljerenter fører til en begrenset vilje til å forbedre institusjonell kapasitet og offentlige tjenester og fører ofte til at inkompetente statsinstitusjoner og ineffektiv politikk består. Svake institusjoner begrenser myndighetenes evner til å implementere sine målsetninger i praksis. Videre bidrar ofte svakt styresett og manglende rettssikkerhet til utbredt korrupsjon som gjennomsyrrer alle samfunnsnivåer (Bayulgen 2010:76-79; St.meld. nr. 10 2008-09:56; Kaldor og Said 2000:94). Utbredt korrupsjon gjør investeringsklimaet mindre attraktivt ettersom det innebærer økte kostnader for selskaper i form av ekstra betalinger, samt større risiko og usikkerhet rundt investeringer og tjenesteleveringer ettersom avtalene ikke bygger på formelle kontrakter (Knutsen m.fl. 2011:4). Videre pekes det på at i vertsland med utbredt korrupsjon er relasjonen mellom myndigheter og utenlandske selskaper i mindre grad preget av samarbeid. Fokuset fra selskapets side på etikk blir større, mens filantropiske bidrag forsvinner (Rodriguez m.fl. 2006:19-20).

Institusjonell kapasitet utgjør grunnlaget for myndigheters mulighet til å gjennomføre politiske målsetninger og regulere markedet. Myndigheter i vertsland med stor institusjonell kapasitet antas derfor å ha en betydelig evne til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

Oljesektorens attraktivitet

Den relative forhandlingsmakten til vertslandets myndigheter er betinget av hvor relevant og attraktiv investeringene er for utenlandske oljeselskaper (Kraemer og van Tulder 2009:114). Ettersom oljeindustrien kjennetegnes av betydelige investeringer med irreversible kostnader,¹² er investeringene gjerne av langsiktig art. Store oljeforekomster gir høye utsikter for stor avkastning på lang sikt og bidrar til å gjøre vertslandet attraktivt for utenlandske oljeselskaper. Attraktivitet kan øke myndighetenes muligheter til å legge føringer på selskaper i form av deres strategier og tilstedeværelse i landet (Ustad 2003:37; Osland og Björkman 1998:92).

Samtidig vil ofte store oljeforekomster øke flernasjonale oljeselskapers interesse for vertslandet og føre til stor sektorkonkurrans. Stor konkurranse mellom ulike oljeselskaper rundt kontrakter og lisenser er antatt å øke myndigheters muligheter til å kontrollere forhandlingsutfallet og står dermed sterkere til å stille flere betingelser rundt selskapers

---

¹² Irreversible kostnader er investeringer som er påløpt og som ikke kan reverseres. I oljesektoren forbindes dette hovedsakelig med utbygging av infrastruktur.

tilstedeværelse. Flere utenlandske oljeselskaper som tilbyr konkurrerende teknologi og ressurser gjør vertslandet mindre avhengig av *et enkelt* selskap. Myndigheter i vertsland med stor sektorkonkurranse antas derfor å ha en sterk forhandlingsstyrke ovenfor flernasjonale oljeselskaper. Stor sektorkonkurranse antas derfor å gi myndighetene en betydelig evne til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis (Stopford og Strange 1991:26; Osland og Björkman 1998:92; Fagre og Wells Jr. 1982:18; Moon og Lado 2000:98). Imidlertid kan dette punktet modifiseres med avhengighet av tilstedeværelse av utenlandske oljeselskaper, som er den siste faktoren oppgaven vil legge til grunn for å forklare den relative forhandlingsmakten mellom vertslandets myndigheter og flernasjonale oljeselskaper.

Utviklingsnivå i den lokale oljesektoren

Teoretiske bidrag og empiriske studier har vist at vertslandets økonomiske utviklingsnivå er positivt korrelert med utenlands investeringer. Et høyt utviklingsnivå bidrar generelt sett til å gjøre vertslandet til en mer attraktiv destinasjon for flernasjonale selskaper (Ruud 2001:62; Coan og Kugler 2008; Stoever 1985). Kriteriene som brukes for å avgjøre dette er blant annet sosioøkonomisk utviklingsnivå, infrastruktur, tilgang til lokal leverandørindustri og faglært arbeidskraft (Moon og Lado 2000:109). Samtidig gir disse kriteriene en indikasjon på hvor avhengig vertslandet er av utenlandske oljeselskapers tilstedeværelse for å utnytte oljeressursene og er en sentral faktor i det relative maktforholdet. Ettersom oljesektoren er en kapitalintensiv næring karakterisert av rask teknologisk utvikling, er det vanskeligere for utviklingsland å utnytte egne oljeressurser uten bidrag fra utenlandske oljeselskaper. Et utviklingsland med en lite utviklet lokal oljeindustri og faglært arbeidskraft vil i derfor ha større behov for kapital og teknologi utenlandske oljeselskaper kan tilby. Myndigheters forhandlingsstyrke antas i slike tilfeller å være svakere ovenfor høyteknologiske utenlandske oljeselskaper (Money 1996; Luo 2004; Osland og Björkman 1998; Moon og Lodo 2000). I den forbindelse vil også tilgjengeligheten til landets oljereserver være av betydning. Oljeforekomster i områder hvor geografien gjør leting og utvinning av oljen utfordrende, stiller krav til avansert teknologi og dermed store investeringer fra oljeselskapenes side. Vertslandets myndigheter vil i slike tilfeller ofte ha begrenset mulighet til å utnytte oljeressursene selv uten teknologiske kompetanse og kapital utenlandske oljeselskapene besitter (Ustad 2003:27-28).

Myndighetenes forhandlingsstyrke ovenfor utenlandske oljeselskaper forventes å være lavere i tilfeller der utnyttning av oljeressurser er betinget av utenlandske oljeselskapers tilstedeværelse (Osland og Björkman 1998:92). Det antas derfor at myndigheter i vertsland som har en lite utviklet lokal oljesektor og lite faglært arbeidskraft vil ha en begrenset evne til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

4.2.3 Maktforholdet mellom myndigheter - selskap

OBM viser til at vertslandets myndigheters *evne* til å regulere utenlandske oljeselskaper øker over tid, men tar i stor grad forgitt at det foreligger en *vilje* til å diktere spilleregler. I denne oppgaven blir det fremhevet at myndigheters vilje vil legge grunnlaget for forhandlingsforholdet mellom myndigheter og utenlandske oljeselskaper. Regimekarakter antas å være sentralt for en forståelse av kravene som eventuelt stilles og vil påvirke hvordan tilnærming til samfunnsansvar Statoil gjennomfører i vertslandet. Videre antas det at myndighetenes evne til å kreve og regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis vil være betinget av institusjonell kapasitet, oljesektorens attraktivitet og utviklingsnivået i den lokale oljesektoren.

Ettersom nye petroleumsprovinser i stor grad er karakterisert av en lite utviklet lokal oljeindustri og lite faglært arbeidskraft, er disse landene i stor grad avhengig av utenlandske oljeselskapers kapital og teknologi. Utenlandske oljeselskaper antas derfor å stå relativt sterkt i forhandlinger ovenfor myndigheter i utviklingsland også over tid. Dette føyer seg inn kritikken fra Kraemer og van Tulder (2009:149) og Ruud (2001:46) om at OBM overvurderer makten vertslandets myndigheter har til å diktere spilleregler og undervurderer mulighetene utenlandske oljeselskaper har til å gjengjelde presset fra myndigheter. Videre er oljeindustrien en svært kunnskapsintensiv næring med rask teknologisk utvikling. For at vertslandets oljeindustri skal være konkurransedyktig vil det være avhengig av utenlandske oljeselskapers teknologikompetanse og kapital for videre drift også etter at infrastrukturen er utbygd og inntektene begynner å strømme inn. (Ruud 2001:46). Grunnet oljeindustriens karakter fører dette til at oljeselskaper vil stå i en relativt sterk forhandlingsposisjon ovenfor myndigheter også over tid, til tross for betydelige irreversible kostnader rundt selskapenes investeringer. Samtidig vil også kontinuerlig leting etter nye oljeressurser og nye funn bidra til at vertslandet vil være avhengig av utenlandske oljeselskapers ressurser for kontinuitet i oljeindustrien. Mange myndigheter nyter godt av tilstedeværelse av utenlandske oljeselskaper gjennom enkel

tilgang til de påfallende oljeinntekter fra utenlandske oljeselskapers operasjoner i vertslandet. Dette antas å øke myndighetenes intensiver til å beholde oljeselskapene i landet.

Samtidig har også myndighetenes forhandlingsmakt ovenfor utenlandske selskaper på mange måter har økt over de siste årene. Åpning av nye provinser, kombinert med et underskudd på olje- og gass reserver, har resultert i hardere konkurranse mellom flernasjonale oljeselskaper om tilgang på naturressursene (Jelsad 2005:45). Dette har ført til stor sektorkonkurranse hvor flere selskaper søker samme kontrakter og lisenser. Stor konkurranse mellom utenlandske oljeselskaper anses som et svært betydningsfullt forhandlingskort for vertslandet og gir myndighetene muligheter til å diktere spilleregler for utenlandske oljeselskapers virksomhetsstyring. Myndighetenes forhandlingsmakt anses dermed som mer statisk enn i OBM. Kontinuerlig konkurranse om kontrakter og lisenser gir myndighetene en sterk forhandlingsposisjon både *før* selskapene foretar investeringer, og etter at disse investeringene har ”sunket inn”. Basert på empirien og teorien som foreligger i denne oppgaven, anses store deler av kritikken som har blitt rettet mot OBMs muligheter til å forklare dagens maktforhold mellom utenlandske oljeselskaper og vertslandets myndigheter som passende.

Van Tulder (2006) inkluderer aktører fra sivilsamfunnet som innflytelsesrike deltakere i forhandlinger med myndigheter og flernasjonale selskaper. Denne sfæren er ikke tatt med i Stopford og Stranges (1991) presenterte rammeverk, men også Strange har i sine senere arbeider pekt på at aktører fra sivilsamfunnet kan spille en betydelig rolle (Jelstad 2005:25). For å gi et helhetlig bilde, tas derfor denne sfæren med i oppgavens analyse. Den neste delen av kapittelet vil presentere sivilsamfunnets karakter og relative forhandlingsmakt ovenfor utenlandske oljeselskaper for å gi en forståelse av denne sfærens evne til å få gjennomslag for egne preferanser og krav. Det vil bli gjort rede for teoretiske bidrag på feltet, der det fokuseres på institusjonelle og strukturelle karakterer i vertslandets sivilsamfunn.

4.3 Sivilsamfunnets påvirkningskraft

Generelt sett kan det antas at sivilsamfunnet har *vilje* til å kreve samfunnsansvarspraksis fra utenlandske oljeselskaper, da dette er tiltak som kommer lokalsamfunn og landet som helhet til gode. Samtidig vil sivilsamfunnets bevissthet og fokus på selskapers virksomhetsstyring variere på tvers av vertsland og over tid. Sivilsamfunnets evne til å påvirke utenlandske oljeselskaper og få gjennomslag for krav og preferanser antas å bygge på sanksjonsmulighetene denne sfæren har ovenfor utenlandske oljeselskaper, også referert til

som *sivil regulering*. Sivil regulering innebærer at sivilsamfunnet setter standarder for næringslivets atferd og selskaper oppnår legitimitet i samfunnet ved å etterfølge normene. Som nevnt i kapittel tre, er utenlandske oljeselskaper avhengig av legitimitet gitt av sivilsamfunnet i vertslandet de opererer i. Legitimitet er basert på hvordan sivilsamfunnet vurderer selskapets innvirkning på lokalsamfunn og mangel på legitimitet kan vanskeliggjøre selskapets virksomhet. Sivilsamfunnets forhandlingsstyrke bygger derfor på sanksjonsmulighetene denne sfæren har ovenfor flernasjonale selskaper gjennom kampanjer som kan svekke omdømmet og forbrukerboikott som indirekte kan svekke selskapets inntjening og dets legitimitet i samfunnet (Westergaard 2007:40; Zadek 2001:55-57; Hveem 2009:396). I forsøket på å påvirke og produsere endringer i selskapers retningslinjer og virksomhetsstyring opererer sivilsamfunnet utenom, heller enn gjennom staten. Sivil regulering er derfor basert på *soft laws*, heller enn legale, tvangskraftige håndhevingsmekanismer, og overtredelser blir straffet med sosiale bøter. Til tross for at sivil regulering kan kompensere for enkelte av begrensningene ved nasjonal og internasjonal statlig styring, er det ikke likestilt med effektive myndighetsinstitusjoner. Manglende direkte mekanismer til å produsere endring i selskapers virksomhetsstyring fører til at endringer i virksomhetsstyring derfor må komme fra næringslivet selv – selskaper må altså imøtekomme kravene av ”fri vilje”. Selskaper velger derfor til en viss grad hvorvidt de vil etterfølge krav og standarder satt av sivilsamfunnet, delvis ut fra kalkuleringer av kostnadseffektivitet rundt potensielle tap ved å motstå presset (Schepers 2006:283; Vogel 2008:261; Vogel 2006:7). I tilfeller der kostnadene ved å innfri sivilsamfunnets krav er høye, og/eller fortjenestene er lave, er det mindre sannsynlig at selskapene vil innfri kravene (Spar og La Mure 2003:30). Sivilsamfunnets sanksjonsmuligheter ovenfor selskaper er i stor grad rettet mot selskapets omdømme. Effekten av sivil regulering er derfor delvis betinget av mulighetene sivilsamfunnsorganisasjoner har til å forme offentlig- og forbrukerinteresser, samt mobilisere og utøve sosialt press (Williamson m.fl. 2010:50). Effekten av den sivile reguleringsmekanismen vil dessuten være betinget av at det er en bevissthet rundt selskapers samfunnsansvarspraksis ettersom mobilisering av kampanjer krever at det er en tilstedeværelse av forbrukerbevissthet og interesse. I tilfeller der samfunnsansvarlig virksomhetsstyring og sosiale investeringer er en utbredt forventning fra sivilsamfunnet, antas det at selskaper vil fokusere mer på samfunnsansvar. Samtidig er evnen sivilsamfunnet har til å kreve samfunnsansvar og til å regulere selskapers samfunnsansvarspraksis betinget av tilstedeværelse av aktører som kan stille disse kravene. For at sivilsamfunnet skal få

gjennomslag for sine preferanser, antas det derfor at tilstedeværelsen av effektive pressgrupper vil være vitalt. Den neste delen av kapittelet vil utdype dette.

Tilstedeværelse av pressgrupper

Konstitusjonelle garantier og institusjonelle føringer legger grunnlaget for utbredelsen av sivilsamfunnet og vil påvirke rollen og betydningen aktører og grupper fra denne sfæren spiller. Forsamlings- og organisasjonsfrihet legger til rette for kollektivt engasjement og opprettelse av ikke-statlige organisasjoner, sivilsamfunnsgrupper og fagforeninger. Disse gruppene opptrer ofte som vakthunder for sivilsamfunnets interesser gjennom overvåking av selskapers virksomhetsstyring. Ikke-statlige organisasjoner er viktige kanaler for å fremsette krav ovenfor utenlandske oljeselskaper og tilstedeværelsen av slike pressgrupper antas å øke sivilsamfunnets evne til å kreve og regulere samfunnsansvarstiltak fra utenlandske oljeselskaper (Lynch-Wood og Williamson 2007:335; Holtbrügge og Berg 2004:3).

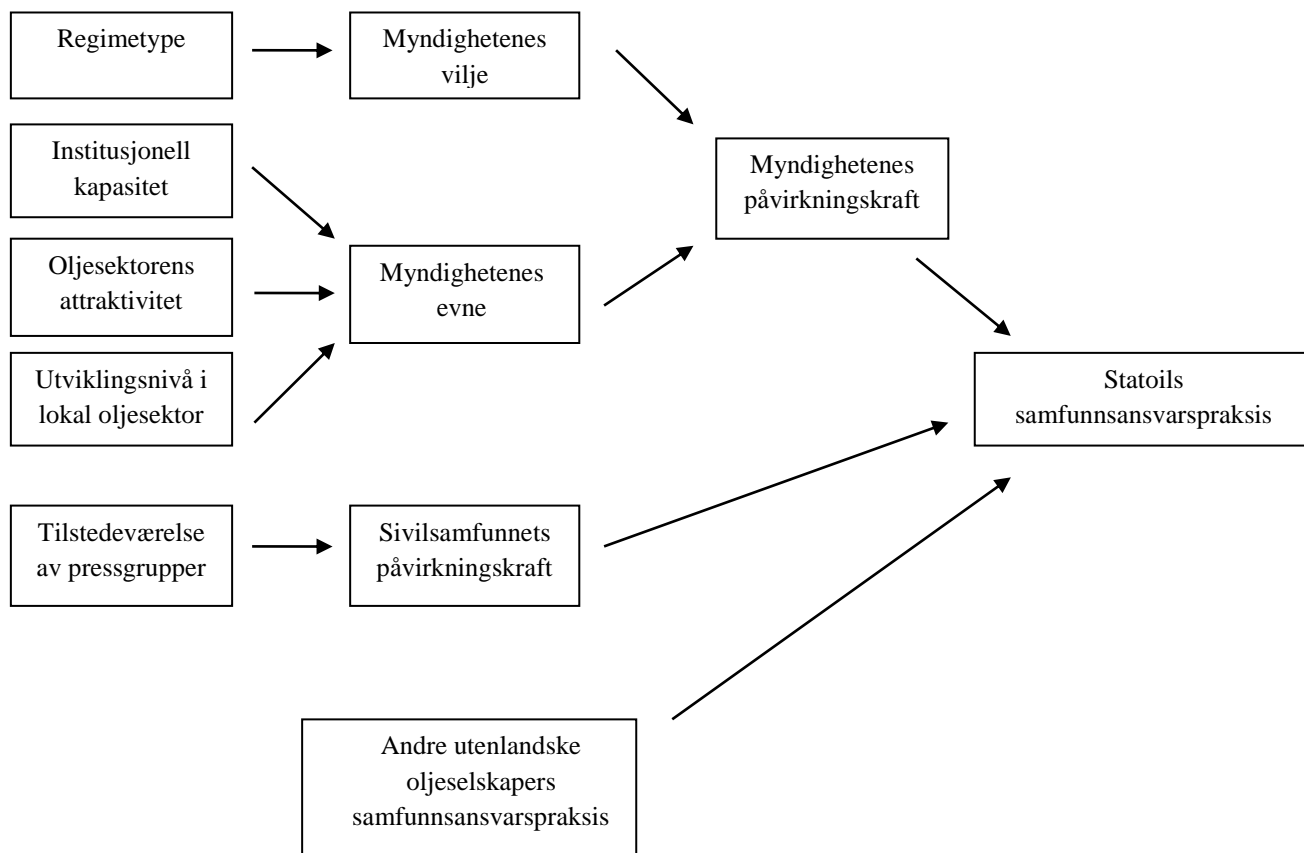
Media har i mange tilfeller vist en sterk evne til å sette samfunnsansvar på dagsorden og har i mange land vokst frem som en sentral kanal for å fremme samfunnsansvar. Ytrings- og pressefrihet vil derfor være et sentralt element for å kunne holde selskaper ansvarlig ettersom media spiller en sentral rolle som både overvåker, informasjonsformidler og pressgruppe ovenfor næringslivet (Crane m.fl. 2008:487). Oppgaven antar derfor at tilstedeværelse av en fri og uavhengig presse vil øke sivilsamfunnets evne til å kreve og regulere samfunnsansvarstiltak fra utenlandske oljeselskaper. Manglende ytringsfrihet og mediekontroll i autoritære regimer kan begrense sivil regulering gjennom denne kanalen.

Samtidig er institusjonelle trekk nært knyttet til regimetype. Demokratier anerkjenner i større grad sivilsamfunnets uavhengige rolle som pressgruppe. I vertsland hvor myndigheter anser sivilsamfunnet som en viktig sfære og inkluderer denne i det offentlige rom, er det tenkelig at også utenlandske oljeselskaper vil anerkjenne deres rolle og ta hensyn til deres krav. Ettersom demokratisk valgte myndigheter i større grad står til ansvar ovenfor befolkningen, vil de være mer tilbøyelige til å rette seg etter krav fra sivilsamfunnet. Sivilsamfunnet kan spille på politikernes frykt for ikke å bli gjenvalgt ved å mobilisere krav foran valg. Videre vil sivilsamfunnet ha større mulighet til å påvirke selskaper gjennom lobbyvirksomhet ovenfor myndighetene for økende reguleringer av selskapers virksomhetsstyring. I autoritære regimer er det lite tenkelig at sivilsamfunnet vil ha betydelige påvirkningsmuligheter ovenfor myndigheten på lignende måte.

4.4 Andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis

Som en del av rammeverket *triangulært diplomati*, fremhever Stopford og Strange (1991:21) betydningen av samhandlingen selskaper seg imellom. I tillegg til myndigheter og sivilsamfunn i et vertsland vil selskaper også møte en rekke andre utenlandske oljeselskaper de må forholde seg til. Det virker naturlig at utenlandske oljeselskaper som opererer i samme vertsland vil påvirke hverandres tilnærming til samfunnsansvar. Dette er særlig aktuelt i tilfeller der selskapene opererer i partnerskap, da operatøren i stor grad legger standarden for en felles samfunnsansvarstilnærming på vegne av partnere. Tidligere studier har vist at utenlandske oljeselskaper forholder seg ulikt til samfunnsansvar og hvor bredt deres tilnærming til samfunnsansvar favner (Skjærseth m.fl. 2004). Tilstedeværelse av utenlandske oljeselskaper som har en omfattende tilnærming til samfunnsansvar antas å kunne øke andre selskapers ambisjoner rundt egne tilnærminger. I tilfeller der utenlandske oljeselskaper som har en dominerende rolle i vertslandets oljesektor også har en omfattende tilnærming til samfunnsansvar, kan det antas at disse selskapene vil kunne bidra til å heve ”*the level of playingfield*” for resten av industrien rundt samfunnsansvar. Dette antas særlig å være tilfellet for partnerskap hvor operatøren har en omfattende tilnærming til samfunnsansvar, da dette vil kunne påvirke partnere positivt til selv å inkludere flere sosiale elementer i sin tilnærming.

4.5 Flytmodell for analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis

I et vertsland møter Statoil både myndigheter og sivilsamfunn og det antas at deres *vilje* og *evne* til å kreve samfunnsansvarstiltak vil påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis. Som flytmodellen ovenfor illustrerer, antas det at regimekarakter og maktrelasjoner innad i vertslandet vil påvirke selskapets samfunnsansvarspraksis. I enkelte tilfeller kan preferanser og krav vertslandet setter frem være i overensstemmelse med selskapets interne verdier. Dersom interessenter har motstridende målsetninger med Statoils interne verdier og prinsipper, kan dette påvirke hvorvidt Statoil gjennomfører sin generelle tilnærming i praksis. Det antas at krav fra interessenter som har en betydelig forhandlingsstyrke ovenfor selskapet i større grad vil bli etterfulgt av selskapet enn krav som settes frem av interessenter med en svak forhandlingsstyrke. Med andre ord, interessenter som har evne til å få gjennomslag for sine preferanser antas å kunne påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis. Dersom ulike interessenter har motstridende preferanser og krav, antas det at selskapet vil rette seg mot interessenter som har størst forhandlingsmakt. Videre antas det i oppgaven at Statoils samfunnsansvarspraksis vil bli påvirket av andre utenlandske oljeselskapers tilnærming. I

tilfeller der Statoil opererer i vertsland hvor dominerende oljeselskaper har en omfattende tilnærming til samfunnsansvar, vil dette kunne påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis positivt.

De resterende kapitlene vil ta i bruk det analytiske rammeverket for å analysere hvorvidt aktører innad i vertsland påvirker Statoils samfunnsansvarspraksis og hvordan selskapet prioriterer mellom ulike preferanser og krav fra interessenter. I det neste kapitlet tas det utgangspunkt i det nasjonale analysenivået hvor den politiske konteksten i Angola og Aserbajdsjan presenteres. Videre vil Statoils samfunnsansvarspraksis i de utvalgte vertslandene analyseres på det selskapsspesifikke nivået. Til slutt vil det gjennomføres en komparativ analyse av selskapets samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan for å avgjøre hvorvidt faktorer innad vertslandene kan bidra til å forklare eventuelle forskjeller i Statoils samfunnsansvarspraksis.

5 Empirisk analyse på det nasjonale nivået

I dette kapittelet tas det utgangspunkt i det nasjonale analysenivået for å gi en forståelse av hvilke føringer politiske strukturer og aktører i Angola og Aserbajdsjan legger på Statoils samfunnsansvarspraksis. Den politiske konteksten Statoil møter i Angola og Aserbajdsjan analyseres ut ifra indikatorene som ble presentert i det teoretiske rammeverket. Fokuset vil derfor ligge på regimekarakter og maktrelasjoner innad i de to vertslandene. Dette kapittelet vil bidra til å gi en forståelse av hvorvidt aktører fra vertslandet kan påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis og hvilke interesser Statoil eventuelt tar hensyn til i sin tilnærming. Videre vil det kort diskuteres hvilke implikasjoner maktforholdet mellom myndigheter, sivilsamfunn og Statoil kan ha for selskapets samfunnsansvarspraksis. Kapitlet deles opp i to underkapitler for å analysere vertslandene hver for seg. Innledningsvis i hvert delkapittel vil det gis en kort presentasjon av vertslandets bakgrunn og kontekst.

5.1 Angola

Da portugisiske koloniherrer trakk seg ut av Angola i 1975 etter femten års frigjøringskrig, oppsto det et maktvakuum i landet som utløste en nærmere tretti år lang borgerkrig. Konflikten var i stor grad preget av kamp om kontroll over landets naturressurser og utspant seg hovedsakelig mellom to fraksjoner; *the Popular Movement for the Liberation of Angola* (MPLA) versus *National Union for the Total Independence of Angola* (UNITA). Det første forsøket på fredsforhandlinger ble innledet på begynnelsen av 1990-tallet og i 1992 ble det første nasjonale valget holdt. Imidlertid brøt krigen ut på nytt samme år, da UNITA motsatte seg MPLAs valgseier. Etter en rekke mislykkede forsøk på fredsforhandlinger i de påfølgende årene endte borgerkrigen i 2002 med en fredsavtale mellom de to partene (Roque 2009:139; Ferreria 2009:12; Freedom House 2007:1-2; CIA Factbook 2011).

Angolas naturressursrikdom har bidratt til en stor økonomisk vekst og posisjonert landet godt på den internasjonale arena (Verdensbanken 2011b). Oljeressurser spiller en sentral rolle i den nasjonale økonomien¹³ og prioritering av oljeindustrien har ført til en marginalisering av andre sektorer. Samtidig er oljesektoren dårlig integrert i den bredere økonomien og bidrar i liten grad til økt sysselsetting utenom industrien selv (Den norske ambassaden i Angola 2009; Kolstad m.fl. 2008:17; Hanson 2008; Amundsen og Abreu 2006:4; Ferreira 2009:16).

---

¹³ Rundt 90 prosent av angolanske eksportinntekter og mer enn halvparten av BNP kommer fra oljeindustrien (Ferreira 2009:16).

I kontrast til Angolas raskt voksende økonomi, møter resten av landet en rekke utfordringer rundt svake sosiale strukturer. Store ødeleggelser grunnet langvarig borgerkrig, koblet med myndighetenes manglende prioriteringer av offentlige tjenester og sosiale utgifter, gjør at Angola skårer svakt på en rekke sosioøkonomiske utviklingsindikatorer.¹⁴ De fleste angolanere lever i fattigdom og mangler tilgang til grunnleggende offentlige tjenester som helse- og utdanningstilbud. Den manglende politiske viljen til å forbedre de sosioøkonomiske forholdene i landet er derfor tydelig. Oljeinntektene tjener hovedsakelig en begrenset elite rundt presidenten (Kolstad m.fl. 2008:18; Den norske ambassaden i Angola 2009; Freedom House 2007:2; Wiig og Kolstad 2010:179; UNDP 2010:145).

Med sine store oljerikdommer og påfølgende inntekter, samt tilgang til lånekapital fra Kina, spiller offentlig utviklingshjelp og lån fra internasjonale finansinstitusjoner en beskjeden rolle. Private veldedighetsbidrag, hovedsakelig fra utenlandske oljeselskaper, har derimot økt betraktelig. Disse bidragene blir delvis gitt på frivillig basis som del av CSR strategier hvert selskap gjennomfører og delvis som kontraktfestede bidrag (Amundsen og Wiig 2008:1-2; Kolstad m.fl. 2008:18).

5.1.1 Angolanske myndigheters påvirkningskraft

Angola karakteriseres som et autoritært regime med en nettverksstruktur som gjennomsyrrer det politiske landskapet. I kontrast til ellers rigide institusjoner, er de institusjonelle rammene rundt oljesektoren effektivt styrt av det statlig eide oljeselskapet Sonangol som sammen med president dos Santos dominerer oljesektoren. Landets store naturressurser, koblet med lave investeringskostnader, har gjort Angola til en av de mest attraktive destinasjonene for utenlandsinvesteringer på det afrikanske kontinentet. Samtidig er Angola svært avhengig av utenlandske oljeselskapers tilstedeværelse for å utnytte oljeressursene. Disse trekkene vil bli analysert i dybden for å gi en forståelse av hvordan myndighetenes påvirkningskraft kan legge føringer på Statoils samfunnsansvarspraksis.

Angolas regimekarakter

Etterkrigstidens politikk har hovedsakelig blitt formet av det regjerende partiet MPLA og president dos Santos som har hatt regjeringsmakten siden 1979. Den angolanske grunnloven legger til rette for et parlamentarisk demokrati der en tredeling mellom lovgivende, utøvende og dømmende makt skal sikre maktbalansen (Sogge 2009:14). I realiteten er makten i Angola

---

¹⁴ Angola er kategorisert som veldig lite utviklet i FNs Human Development Report 2010 og rangeres som nr. 146 utav 169 land (UNDP 2010:145).

derimot svært sentralisert rundt presidentrollen som innehar omfattende prerogativer (Ferreira 2009:20-21). dos Santos utøver en vesentlig personlig maktposisjon og er hovedsenteret for politiske og økonomiske beslutninger. Heller enn å fungere som en motvekt til presidenten, fungerer nasjonalforsamlingen som et middel for regimets politikk (Hanson 2008: Roque 2009:140, 147; Amundsen og Abreu 2006:3-4). I 2010 ble det vedtatt en ny grunnlov som avskaffet direkte valg av president og la ansvaret til å utnevne landets president til partiet som får flest stemmer ved parlamentsvalget (EISA 2010b). Videre ble presidenten gitt fullmakt til å utnevne domstolene og svekker skillet mellom utøvende og dømmende makt ytterligere (EISA 2010b).

Det politiske systemet i Angola karakteriseres som autoritært, men opererer i en forklodning at et politisk flerparti valgssystem (Roque 2009:147). I 2008 ble det første parlamentsvalget etter borgerkrigens slutt gjennomført. De få internasjonale observatører som var tilstede erklærte valget som generelt fritt og rettferdig, men understreker samtidig at valget var langt fra problemfritt ettersom MPLA fikk betydelige fordeler. Valget resulterte i en overlegen seier til MPLA som dominerer det politiske landskapet fullstendig (Orre 2010:8; Ferreira 2009:19-20; Freedom House 2010a).¹⁵ MPLA kunne derfor vedta den nye grunnloven uten politisk debatt eller balanserte innspill utenifra. Den overveldende valgseieren illustrerer manglende effektiv opposisjon ettersom ingen politiske partier klarte å fremstå som et troverdig alternativ til MPLA. Dette er i stor grad et resultat av MPLAs strategi hvor politisk vold, kooptering og forfølgelse av motstandere har nøytralisert en hver form for seriøs opposisjon (Roque 2009:141-144).

Det politiske landskapet er kjennetegnet av et rentesøkende nettverkssystem rundt presidenten og hans nære allierte som har mye makt (Kolstad m.fl. 2008:17; Roque 2009:140). Kontroll over oljeinntekter gjør det mulig for regimet å opprettholde makten gjennom å gi materielle fordeler til allierte i bytte mot politisk støtte (Amundsen og Abreu 2006:4). Uformelle regler og relasjoner er derfor fremtredende og gir intensiver til en lojal elite. Enkelte høytstående embetsmenn er delaktige i private forretningsavtaler relatert til den offentlige posisjonen de besitter og bruker sine politiske posisjoner til å favorisere egen virksomhet. Den regjerende nettverkseliten bruker således statsmakt og ressurser for å beholde politisk og økonomisk hegemoni og beslutninger er konsentrert på noen få hender rundt dos Santos (Roque 2009:140; Sogge 2009:14; Ferreira 2009:20; Oldgard m.fl. 2004:6).

---

¹⁵ Ved 2008 valget vant MPLA 191 av totalt 220 seter i nasjonalforsamlingen (Freedom House 2010a).

Videre er avstanden mellom angolanske myndigheter og befolkningen stor og kan ses som en indirekte konsekvens av store inntekter fra oljeressursene. Regimet hviler hovedsakelig på offshore økonomien gjennom inntekter og skatter fra utenlandske oljeselskaper, heller enn fra innbyggerne. Ettersom myndighetene er relativt økonomisk uavhengige av den angolanske befolkningen begrenser dette den regjerende elitens vilje til ansvarlig styring og konsolidering av demokratiet (Ferreira 2009:20-22; Shaxson m.fl. 2008:3; Roque 2009:148). Samtidig gjør landets oljerikdom det mulig for myndighetene å unngå internasjonal innblanding fra internasjonale finansinstitusjoner og vestlige myndigheter ettersom offentlig bistand og lån fra IMF og Verdensbanken spiller en beskjeden rolle. Det angolanske regimet kan derfor eksistere relativt uavhengig av både egen befolkningen og eksterne offentlige aktører (Roque 2009:148-149). Roque (2009:149) peker på at dersom det ikke skjer et radikalt skifte i den nasjonale økonomien, vil angolanske oljeressurser opprettholde den politiske strukturen samtidig som demokratiseringsprosessen settes tilbake.

Angola karakteriseres som et autoritært regime med lite ansvarlig styring. Myndigheter er karakterisert av rentesøkende atferd bruker oljeinntekter til å pleie nettverksrelasjoner og egeninteresse, heller enn befolkningen beste. I lys av det teoretiske rammeverket som ble utledet i kapittel fire, kan det antas at angolanske myndigheter vil ha en begrenset interesse i å fremme samfunnsansvar tiltak som kommer hele befolkningen til gode. Samtidig kan det antas at myndighetene vil oppfordre til aktiviteter som gagnar egeninteresse, mens aktiviteter som kan utfordre deres posisjon, eksempelvis i form av å bemyndige sivilsamfunnet eller styrking av institusjoner vil stride mot myndighetenes preferanser. Som kapittel seks vil illustrere, er det tydelig at angolanske myndigheter har en aktiv tilnærming til utenlandske oljeselskapers samfunnsansvar, blant annet ved å gjøre det lovpålagt for utenlandske oljeselskaper å finansiere sosiale prosjekter og aktiviteter. Dette vil bli diskutert nærmere i kapittel seks.

Institusjonell kapasitet

Angolas oljeindustri er dominert av det statlig eide oljeselskapet Sonangol som ble etablert i 1976. I tillegg til å fungere som et *vanlig* oljeselskap som partner på de fleste oljefeltene og operatør på enkelte prosjekter, overvåker og regulerer Sonangol tilnærmet all oljevirkosomhet i landet og gjennomfører kvasi-finanspolitiske aktiviteter. Sonangol er konsesjonær for lete- og produksjonsvirkosomhet i landet og bevilger alle oljekontrakter og lisenser til utenlandske oljeselskaper. Videre krever angolansk lov at utenlandske oljeselskaper som opererer i Angola gjør dette i samarbeid med Sonangol gjennom joint ventures og produksjonsdelingsavtaler.

Den omfattende rollen til Sonangol gjør selskapet til en nøkkelpartner for utenlandske oljeselskaper (Oldgard m.fl. 2004:8; Hanson 2008; Bancoquantum 2011).

Det mangfoldige arbeidsprogrammet til Sonangol kan føre til interessekonflikt og flere studier hevder Sonangol fungerer som et instrument for nettverkseliten og dets rentesøkende atferd (de Oliveira 2007:595; Roque 2009:141; Hanson 2008). Likevel fungerer Sonangol som en kompetent institusjon med stor kapasitet til å regulere oljesektoren og skiller seg dermed fra landets generelt svake institusjoner (Sogge 2009:16). Selskapet er ansett som en svært veldrevet virksomhet av dets kollegaer i den internasjonale oljeindustrien og har forhandlet frem fordelaktige kontrakter med utenlandske oljeselskaper (Hanson 2008; de Oliveira 2007:605).

Svake institusjoner og enkelt tilgangen til oljeinntekter, kombinert med et svakt sivilsamfunn, har skapt utbredte incentiver for korrupsjon og Angola rangeres blant de mest korrupte i verden¹⁶ (Transparency International 2011; Oldgard m.fl. 2004:6; Freedom House 2007:15; McMillian 2005:7). Korrupsjonskulturen er særlig fremtredende innefor oljesektoren og flere observatører peker på at Sonangol og presidenten er hovedsenteret for korrupsjon (Wiig og Ramalho 2005:10; Clarke 2000:215; de Oliveira og Ali 2006:6). Den angolanske oljeindustrien har vært preget av lite gjennomsiktighet og hemmeligholdelse rundt oljekontrakter og inntektsstrømmer. Til tross for at angolansk lov gir sentralbanken og finansdepartementet ansvaret for å håndtere oljeinntekter, gjøres dette i realiteten hovedsakelig av Sonangol og presidentens kontor (McMillian 2005:6). Enkelte studier har avdekket store underslag av statlige oljeinntekter og angolanske myndigheter har i den forbindelse møtt omfattende kritikk fra internasjonale organisasjoner og multilaterale institusjoner (Oldgard m.fl. 2004:6; HRW 2004; Global Witness 2004).

Over de siste årene har angolanske myndigheter gjennomført enkelte tiltak for å øke gjennomsiktigheten i inntektsstrømmer fra oljeindustrien. Myndighetene offentliggjør i dag samlede beregninger av skatteinntekter og signaturbonuser fra utenlandske oljeselskaper, samt opplysninger om landets produksjon og eksport av olje. Imidlertid stiller myndighetenes unngåelse av å signere EITI spørsmål om nøyaktigheten av offentlige tall (Wiig og Kolstad 2010:184; HRW 2010).¹⁷ Til tross for Sonangols finanspolitiske funksjoner har ikke tiltak for å øke gjennomsiktigheten blitt utvidet til selskapets virksomhet. Sonangol anses derfor som

---

¹⁶ Angola ble rangert som 168 av 178 på Transparency International sin korrupsjonsindeks for 2010.

¹⁷ Angola er formelt sett ikke medlem av EITI, men har deltatt på konferanser som observatør siden 2004 (Wiig og Kolstad 2010:184).

en av de største barrierene for mer gjennomslagsfulle politiske institusjoner i Angola. Videre forblir innsyn i myndighetenes forvaltning av oljeinntekter svært begrenset (Hanson 2008).

Angolanske myndigheter utøver en betydelig kontroll over oljesektoren som effektivt styres av Sonangol. Stor institusjonell kapasitet i oljesektoren antas å øke myndighetenes muligheter til å få gjennomslag for politiske målsetninger. Basert på denne indikatoren vurderes myndighetenes evne til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis som stor.

Oljesektorens attraktivitet

Angola er den ledende oljeprodusenten på det afrikanske kontinent etter Nigeria og landets oljeressurser ble estimert til 9.5 milliarder fat olje i 2010. Kapasiteten innen oljeproduksjon har økt betydelig over det siste tiåret og produksjonen er forventet å øke ettersom nye offshore prosjekter trer i kraft og utenlandske investeringer fortsetter å strømme inn i landet (EIA 2010a). Ved begynnelsen av 2011 ble det utdelt en rekke lete-lisenser til landets dypvanns subsalt blokker som antas å inneha omfattende oljefelt (BMI 2011). De store oljereservene og lave opereringskostnadene i Angola har gjort oljesektoren svært attraktivt og har ført til stor sektorkonkurrans (Kolk og Lenfant 2010:245; Blakeley m.fl. 2004:12). Oljeproduksjonen foregår på en rekke ulike offshore blokker med ulike prosjekter og oljefelt hvor utenlandske oljeselskaper opererer gjennom ulike partnerskap ”på kryss og tvers” (EIA 2010a).

Stor konkurranse mellom utenlandske oljeselskaper i den angolanske oljeindustrien gir myndighetene en sterk forhandlingsstyrke og innebærer at myndighetene har betydelige muligheter til å diktere spilleregler for utenlandske oljeselskapers virksomhetspraksis. Basert på denne indikatoren antas det at angolanske myndigheter har en betydelig evne til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

Utviklingsnivå i den angolanske oljeindustrien

Angolas utbredte fattigdom og omfattende sosioøkonomiske utfordringer innebærer også en lite utviklet lokal oljeindustri og mangel på faglært arbeidskraft. Delvis som en følge av store ødeleggelser under borgerkrigen har landet omfattende svakheter i infrastruktur og utenlandske oljeselskaper har spilt en vesentlig rolle i oppbyggingen av landets oljesektor (Wiig og Ramalho 2005:12; Nordang 2011 [intervju]; Ferreira 2009:15-17). Videre er oljeproduksjonen hovedsakelig lokalisert offshore og oljeressursene befinner seg på dypt vann. Feltutvikling er svært kostbart og krever betydelige teknologiske ressurser. Store

utenlandske oljeselskaper har derfor en dominerende posisjon i landets oljesektor, ettersom få selskaper utenom de største har innehar tilstrekkelige ressurser og kompetanse (Oldgard m.fl. 2004:8).

Offshorelokaliseringen av Angolas oljeressurser, kombinert med en lite utviklet lokal industri, gjør landet svært avhengig av kapital, teknologi og kompetanse utenlandske oljeselskaper besitter (Wiig og Ramalho 2005:12). Basert på denne indikatoren anses myndighetenes forhandlingsstyrke ovenfor utenlandske oljeselskaper som svak. Stor avhengighet av ressurser som utenlandske oljeselskaper svekker myndighetenes evner til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

Samlet vurdering av angolanske myndigheters påvirkningskraft

I lys av Angolas enorme økonomiske vekst over det siste tiåret, stilles det spørsmål ved myndighetenes kapasitet og vilje til å omgjøre oljeoverskuddet til en bærekraftig økonomisk utvikling. Manglende ansvarlig styring og rentesøkende atferd indikerer at myndighetene vil ha en begrenset vilje til å kreve samfunnsansvarstiltak for utenlandske oljeselskaper som kommer hele befolkningen til gode. Imidlertid antas det at myndighetene ønsker sosiale investeringer som gagnar regimet selv. I kontrast til ellers rigide institusjoner, er oljesektoren effektivt styrt av Sonangol. Store oljeressurser har tiltrukket mange utenlandske oljeselskaper til Angola og store sektorkonkurranse antas å være et betydelig forhandlingskort for myndighetene i møte med individuelle utenlandske oljeselskaper. Betydelig institusjonell kapasitet og stor sektorkonkurranse antas å gi myndighetene en sterk evne til å konstruere spillereglene for oljesektoren, til tross for at Angola er svært avhengig av utenlandske oljeselskapers ressurser. Angolanske myndigheters forhandlingsstyrke vurderes derfor som sterk ovenfor individuelle utenlandske oljeselskaper. Det antas derfor at angolanske myndigheter har en betydelig evne til å få gjennomslag for egne preferanser og krav ovenfor utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

5.1.2 Det angolanske sivilsamfunnets påvirkningskraft

Flere angolanske ikke-statlige organisasjoner arbeider i økende grad for politisk reform, ansvarlig styresett og beskyttelse av menneskerettigheter. Samtidig viser sivilsamfunnet en økende bevissthet rundt utenlandske oljeselskapers samfunnsansvar og sivilsamfunnet har tiltakende forventninger til utenlandske oljeselskaper. Flere angolanske organisasjoner har engasjert seg i økt gjennomsiktighet i oljesektoren og understreker i den forbindelse

betydningen av kollektivt engasjement hos utenlandske oljeselskaper for å påvirke myndighetene (Blakeley m.fl. 2004:13). I den neste delen av kapittelet vil utbredelsen av det angolanske sivilsamfunnet og tilstedeværelsen av pressgrupper presenteres for å kunne vurdere denne sfærens påvirkningskraft ovenfor Statoil og andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

Pressgrupper i det angolanske sivilsamfunnet

Det angolanske sivilsamfunnet har vokst frem i en kontekst preget av sterk kontroll ettersom både portugisiske koloniherrer og MPLA har søkt å begrense uavhengige aktiviteter. Samtidig har sivilsamfunnet fått større handlingsrom og økt i omfang i etterkrigstiden (Shaxson m.fl. 2008:2; Vines m.fl. 2005:25), men er fortsatt kjennetegnet av begrenset kapasitet og innflytelse. Grunnloven og internasjonale avtaler garanterer for organisasjons-, forsamlings- og ytringsfrihet (Ferreria 2009:23), men klimaet av trusler og kontroll forblir tydelig i myndighetenes handlinger (Wiig og Kolstad 2010:189).¹⁸ Videre innebærer utbredt fattigdom at befolkningen har mindre tid og ressurser til å involvere seg i kollektivt engasjement og har begrenset utviklingen av sivilsamfunnet ytterligere (Shaxson m.fl. 2008:5).

Myndighetene anerkjenner i liten grad sivilsamfunnets uavhengige rolle og fører en bevisst politikk for å kontrollere og infiltrere denne sfæren. Opposisjonspartier og uavhengige organisasjoner blir generelt sett ekskludert fra deltakelse rundt politikk og lovgivning (Shaxson m.fl. 2008:6-8; Roque 2009:142; Ferreria 2004:24; Freedom House 2007:7). Videre dominerer MPLA arbeiderbevegelsene og de få uavhengige fagforeninger som eksisterer står generelt sett svakt (ACTSA 2010:6; Freedom House 2010a). Delvis som et resultat av den langvarige borgerkrigen mellom MPLA, UNITA og andre mindre grupper er forholdet mellom sivilsamfunnsorganisasjoners og angolanske myndigheter komplisert (Ferreria 2009:23; Vines m.fl. 2005:28). Ikke-statlige organisasjoner blir ofte ansett som enten allierte eller rivaler av den regjerende eliten og kritikk fra sivilsamfunnet forveksles ofte med støtte til opposisjonspartier (Roque 2009:142; Ferreria 2009:23). Imidlertid har myndighetenes kritiske holdning delvis forbedret seg etter borgerkrigens slutt og uavhengige organisasjoner blir ikke nødvendigvis sett som synonymt med UNITA-tilhengere. Mange angolanere forblir likevel avventende med å delta i uavhengige organisasjoner grunnet frykt for å havne i ulaget med myndighetene (ACTSA 2010:6). Demonstrasjoner som rettes direkte mot myndighetene blir ofte slått ned på, særlig i tilfeller der det rettes kritikk mot myndighetenes korrupsjonskultur

---

¹⁸ Myndighetenes restriksjoner på sivilsamfunnet gjør at det kategoriseres som ”ikke-fritt” (Freedom House 2010a)

eller menneskerettighetsbrudd. Videre blir frittalende organisasjoner blir truet med nedleggelse. Eksempelvis besluttet myndighetene at den lokale avdelingen for FNs Høykommissær for Menneskerettigheter måtte avslutte aktivitetene og forlate Angola (McMillian 2005:12; Freedom House 2010a).

Myndighetene utøver stor innflytelse over media og staten eier den eneste dagsavisen, den nasjonale radiostasjonen og de største fjernsynsstasjonene. Uavhengig media blir ofte nektet tilgang til offentlige informasjon og arrangementer. Videre utøver myndighetene et betydelig press på journalister som pålegges selvsensur og trues med oppsigelser, sanksjoner og arrestasjoner. Pressen uttaler seg derfor sjelden kritisk om regimet. Imidlertid finner en enkelte uavhengige medier i hovedstaden som fungerer som et effektivt utløp for kritikk av myndighetenes politikk (Freedom House 2007:6; Freedom House 2010a; Ferreria 2009:24-25). For at media skal kunne spille en rolle som vakthund ovenfor myndigheter og utenlandske oljeselskaper er det sentralt at pressen har tilgang til informasjon. Også rollen sivilsamfunnet spiller blir mer betydningsfull når informasjonstilgangen er god. Samtidig har den angolanske oljesektoren vært kjennetegnet av mye hemmeligholdelse. Det gis begrenset innsyn i statlig forvaltning av oljeinntekter og Sonangols virksomhet er svært lite gjennomskiktig. Dette antas å begrense sivilsamfunnets påvirkningsmuligheter (Amundsen og Wiig 2008:17; Case og Anjum 2008:10-11). Regimets mediekontroll gjør at denne mekanismen sivilsamfunnet ellers gjerne bruker er lite virksom i Angola. Videre krever sivilsamfunnets sanksjonsmuligheter gjennom kampanjer og protestaksjoner betydelige ressurser, men det lokale sivilsamfunnet mangler kapasitet. Samtidig har utenlandske oljeselskaper hovedsakelig forbrukere i sine hjemmemarkeder. Dersom selskapene skal oppfatte et omfattende press og risiko knyttet til omdømme, er det lokale sivilsamfunnet derfor avhengig av at internasjonale organisasjoner kan sette selskapenes samfunnsansvar på agendaen i hjemlandene. Videre er oljeindustrien hovedsakelig lokalisert offshore, langt fra lokalsamfunn. Utenlandske oljeselskaper kan derfor operere relativt uavhengig av lokalbefolkningen og er derfor ikke like avhengig av aksept fra lokalsamfunn. Dette svekker forhandlingsstyrken til det lokale sivilsamfunnet ettersom selskaper kan overse denne sfærens krav og preferanser, uten at det innebærer stor risiko. Den sivile reguleringsmekanismen anses derfor som svak i Angola. I demokratiske regimer har sivilsamfunn en indirekte mulighet til å påvirke selskaper gjennom å påvirke myndigheter til å øke reguleringer og fremsette krav ovenfor selskaper. Imidlertid anses dette som relativt lite sannsynlig i Angola ettersom myndighetene er kjennetegnet av lav demokratisk ansvarlighet og sivilsamfunnets stemme er

generelt svak (Wiig og Kolstad 2010b:183). Ettersom sivilsamfunnet og opposisjonspartier ikke har klart å utgjøre en effektiv front mot MPLA og har begrensede kanaler for å påvirke myndighetene, kan det antas at sivilsamfunnet heller ikke har store muligheter å påvirke utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis. Basert på dette anses sivilsamfunnets forhandlingsstyrke ovenfor utenlandske oljeselskaper som svært begrenset. Til tross for at det eksisterer en rekke sivilsamfunnsorganisasjoner i vertslandet, står disse generelt svakt og den sterke kontrollen av media begrenser den sivile reguleringsmekanismen ytterligere. Sivilsamfunnet antas derfor å ha begrensede evner til å kreve samfunnsansvarstiltak fra utenlandske oljeselskaper og få muligheter til å regulere selskapenes samfunnsansvarspraksis.

5.1.3 Avslutning

På bakgrunn av presentasjonen av Angola vurderes myndighetenes evne til å kreve og regulere samfunnsansvarstiltak fra utenlandske oljeselskaper som sterk. Sivilsamfunnets evne anses derimot som svært svak. Det kan derfor antas at utenlandske oljeselskaper vil ha en tilnærming til samfunnsansvar som i større grad er rettet mot krav og preferanser fra angolanske myndigheter ettersom dette er de mest betydningsfulle interessentene for utenlandske oljeselskaper. Ettersom sivilsamfunnet mangler ytringsmekanismer, antas det at utenlandske oljeselskaper i mindre grad vil rette seg etter krav fra denne sfæren. Dersom Statoils samfunnsansvarspraksis er motivert av det myndighetene fordrer vil det kunne ha implikasjoner for hvordan typer samfunnsansvarsaktiviteter selskapet gjennomfører. I et vertsland som Angola hvor myndighetene er kjennetegnet av lite ansvarlig styring og rentesøkende atferd, kan dette ha negative konsekvenser for den generelle befolkningen, i motsetning til vertsland hvor myndighetene er demokratisk valgt og står til ansvar ovenfor befolkningen.

5.2 Aserbajdsjan

I over tjue år har Aserbajdsjan vært preget av konflikt med Armenia over landområdet Nagorno-Karabakh, en region dominert av armenere som ønsker løsrivelse fra Aserbajdsjan og innlemmelse i Armenia (Bayulgen 2010:89; US Departement of State 2010). Som følge av løsrivelseskonflikten har Aserbajdsjan vært preget av ustabilitet og landets to første presidenter ble styrtet rett etter landets uavhengighet fra Sovjetunionen i 1991. Til tross for at det ble inngått våpenhvilen i 1994, har de to statene enda ikke kommet frem til en varig løsning på problemet og det politiske klimaet i Aserbajdsjan er fortsatt kjennetegnet av interne spenninger. Som et resultat av konflikten har Aserbajdsjan i overkant av 580 000 internt fordrevne spredt rundt i flyktningleirer over ulike deler av landet (Kasim 2001:187-188; Afandiyev 2008:54; Grono 2010:84; Nurullayev 2003:14; NRC 2011).

Etter at Aserbajdsjan ble selvstendig har myndighetenes overordnede fokus vært på oljeindustrien, som både er landets hovedkilde til inntekter og internasjonale interesse. Utenlandsk investeringer i oljesektoren har strømmet inn i landet og bidratt til en rask økonomisk vekst (Carroll 2010:4; Bayulgen 2010:108-109). Samtidig har annen industri blitt nedprioritert. Ettersom oljeindustrien er en kapitalintensiv næring, har den ikke bidratt til en betydelig vekst i arbeidsmarkedet og sysselsetter kun en prosent av den aserbajdsjanske befolkningen (Bayulgen 2010:109-110; US Departement of State 2010). Samtidig understreker Verdensbanken at levestandardene i landet har økt betraktelig og fattigdomsraten har sunket fra 49,6 prosent i 2001 til 15,8 prosent i 2008. Imidlertid understrekes det på at uten sosiale overføringer fra staten ville det generelle fattigdomstallet vært mye høyere ettersom store deler av befolkningen er svært avhengige av økonomiske bidrag fra myndighetene (Verdensbanken 2010:xi, 112; ICG 2010:3-4). Aserbajdsjan skårer relativt høyt på sosioøkonomiske utviklingsindikatorer,¹⁹ og presterer betraktelig bedre enn Angola på dette området (HDI 2010:144).

5.2.1 Aserbajdsjanske myndigheters påvirkningskraft

Den politiske sfæren i Aserbajdsjan er kjennetegnet at et sterk autokratisk presidentsystem. Den politiske og økonomiske makten i er sentralisert rundt president Aliyev og hans klannettverk. Oljesektoren er effektivt styrt gjennom det statlig eide oljeselskapet SOCAR, som har svært nære bånd til presidenten. De store oljereservene i Kaspiahavet har tiltrukket mange utenlandske oljeselskaper til Aserbajdsjan og medfører stor sektorkonkurranse.

---

¹⁹ Landet ble rangert på 67. plass i FN's utviklingsindeks ut av 169 land i 2010, og er kategorisert i gruppen *høyt utviklede land* (HDI 2010:144).

Grunnet begrensede investeringer i landets egen utvinningsindustri under sovjettiden, har Aserbajdsjan vært avhengig av utenlandske oljeselskapers ressurser og kompetanse for å utvikle oljeindustrien. Disse trekkene vil analyseres i dybden i den neste delen for å gi en forståelse av hvilke føringer myndighetene legger på Statoils samfunnsansvarspraksis.

Aserbajdsjans regimekarakter

Ved et militærkupp i 1993 overtok Heydar Aliyev presidentmakten i Aserbajdsjan. Hans inntog bidro til ro og stabilitet i det politiske landskapet, men markerte samtidig en dreining mot et mer autoritært styre. Gjennom hans tiårslange presidentperiode ble den økonomiske og politiske makten i landet svært sentralisert og styrket rundt presidentens nære allierte. I 2003, etter Heydar Aliyevs bortgang, overtok sønnen Ilham Aliyev presidentrollen og har videreført den autoritære linjen (Carroll 2010:4; Grono 2010:84; Bayulgen 2010:97). Grunnloven bygger på prinsipper om maktfordeling mellom den utøvende, lovgivende og dømmende makt, men i realiteten legger den til rette for et sterkt presidentskap som forsterker og sentraliserer makten rundt Aliyev (Franke m.fl. 2009:117; Gulbrandsen og Moe 2007:817). I 2009 ble presidentens rolle utvidet på bekostning av fremgang i demokratiseringsprosessen. Konstitusjonelle begrensninger for at presidenten kun kan sitte i to perioder ble erstattet med et referendum som innebærer at president Aliyev har mulighet til å sitte som president livet ut (Grono 2010:84).

Den manglende maktbalansen illustreres av de mislykkede parlaments- og presidentvalgene som har blitt holdt siden landets uavhengighet. Både Heydar og Ilham Aliyev har blitt kritisert av internasjonale observatører for å motarbeide mulighetene for frie og rettfærdige valg (OSCE 2010:2; Bayulgen 2010:98; Freedom House 2010b). Politiske opposisjonspartier og interessegrupper står svakt og den politiske konkurransen er begrenset (Bayulgen 2010:101). Enkel tilgang til oljerenter har forsterket autoritære tendenser i Aserbajdsjan og øker den regjerende elitens motiver til å dominere det politiske landskapet for å beholde kontroll over oljeressurser (Bayulgen 2010:110-117). Bayulgen (2010:117) mener peker på at stor innstrømming av utenlandsk kapital og tilgang til oljerenter bidrar til å hemme den politiske viljen til å konsolidere demokratiet. Økende sentraliseringen av politisk makt og innskrenking av sivile og politiske rettigheter har ført til at det politiske regimet har

gått fra å karakteriseres som semi-autoritært til fullstendig autoritært (ICG 2010:1; Bayulgen 2010:117; Freedom House 2010b).²⁰

Det politiske landskapet er karakterisert av et klannettverk kombinert av gamle og nye nettverksrelasjoner. Familiære trekk er fremtredende og illustreres tydelig ved den dominerende rollen Aliyev familien har spilt i landet.²¹ Videre baseres klannettverket på byråkrater og næringslivsledere nært knyttet til presidenten (ICG 2010:8; Yürükel 1999:62; Franke m.fl. 2009:113). Lojalitet til presidenten og klannettverket blir motivert av en blanding av straff og belønning. Klannettverkets allierte får enklere tilgang til attraktive stillinger, knappe ressurser og til tider fysisk sikkerhet (ICG 2010:11; Yürükel 1999:51; Bayulgen 2010:103). Videre bidrar klannettverket til å svekke skille mellom den offentlige og private sfæren i Aserbajdsjan og næringslivet har innfiltrert tilnærmet alle myndighetsnivåer (Rasizade 2003:544; Lussac 2009:3).

Landets oljeressurser gjør at aserbajdsjanske myndigheter i stor grad lever på skatter og avgifter fra utenlandske oljeselskaper og inntekter fra naturressursene. Skatter fra befolkningen spiller derfor en begrenset rolle i statsbudsjettet. Dette øker avstanden mellom myndighetene og befolkningen ettersom staten er relativt økonomisk uavhengig av innbyggerne. Den svake finanspolitiske strukturen gjør at myndighetene står mindre til ansvar ovenfor befolkningen og hemmer utviklingen av en moderne forståelse av staten, mens tradisjonelle trekk rundt personlig arv av lederskap opprettholdes (ICG 2010:4; Bayulgen 2010:111). Ettersom myndighetene er karakterisert av rentesøkende atferd og fokuserer på egeninteresse ved å utnytte kapitalen de flernasjonale oljeselskapene besitter, antas det at myndighetene har en relativt svak vilje til å påvirke utenlandske oljeselskaper til å gjennomføre samfunnsansvarstiltak som kommer hele befolkningen til gode. Imidlertid antas det at myndighetene vil motvirke aktiviteter som kan utfordre deres posisjon gjennom styrking av undertrykte grupper eller støtte til demokratiske prosesser. I det følgende vil aserbajdsjanske myndigheters evne til å kreve samfunnsansvar og regulere Statoils samfunnsansvarspraksis analyseres.

---

²⁰ Freedom House har kategorisert Aserbajdsjan som "ikke fritt" siden Ilham Aliyev kom til makten, i motsetning til tidligere år der landet var kategorisert som "delvis fritt" (Freedomhouse 2010b; ICG 2010:1).

²¹ Haidar Aliev tildelte familiemedlemmer sentrale posisjoner i staten, der hans to brødre og sønnen Ilham Aliev fikk sentrale posisjoner i det politiske rådet for YAP (New Azerbaijani Party - det styrende partiet i Aserbajdsjan), før sønnen ble visepresident i SOCAR, senere statsminister og i dag president (Bayulgen 2010:103).

Institusjonell kapasitet

I 1992 ble *the State Oil Company of the Azerbaijani Republic* (SOCAR) opprettet og har siden spilt en sentral rolle i både den politiske og økonomiske sfæren. SOCSR opererer landets to raffinerier, driver landets oljerørledningssystem, har ansvaret for den utøvende myndighetspolitikken rundt landets oljeinntekter, samt håndtering av import og eksport av olje og gass (EIA 2010b:1; Gulbrandsen og Moe 2007:816). Ansvaret for å designe og implementere oljeinvesteringspolitikk ligger hos presidenten, men SOCAR spiller også en sentral rolle (Bayulgen 2010:104). Avtaler som dekker offshore feltene er inngått som produksjonsdelingsavtaler mellom utenlandske oljeselskaper og myndighetene. Avtalene blir ratifisert av parlamentet etter at de er signert av partene og blir deretter en del av det aserbajdsjanske lovverket, en praksis som legger til rette for høy kontraktstabilitet. Flere studier peker på at inngåelser av avtalene har vært preget av hemmeligholdelse og korrupsjon (Gulbrandsen og Moe 2007:816). Presidenten spiller en svært sentral rolle i oljesektoren, delvis kamouflert av den formelle beslutningsstrukturen innad i SOCSR. Til tross for at oljekontrakter i prinsippet skal drøftes mellom regjeringen og SOCAR har dette hovedsakelig blir gjort av presidenten selv og SOCAR. Uformelle relasjoner er derfor fremtredende (Andvig 1999 i Vestad 2008:40). Fravær av maktbalanse i beslutninger rundt produksjonsdelingsavtaler har gjort investeringsklimaet i landet attraktivt for utenlandske oljeselskaper, i det minste på kort sikt. Ettersom utenforstående grupper ikke har noen substansiell makt til å påvirke beslutningsprosessen rundt forhandlinger og implementeringer av kontraktene, opplever utenlandske oljeselskaper lite press på å forsvare sine intensjoner ovenfor opposisjonspartier eller interessegrupper (Bayulgen 2010:104-106).

Lite gjennomsiktlige og svake institusjoner har ført til utstrakt korrupsjon som gjennomsyrrer alle samfunnsnivåer og Aserbajdsjan rangeres blant de mest korrupte verden (Bayulgen 2010:111; Transparency International 2010).²² Oljesektoren har vært kjennetegnet av lite gjennomsiktighet, utstrakt korrupsjon og hemmeligholdelse rundt kontrakter. Samtidig har aserbajdsjanske myndigheter tatt enkelte steg for å øke gjennomsiktigheten. Opprettelsen av *the State Oil Fund of the Republic of Azerbaijan* (SOFAZ) i 2001 bidro til å øke gjennomsiktigheten rundt inntektsstrømmer fra oljeindustrien betraktelig og enkelte fremhever SOFAZ som den mest gjennomsiktlige administrasjon i Aserbajdsjan (Frynas 2010:168; Bayulgen 2010:168). Etableringen av SOFAZ var en medvirkende årsak til at

---

²² Aserbajdsjan rangeres på 134. plass utav 178 land på Transparency International Indeks (2010).

Aserbajdsjan senere ble medlem av EITI og var det første landet til å innføre EITIs prinsipper (Gulbrandsen og Moe 2007:810; Statoil 2010c).

SOFAZ og EITI medlemskap har vært viktige steg mot en mer åpen og effektiv håndtering av oljeinntekter. Samtidig øver presidenten stor kontroll over SOFAZ og fondet mangler formelle og tydelige forvaltningsregler. Effektiv implementering av EITI bidrar til gjennomsiktighet rundt myndighetenes inntekter fra utvinningsindustrien. Imidlertid dekker ikke initiativet åpenhet rundt forvaltningen av inntektene, og den økte gjennomsiktigheten går derfor tapt når fondets kapital går inn i statsbudsjettet. Den største svakheten ved EITI er derfor manglende rapportering og overvåkning av myndighetenes forvaltning av oljeinntekter (ICG 2010:3; Frynas 2010:172; Gulbrandsen og Moe 2007:810; Chen 2007:43; Grono 2010:99).

Myndighetene spiller en sentral rolle i oljesektoren som styres effektivt gjennom SOCAR. Stor institusjonell kapasitet antas å øke myndighetenes muligheter til gjennomføre politiske målsetninger. Basert på denne indikatoren antas aserbajdsjanske myndigheters evne til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis som stor.

Oljesektorens attraktivitet

Aserbajdsjan er del av et av de viktigste områdene i verden for oljeutvinning. De påviste oljereservene i Kaspiahavet som Aserbajdsjan deler med Russland, Kasakhstan, Turkmenistan og Iran er sammenlignbare med størrelsen på reservene i Nordsjøen mange årtier tilbake (US Departement of State 2010). Aserbajdsjan sine oljereserver ble estimert til syv milliarder fat i begynnelsen av 2010 og indikerer at Aserbajdsjan har i underkant av en prosent av verdens olje. De store oljeresursene har tiltrukket mange utenlandske oljeselskaper til landet og sektorkonkurransen i den lokale oljeindustrien er derfor stor (EIA 2010b:1; Buylgen 2010:88).

SOCAR har ansvaret for oljeproduksjonen og står selv for rundt 20 prosent av landets oljeproduksjon, mens det resterende produseres av utenlandske oljeselskaper. Etter at Aserbajdsjan fikk selvstendighet har en rekke utenlandske oljeselskaper foretatt betydelige investeringer i landet. Signeringen av den såkalte "århundrets kontrakt" i 1994 som omfatter rettigheter til å utvikle offshorefeltet *Azeri, Chirag og Guneshil* (ACG) økte rollen til utenlandske oljeselskaper i landet betraktelig. Kontrakten utgjør en tretti år lang produksjonsdelingsavtale mellom aserbajdsjanske myndigheter og en sammenslutning av

store vestlige oljeselskaper til *the Azerbaijani International Operating Company* (AIOC). AIOC har foretatt betydelige investeringer i utviklingen av ACG feltet hvor største delen av landets oljeressurser ligger, så vel som konstrueringen av *the Baku-Tbilisi-Ceyhan* (BTC) oljerørledningen som går fra Aserbajdsjan, via Georgia til Tyrkia (EIA 2010:1-2; Carroll 2010:5). BP er klart det største utenlandske oljeselskapet i landet og er operatør på oljefeltene hvor AIOC opererer (Gulbrandsen og Moe 2007:814; EIA 2010b:2). Sektoren er kjennetegnet av samordning mellom utenlandske oljeselskaper som samarbeider rundt utvinning og produksjon av oljeressursene gjennom AIOC. Sektorstrukturen skiller seg dermed fra Angolas mange ulike blokker og ulike partnerskap. Stor sektorkonkurranse antas å styrke myndighetenes forhandlingsmakt ovenfor utenlandske oljeselskaper. Ut ifra denne indikatoren antas det derfor at myndighetene har betydelige evner til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

Utviklingsnivå i den aserbajdsjanske oljeindustrien

Aserbajdsjan er en av verdens eldste oljenasjoner og den lokale oljesektoren har derfor utviklet seg over lang tid. Imidlertid er det først siden landets selvstendighet i 1991 at oljeproduksjonen skjøt fart. Fra å ha møtt mer enn halvparten av verdens behov i 1911, ble landets oljeressurser relative betydning redusert under sovjettiden, ettersom Moskva i stor grad fokuserte på oljeutvinning i andre områder (EIA 2010b:1; Hadjian 2001:113-114). De begrensede investeringene i Aserbajdsjans oljeutvinningsindustri frem til 1991 førte til at infrastrukturen i oljesektoren var lite utviklet da landet ble selvstendig. Samtidig befinner store deler av Aserbajdsjans oljeressurser seg offshore på dypt vann og utvinning krever avansert teknologi. Aserbajdsjan har derfor støttet seg betydelig på utenlandske oljeselskaper for å bygge ut infrastruktur og utnytte landets oljeressurser i Kaspiahavet (EIA 2010b:2; Carroll 2010:3-4; Gulbrandsen og Moe 2007:816; Hadjian 2001:114). Under sovjetperioden var Aserbajdsjan et hovedsenter for produksjon av drilling utstyr og annen oljerelatert leverandørindustri (Hadjian 2001:114). Landet har derfor en relativt utviklet lokal leverandørindustri, samt en godt kvalifisert arbeidsstyrke med faglærte arbeidere og teknikere (US Department of State 2010). Aserbajdsjan skiller seg derfor fra Angola på dette området.

Den innestengte geografien til Kaspiahavet innebærer at oljen må fraktes ut av Aserbajdsjan via oljerørledning som går gjennom omstridte og ustabile territorier (Bayulgen 2010:89). I den forbindelse finansierte utenlandske oljeselskaper konstrueringen av BTC rørledningen som har vært i drift siden 2006 (EIA 2010b:2).

Aserbajdsjan er relativt avhengig av utenlandske oljeselskapers kapital, teknologi og kompetanse for å utvinne oljeressursene som befinner seg på landets offshore felter. Dette antas å svekke myndighetenes forhandlingsstyrke ovenfor utenlandske oljeselskaper. Basert på denne indikatoren anses derfor myndighetenes evne til å kreve samfunnsansvarstiltak og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis som svak.

Samlet vurdering av aserbajdsjanske myndigheters påvirkningskraft

Aserbajdsjanske myndighetene står i liten grad til ansvar ovenfor befolkningen og regimets autoritære karakter har økt over det siste tiåret. Basert på det teoretiske rammeverket antas det at myndighetene vil ha en begrenset vilje til å kreve samfunnsansvarstiltak som kommer hele befolkningen til gode, men heller tiltak som gagnar nettverkseliten. Presidenten spiller en sentral rolle i oljesektoren som styres effektivt gjennom SOCAR. Til tross for at Aserbajdsjan er relativt avhengig av utenlandske oljeselskapers teknologi og kompetanse, innebærer den store sektorkonkurransen at myndighetene står sterkt i forhandlinger med individuelle utenlandske oljeselskaper. Det kan derfor antas at aserbajdsjanske myndigheter har betydelige evner til å kreve samfunnsansvarstiltak og regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis.

5.2.2 Det aserbajdsjanske sivilsamfunnets påvirkningskraft

I lys av litteraturen på feltet kommer det frem at det aserbajdsjanske sivilsamfunnet har en bevisst holdning til utenlandske oljeselskapers samfunnsansvar. Aktører fra denne sfæren uttrykker tydelige forventninger og krav ovenfor utenlandske oljeselskaper som opererer i landet. Dette er illustrert av den betydelige motstanden og kritikken som det lokale sivilsamfunnet, støttet av internasjonale organisasjoner, rettet mot utenlandske oljeselskaper under konstruksjonsfasen av BTC rørledningen. Sivilsamfunnet etterspurte i stor grad en mer samfunnsansvarlig virksomhetspraksis (Carroll 2010; Vestad 2008; Gulbrandsen og Moe 2007:811). Videre fremhever den politiske opposisjonen i Aserbajdsjan at utenlandske oljeselskaper har et *etisk ansvar* i forhold til det autoritære regimet og peker på at Aliyev ikke ville hatt mulighet til å opprettholde sin posisjon uten inntektene fra den internasjonale oljeindustrien (Vestad 2008:34; Heradstveit 2001a).

Tilstedeværelse av pressgrupper

Det aserbajdsjanske sivilsamfunnet har vært i vekst etter landets uavhengighet fra Sovjetunionen. En rekke ikke-statlige organisasjoner har blitt opprettet, men kun et fåtall er

aktive og effektive (Grono 2010:91). Samtidig har ikke-statlige organisasjoner generelt lav legitimitet i befolkningen. Det er en utbredt mistenkeliggjøring rundt forbindelser og allianser, delvis grunnet den utbredte korrupsjonskulturen og klannettverket som gjennomsyrrer alle samfunnsnivåer (Vestad 2008:37; Grono 2010:91).

Aserbajdsjanske myndigheter utøver en betydelig kontroll over sivilsamfunnet og har i økende grad søkt å regulere denne sfæren (Bayulgen 2010:117; Grono 2010:85). Denne utviklingen er godt illustrert ved at det sivilsamfunnet har gått fra å kategoriseres fra ”delvis fritt” til ”ikke fritt”. Ettersom det er pålagt for ikke-statlige organisasjoner å registrere seg, har myndighetene søkt å kontrollere sivilsamfunnet gjennom avslag på registreringer, samt til tider søkt å hindre aktiviteter utenfor hovedstaden (Freedom House 2010b; Grono 2010:85; ICG 2010:17). Grunnloven legger begrensninger på forsamlingsfriheten og offentlige forsamlinger kan kun skje på spesifikke områder utpekt av myndighetene (Freedom House 2010b; ICG 2010:13). Hoveddelen av fagforeningene i landet er nært knyttet til myndighetene. Fagforeningene spiller generelt sett en marginal rolle i politiske beslutningsprosesser og utgjør en begrenset støtte for sine medlemmer (Freedom House 2010b; Bayulgen 2010:102). Til tross for konstitusjonelle garantier for ytringsfrihet og en fri og uavhengig presse, legger myndighetene betydelige restriksjoner på disse rettighetene i praksis (Freedom House 2010b). Kringkastingsmedier er hovedkilden til informasjon for majoriteten av befolkningen, og privateide fjernsynsstasjoner som sender nasjonalt reflekterer generelt sett myndighetsvennlige syn. Mens det er noe mer pluralistiske perspektiver i papiraviser, har disse begrenset opplagstall og distribueres ikke på landsbygda. Gjennom systematiske angrep og trusler har myndighetene lyktes i å innføre selvsensur av uavhengige media, som også strever økonomisk grunnet begrensede annonseinntekter (ICG 2010:14; Freedom House 2010b).

De fleste ikke-statlige organisasjonene har klare politiske bånd, til tross for at de betegner seg som uavhengige. På den ene siden finner en organisasjoner som er kontrollert av myndighetene og fungerer som klannettverkets forlengende arm inn i sivilsamfunnet. Disse organisasjonene opptrer derfor ikke som vakthunder eller kritiske stemmer for å holde styresmaktene ansvarlig. På den andre siden drives flere ikke-statlige organisasjonene av opposisjonspolitikere eller grupperinger som har klare politiske forbindelser (Heradstveit 2000:16; Vestad 2008:37). Ettersom opposisjonsrepresentanter bruker sivilsamfunnet som en plattform for å kritisere landets lederskap, oppfatter myndighetene uavhengige organisasjoner som en trussel. Dette medfører begrensede muligheter til å fremme menneskerettigheter og

demokrati, uten samtidig å bli assosiert med eller anklaget for å støtte opposisjonen i dens politiske innhold (Vestad 2008:37-38; Heradstveit 2000:16; Freedom House 2010b; Grono 2010:91). Ettersom myndighetene er svært kritiske til uavhengige organisasjoner som arbeider med disse spørsmålene eller som ytrer støtte til opposisjonen, får ofte ikke-statlige organisasjoner avslag på den pålagte registreringen uten noen form for begrunnelse (Heradstveit 2000:16; Bayulgen 2010:101). Det er derfor flere aktive ikke-statlige organisasjoner som ikke er registrert. Samtidig har manglende registrering vanskeliggjort tilgangen til viktige arenaer og finansieringskilder (Vestad 2008:37-38).

Gjennom trakassering og politisk motivert fengsling av frittalende journalister, menneskerettighets- og ungdomsaktivister, søker myndighetene å begrense kritiske stemmer (Heradstveit 2000:16; Grono 2010:85-88). Dette har resultert i en generell frykt blant befolkningen og begrenser rommet for et blomstrende sivilsamfunn (Grono 2010:92). Samtidig er den aserbajdsjanske befolkningen relativt utdannet og fattigdommen er sterkt redusert. Dette er faktorer som øker sivilsamfunnets kapasitet. Imidlertid kreves det betydelige ressurser å påvirke utenlandske oljeselskapers omdømme gjennom store kampanjer, og det lokale sivilsamfunnet er preget av manglende ressurser (Vestad 2008:38). Myndighetenes kontroll over media og ikke-statlige organisasjoner bidrar til at disse kanalene som ellers ville bli brukt for sivil regulering er relativt begrenset i Aserbajdsjan. Imidlertid berører BTC rørledningen en rekke lokalsamfunn. Utenlandske oljeselskaper er derfor i større grad avhengig av aksept fra lokalsamfunnet og dette øker sivilsamfunnets evne til å kreve samfunnsansvar og regulere utenlandske samfunnsansvarspraksis. Det aserbajdsjanske sivilsamfunnet har derfor en sterkere forhandlingsmakt ovenfor utenlandske oljeselskaper enn i Angola. Imidlertid anses denne sfærens forhandlingsmakt ovenfor utenlandske oljeselskaper fortsatt som relativt svak.

5.2.3 Avslutning

På bakgrunn av analysen av det politiske landskapet i Aserbajdsjan antas det at utenlandske oljeselskaper i større grad vil ha en samfunnsansvarspraksis som rettes mot myndighetenes preferanser, heller enn krav fra sivilsamfunnet. I Aserbajdsjan, som i Angola, kan dette være uheldig gitt myndighetenes manglende ansvarlig styresett. Imidlertid anses sivilsamfunnets forhandlingsstyrke som større i Aserbajdsjan, og kan innebære at utenlandske oljeselskaper tar større hensyn til preferanser og krav fra denne sfæren. I tilfeller ved interessekonflikt mellom myndigheter og sivilsamfunn, antas det at Statoil vil etterfølge preferanser myndighetene setter frem, ettersom myndighetene er de mest betydningsfulle interessentene.

6 Empirisk analyse på det selskapsspesifikke nivået

I dette kapittelet vil det tas utgangspunkt i det selskapsspesifikke nivået for å analysere hvorvidt Statoil gjennomfører en reell tilnærming til samfunnsansvar i de to vertslandene. Statoils samfunnsansvarspraksis vil analyseres ut ifra de fem indikatorene som ble presentert i kapittel to; investeringer i lokalsamfunn; utdanning og kompetanseoverføring; menneskerettigheter og arbeidstakerstandarder; gjennomsiktighet og anti-korrupsjon; og fremming av godt styresett. For å gi et helhetlig bilde vil Statoils samfunnsansvarspraksis analyseres og diskuteres i sammenheng med andre utenlandske oljeselskapers tilnærming ettersom det antas at dette er aktører som kan påvirke Statoils tilnærming. Vider vil styrker, svakheter og utfordringer ved Statoils samfunnsansvarspraksis diskuteres i lys av føringene vertslandet legger på selskapet. Kapitlet deles opp i to underkapitler hvor Statoils samfunnsansvarspraksis i de to vertslandene analyseres hver for seg. Før dette gjøres, vil utfordringer rundt partner versus operatørrollen diskuteres kort.

6.1 Operatør versus partner

Som nevnt i kapittel to har Statoil status som partner på lisensene selskapet er deleier på i Aserbajdsjan og Angola, mens andre selskaper leder det løpende arbeidet.²³ Statoils mangel på operatørskap i Angola og Aserbajdsjan kan ha implikasjoner for selskapets samfunnsansvarspraksis. Ettersom andre selskaper er operatør og har ansvaret for den daglige driften, har Statoil mindre innflytelse på dette området enn om selskapet selv hadde vært operatør. Statoils manglende innflytelse kan gi selskapet problemer med å få gjennomslag for sin generelle tilnærming til samfunnsansvar overfor partnere som ikke har like ambisiøse målsetninger. Selskapet kan dermed skyve ansvaret over på operatøren og bruke som argument at ettersom det deltar på en lisens har selskapet liten innvirkning på hvordan prosjektene tar hensyn til samfunnsansvar (Jelstad 2005:97). Imidlertid fritas ikke Statoil for krav om at de skal ta samfunnsansvar fordi selskapet ikke er operatør, og Statoil fastholder at selskapets mål om å bidra til en bærekraftig utvikling gjelder i alle områder hvor de har etablert forretningsvirksomhet (Ustad 2003:71; Statoil 2008:6). For å sikre at partnere har tilsvarende retningslinjer for virksomhetsstyring, understreker Statoil at det alltid foretas en grundig gjennomgang av potensielle partnere før investeringer gjennomføres. En sterk

---

²³ I Angola er Statoil partner på blokker hvor BP, ENI, Exxon, Sonangol og Total har operatørskap (Statoil 2011c). I Aserbajdsjan er Statoil partner på prosjekter hvor BP er operatør (Statoil 2011d).

motivasjon for vurdering av eventuelle partnere ser samtidig ut til å være begrensning av omdømmerisiko, da det vil være svært negativt for Statoil å bli assosiert med et ”uansvarlig” oljeselskap (Nordang 2011 [intervju]; Statoil 2010b). Samtidig har representanter fra Statoil uttrykt at som partner kan en generelt sett måtte gi etter en del på egne standarder og selskapet må i enkelte tilfeller akseptere at det er et gap mellom egne og operatørens retningslinjer (Larsen 2008:90). Imidlertid er dette mindre sannsynlig i Aserbajdsjan, gitt BPs gode renommé rundt samfunnsansvar. I Angola kan dette være mer utfordrende, da Statoil er partner på blokker hvor enkelte av operatørene har et omdømme for å utføre et mindre omfattende samfunnsansvar (Skjærseth m.fl. 2004).

I den følgende delen av kapitlet vil Statoils samfunnsansvarspraksis i de to vertslandene presenteres og diskuteres.

6.2 Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola

I Angola finansierer Statoil samfunnsansvarsaktiviteter via tre kanaler; gjennom produksjonsdelingsavtaler og signaturbonuser som i stor grad er lovpålagt av angolanske myndigheter, og gjennom frivillig bidrag. *Den første kanalen* for samfunnsansvarstiltak er gjennom produksjonsdelingsavtaler utenlandske oljeselskaper inngår med angolanske myndigheter. Disse kontraktene krever at selskaper støtter sosiale prosjekter som en del av produksjonskostnadene og gjør det dermed lovpålagt å finansiere og gjennomføre samfunnsansvarstiltak i relasjon til dette. I tilknytning til dette har hver blokk et eget sosialt fond for prosjekter som finansieres av operatøren og partnerne på blokken. Rundt halvparten av fondet forvaltes av Sonangol, mens den resterende delen forvaltes av operatøren på vegne av partnerne. Samtidig peker flere studier på at Sonangol legger betydelige føringer på hvordan også den resterende delen av fondet forvaltes (Kolstad m.fl. 2008:20; Amundsen og Wiig 2008:10-11). *Den andre kanalen* for sosiale investeringer er gjennom signaturbonusene utenlandske oljeselskaper betaler ved inngåelse av kontrakter og lisenser. I budrunden oppgir utenlandske oljeselskaper et visst beløp som er øremerket sosiale prosjekter (Wiig og Kolstad 2010b:184; Isaksen m.fl. 2006:19). Sonangol forvalter rundt halvparten av bidragene fra produksjonskostnadene og hele beløpet fra de øremerkede midlene av signaturbonusene. Mens det ikke finnes noen offentlige tall på hvor store summer som blir brukt på samfunnsansvar gjennom produksjonskostnads-kanalen, offentliggjøres det hvor mye som øremerkes til samfunnsansvar fra signaturbonusene (Wiig og Kolstad 2010b:184). Imidlertid er begge kanalene karakterisert av manglende innsyn i hvordan samfunnsansvarsbidragene

forvaltes (Sogge 2009:20). *Den tredje kanalen* for samfunnsansvarsaktiviteter i Angola er frivillige bidrag som utenlandske oljeselskaper gir etter skatt – altså det en generelt kategoriserer som samfunnsansvar. Etersom det hovedsakelig er operatøren, i samarbeid med Sonangol, som har ansvaret for den felles tilnærmingen til samfunnsansvar utenlandske oljeselskaper har gjennom de sosiale blokkfondene, kan Statoils gjennomslagskraft for forvaltningen av midlene være begrenset. Samtidig er det begrenset innsyn i hvordan disse forvaltes (Wiig og Kolstad 2010b:184). Oppgaven vil derfor ta utgangspunkt i samfunnsansvarstiltakene Statoil gjennomfører gjennom den frivillige kanalen.

Omfanget av Statoils budsjett for sosiale investeringer i Angola har økt på linje med størrelsen på virksomheten i landet (Statoil 2010a). I 2010 brukte Statoil 27 millioner kroner på samfunnsansvar i Angola, utover det som allerede er kontraktfestede bidrag (Nordang 2011 [intervju]). Den neste delen av kapitlet vil diskutere Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola for å undersøke hvorvidt selskapet gjennomfører sin generelle tilnærming til samfunnsansvar i praksis. I den forbindelse vil også samfunnsansvarspraksisen til andre utenlandske oljeselskaper diskuteres, ettersom det antas at dette kan legge føringer på Statoils tilnærming. Avslutningsvis vil det kort bli diskutert hvilke implikasjoner regimekarakter og maktforholdet mellom myndigheter, sivilsamfunn og utenlandske oljeselskaper har for Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola.

Investeringer i lokalsamfunnet

I likhet med andre utenlandske oljeselskaper i Angola, er de sosiale investeringene Statoil gjennomfører i lokalsamfunnet i stor grad av filantropisk karakter. Selskapet gjennomfører og støtter prosjekter rundt sanitære forhold, minerydding, utdanning av lærere og bidrag til helsestasjoner og barneskoler på landsbygda (Ferreira 2009:13; Oldgard m.fl. 2004:9-12; Statoil 2010a; Sebastião 2009). Et viktig fokusområde for Statoils lokalsamfunnsinvesteringer i Angola har vært prosjekter rundt sikker vannforsyning som rundt 20.000 landsbyboere fikk nytte av i 2008. Vannforsyningsprosjektene implementeres i stor grad av lokale myndigheter, multilaterale- og frivillige organisasjoner (Kolstad m.fl. 2008:20). Til tross for at dette er tiltak på mikronivå, med en begrenset virkning utover lokalsamfunnet som aktivitetene rettes mot, er det vesentlige tiltak i en kontekst der angolanske myndigheter mangler kapasitet og politisk vilje til å dekke disse områdene. Statoils engasjement i lokalsamfunn har blitt anerkjent for å vektlegge lokal forankring og behovsvurdering gjennom prosjekter som søker å bemyndige innbyggere gjennom kompetanseheving. I den forbindelse

fremheves det Statoil sponsede vannprosjektet i Cuio i Benguellaprovinsen som organiseres av Kirkens Nødhjelp i samarbeid med den lokale kirken. Til tross for at den lokale MPLA lederen har forsøkt å styre prosjektet, har lokalsamfunnet fastholdt sitt eierskap til prosjektet og styrer dette uten innblanding fra myndighetene, noe som er relativt uvanlig i Angola. Samacumbi²⁴ peker i den forbindelse på at Statoil er det eneste oljeselskapet som forsøker å skape partnerskap med sivilsamfunnet (Speed 2009). Inkludering av lokalsamfunn og å foreta valg på basert på utviklingsmuligheter i vertssamfunn samsvarer med selskapets generelle samfunnsansvarstilnærming og er en indikator på at den blir implementert i praksis. Samtidig er dette kun et av Statoils mange samfunnsansvarsaktiviteter i Angola. Kolstad m.fl. (2008:22) mener Statoils tilnærming til samfunnsansvar i Angola generelt baserer seg på risikoanalyse rundt selskapets engasjement, heller enn behovsvurdering av potensielle mottakere i valget mellom innsatsområder (Kolstad m.fl. 2008:22). Dette føyer seg inn i den generelle kritikken som rettes mot utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis i Angola. Flere observatører har kritisert utenlandske oljeselskaper for manglende behovsvurderinger i valg av prosjekter, samt begrenset inkludering av sivilsamfunnet i de sosiale prosjektene. Samtidig uttrykker flere utenlandske oljeselskaper at behovene er så store i Angola at behovsvurdering ikke er nødvendig (Sogge 2009; Amundsen og Wiig 2008). Amundsen og Wiig (2008:17-18) peker på at manglende inkludering av sivilsamfunnet i gjennomføringen av lokalsamfunnsprosjekter begrenser nytten av prosjektene og hemmer mulighetene for en bærekraftig utvikling.

Utdanning og kapasitetsbygging

Statoil og andre utenlandske oljeselskaper fokuserer i økende grad på langsiktige investeringer i den lokale oljeindustrien gjennom ulike programmer for å oppgradere den lokale kompetansen i Angolas oljesektor (Blakeley m.fl. 2004:12-13; Amundsen og Wiig 2008:15; Statoil 2009a). Samtidig har angolanske myndigheter spilt en tydelig rolle for å fremme lokal deltakelse og fremhever preferanser rundt aktiviteter som bidrar til kompetanseheving og næringslivsutvikling (Oldgard m.fl. 2004:9-10). Statoil har ulike aktiviteter knyttet til teknologi- og kapasitetsoverføringer, blant annet gjennom programmer rundt teknisk assistanse til Sonangol (Sebastião 2009; Speed 2009). Videre samarbeider Statoil med Oljedepartementet i Angola og det norske Oljedirektoratet rundt kartlegging av kompetanse- og opplæringsbehov i den lokale oljeindustrien. Hensikten er å gi angolanske myndigheter et

---

²⁴ Utviklingsdirektør i Evangelica Congregational Church.

verktøy i videre planlegging rundt utvikling av en konkurransedyktig lokal oljeindustri (Larsen 2007:69). Selskapet samarbeid med flere angolanske universiteter for å styrke høyere utdanning nasjonalt innen petroleum; geovitenskap og ingeniørfag (Sebastião 2009; Speed 2009). I den forbindelse har selskapet også stipendprogrammer for angolanske studenter som spesialiserer seg innen petroleumsfaget (Statoil 2010a). Statoil anser tiltakene som vellykket og peker på at flere unge angolanere nå deltar i Sonangols tekniske operasjoner som en følge av programmene (Statoil 2009a). Samtidig samkjøres Statoils utdanning og kompetansehevingsprogram i liten grad med andre utenlandske oljeselskapers aktiviteter. Kolstad (m.fl. 2008:23) peker på at den manglende koordineringen mellom de ulike selskaperens utdannings- og kompetansehevingsprogrammer begrenser effektiviteten av tiltakene.

Statoil fremmer lokal kompetanseutvikling gjennom rekruttering av lokal arbeidskraft og inkludering av lokale leverandører (Sebastião 2009). Etersom Statoil ikke er operatør, har selskapet en begrenset arbeidsstyrke i landet og færre muligheter til å bestemme hvem som blir ansatt og hvilke leverandørselskaper som blir tildelt kontrakter knyttet til den direkte driften, da dette faller inn under operatørens ansvar. Likevel kan Statoil påvirke operatøren på disse områdene. Eksempelvis uttaler Total at selskapet ble oppfordret av partnerskapet på Girrasol-feltet²⁵ til å prioritere lokale selskaper i tilfeller der de er konkurransedyktige (Ustad 2003:71-73). Videre uttaler samtlige av de utenlandske oljeselskapene som er operatør på blokkene hvor Statoil er partner at mellom halvparten og to tredjedeler av deres stab i Angola er lokalt rekruttert. Statoils partnere fokuser også på inkludering av lokal leverandørindustri, teknologi overføring og teknisk støtte (Total 2011; BP 2008:16-17; BP 2001; ENI 2009:18; Exxon 2011; Blakeley m.fl. 2004:13). Statoil bidrar dermed indirekte til teknologi- og kompetanseoverføring gjennom sine betydelige investeringer i prosjektene. Med sitt fokus på lokal deltakelse og utdanningsinitiativ følger Statoil opp sine interne forpliktelser om å skape positive ringvirkninger fra selskapets kjernevirksomhet. Imidlertid peker Wiig og Ramalho (2005:11) på at oljeselskaperens meritter på kompetanseheving så langt svært begrenset og en (konkurransedyktig) lokal leverandørindustri er langt fra velutviklet (Den norske ambassaden i Angola 2009).

Samtidig er det sentralt å stille spørsmål ved *hvem* som faktisk blir ansatt og *hvilke* lokale leverandører som blir brukt. Flere studier peker på at utenlandske oljeselskapers lokale partnere og lokalt ansatte er nært knyttet til den politiske eliten. Tilstedeværelsen av

---

²⁵ Girrasol-feltet er del av blokk 17 hvor Statoil er deleier (Statoil 2011c).

utenlandske oljeselskaper vil dermed kunne ha en negativ effekt på demokratisk ansvarlighet og utvikling, ettersom det kan medvirke til å opprettholde nettverksstrukturen (Wiig og Kolstad 2010b:186-187). Det vil også være en indikator på at utenlandske oljeselskaper ikke tilpasser sin samfunnsansvar tilnærming tilstrekkelig til den lokale konteksten og indikerer en lite genuin tilnærming til samfunnsansvar. Oppgaven er imidlertid ikke kjent med hvordan Statoil forholder seg til dette i rekrutteringsprosessen.

Menneskerettigheter og arbeidstakerstandarder

Statoil understreker at selskapets virksomhetsstyring bygger på universelle arbeidstakerstandarder og vern av menneskerettigheter for selskapets ansatte (2011a). Det foreligger ingen indikatorer på at selskapet ikke overholder disse standardene i Angola. Utover selskapets virksomhet uttrykker Statoil at selskapet støtter ulike prosjekter for å øke bevisstheten rundt og beskyttelse av menneskerettigheter gjennom styrking, utvikling og myndiggjøring av sivilsamfunnet i Angola. Statoil støtter blant annet Norsk Folkehjelps og NORADS aktiviteter som fremmer demokratiske rettigheter og deltakelse i det offentlige og politiske rom, samt opplysning rundt land- og ressursrettigheter. Statoil samarbeider også med en angolansk organisasjon for å fremme retten til utdanning for barn på landsbygda. Videre uttrykker Statoil at det søker å spre god praksis for å sikre sikker virksomhetsstyring. Selskapet har i den forbindelse bidratt med utvikling av kursmaterieell til angolanske universiteter innen næringslivsetikk og ressurshåndtering (Statoil 2010a; Sebastião 2009). Videre har Axel Vines, seniorforsker ved Human Rights Watch, tidligere fremhevet Statoils vilje til å ta opp vanskelige sosiale spørsmål rundt kontroversielle fengselsforhold i Angola, til tross for at selskapet forhandler med myndighetene rundt oljekontrakter. Vines understreker at Statoil i den forbindelse tar opp spørsmål ingen andre oljeselskaper våger og mener selskapet er unikt på dette området i oljesektoren (Bjerke 2005). Statoils samfunnsansvarspraksis på dette området svarer overens med selskapets målsetning om å fremme menneskerettigheter og er en indikator på at selskapet gjennomfører sin generelle tilnærming til samfunnsansvar i praksis.

Anti-korrupsjon og gjennomsiktighet

Angolanske myndigheter har som tidligere nevnt blitt kritisert for lite åpenhet og gjennomsiktighet. Parallelt med dette har utenlandske oljeselskaper blitt stilt ovenfor omfattende krav fra internasjonale og delvis lokale ikke-statlige organisasjoner om å offentliggjøre detaljer rundt oljekontrakter med og betalinger til angolanske myndigheter

(Oldgard m.fl. 2004:10). Global Witness har spilt en særlig betydelig rolle i den forbindelse gjennom kampanjen ”Publish What You Pay”. BP er ansett som en pioner på dette området i Angola og offentliggjorde en rekke detaljer rundt betalinger til angolanske myndigheter i 2001 (Frynas 2010:167). I løpet av de neste årene offentliggjorde Statoil og flere utenlandske oljeselskaper informasjon rundt egne betalinger til og kontrakter med angolanske myndigheter. Enkelte selskaper motsatte seg å offentliggjøre denne typen informasjonen, deriblant Exxon som argumenterte for at offentliggjøring av denne typen informasjon ville innebære en for stor innblanding i den statlige sfæren (Skjærseth 2003:19; HRW 2001:5). I etterkant av BPs offentliggjøring, mottok samtlige utenlandske oljeselskaper trusler om represalier fra Sonangol dersom selskapene etterfulgte BPs eksempel. Dette illustrerer hvordan vertsland kan søke å påvirke utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis. Som respons på truslene inngikk Statoil og flere andre utenlandske oljeselskaper et konsortium og offentliggjorde betalingene samlet. Ettersom en rekke selskaper opptrådte samlet, hadde angolanske myndigheter begrensede muligheter til å sanksjonere selskapene (Slydal 2011 [intervju]). Fokuset Statoil, andre utenlandske oljeselskaper og internasjonale organisasjoner har rettet mot gjennomsiktighetsområde antas å være en sentral årsak til at angolanske myndigheter har tatt enkelte steg for å gi økt innsikt rundt inntektsstrømmer fra oljeindustrien (Oldgard m.fl. 2004:10). Offentliggjøringen av betalinger og informasjon rundt kontrakter er en indikator på at Statoil overholder interne forpliktelser om å fremme åpenhet og gjennomsiktighet.

Samtidig er arbeidet rundt gjennomsiktighet et utfordrende felt i Angola. Vertslandet er karakterisert av omfattende korrupsjon på alle nivåer og myndighetene gir lite innsikt i statlig forvaltning. Statoil og selskapets partnere støtter opp om EITI, men initiativet har begrenset innflytelse ettersom Angola ikke er medlem. Myndighetenes unngåelse av å signere EITI begrenser kanalene for å adressere spørsmål om gjennomsiktighet for Statoil. Til tross for at oljesektoren har blitt mer gjennomsiktig over det siste tiåret, anses Statoils og andre utenlandske oljeselskapers unngåelse av å kritisere myndighetenes unngåelse av å bli medlem av EITI som en begrensning ved selskapenes samfunnsansvarspraksis (Wiig og Kolstad 2010b:183-184).

Videre legger myndighetene enkelte begrensninger på Statoils muligheter til å overholde interne forpliktelser om å sikre åpenhet rundt egne investeringer, særlig i tilknytning til sosiale investeringer selskapet er kontraktfestet å finansiere gjennom produksjonsdelingsavtaler og signaturbonuser. Forvaltningene av midlene mangler

gjennomsiktighet, og det er tvilsomt om Statoil alltid får et godt innblikk i hvor pengene går. Troverdigheten til Statoils samfunnsansvarspraksis svekkes på mange måter ettersom selskapet finansierer prosjekter som håndteres gjennom disse strukturene (Amundsen og Wiig 2008:21). Imidlertid er dette lovpålagt og dermed en forutsetning for selskapets virksomhet i Angola. En generell tilnærming der selskapet forplikter seg til å sikre åpenhet kan med andre ord være tilnærmet umulig i Angola slik situasjonen er nå. Samtidig ser det heller ikke ut til at Statoil eller andre utenlandske oljeselskaper har søkt å påvirke angolanske myndigheter til å bli mer åpne på dette feltet.

Global Witness har tidligere anklaget Statoil for å være involvert i korrupsjon i Angola (Gjølberg 2003:44). Anklagene stammer fra en kontrakt selskapet overtok i forbindelse med fusjoneringen med Norsk Hydro.²⁶ Ved kontraktsignering for rettigheter til blokk 04/5 satt angolanske myndigheter det som en betingelse at Hydro skulle samarbeide med lokale oljeselskaper. Hydro mistenkte selskapets anonyme eiere for å være statlig ansatt og innblandet i korrupsjon. Til tross for mistankene valgte Hydro å signere kontrakten, antakelig grunnet muligheter for stor fortjeneste ved prosjektet (Sætre 2009). Bakgrunnen for samarbeidet med det lokale selskapet illustrerer hvordan myndigheter kan begrense Statoils muligheter til å overholde sin generelle samfunnsansvarstilnærming om å tilstrebe åpenhet og bekjempe korrupsjon. Videre samarbeider Statoil tett med Sonangol og er partner på en av blokkene hvor Sonangol er operatør (Statoil 2011c). Som illustrert i kapittel fem er Sonangol kritisert for å være innblandet i korrupsjon og flere studier har pekt på at selskapets nære bånd til presidenten er problematisk. Samtidig er samarbeid med Sonangol langt på vei lovpålagt og utenlandske oljeselskaper oppnår lisenser og kontrakter ved å signere produksjonsdelingsavtaler med myndighetene og det statlig eide oljeselskapet. Det vil derfor være umulig for Statoil å operere i vertslandet uten tilknytting til Sonangol – en praksis som fører til at Statoils ambisjoner om kun å inngå partnerskap med selskaper som har tilsvarende standarder i disse tilfellene ikke tilstrekkelig blir møtt.

Statoil uttrykker at selskapet har enkelte aktiviteter knyttet opp til anti-korrupsjonsarbeid og økt gjennomsiktighet i Angola, men understreker samtidig at det viktigste bidraget er å offentliggjøre betalinger som blir gjort til angolanske myndigheter i form av skatter og signaturbonuser (Nordang 2011 [intervju]; Kolstad m.fl. 2008:21). Til tross for at Statoil uttrykker at det arbeider for å fremme gjennomsiktighet og anti-korrupsjon gjennom sin samfunnsansvarstilnærming i Angola, kommer det ikke tydelig frem fra

---

²⁶ 1. oktober 2007 fusjonerte Statoil med Norsk Hydros olje- og gassvirksomhet (Statoil 2011b).

selskapet hvilke aktiviteter som gjennomføres i relasjon til dette. Bidraget til kursmaterieell ved angolanske universiteter kan være et uttrykk for dette for å spre næringslivsetikk, men impliserer en relativ passiv strategi. Gjennomsiktighet anses som en viktig faktor for å begrense ressursforbannelsesendenser og Statoils avventende tilnærming til dette feltet i Angola anses som en begrensning for mulighetene selskapets samfunnsansvarstiltak har for å bidra til en bærekraftig utvikling i vertslandet. Imidlertid kan det være vanskelig for et enkelt selskap å stille betydelige krav ovenfor angolanske myndigheter og kan være noe av årsaken til at Statoil har en avventende tilnærming. Samarbeid mellom de utenlandske oljeselskapene anses som vitalt for å påvirke angolanske myndigheter til å bli mer gjennomsiktig rundt forvaltning av samfunnsansvarsmidler og oljeinntekter generelt. Selskapene opptrådte samlet for å offentliggjøre egne betalinger, og har mulighet til å opptre samlet for å fremme åpenhet og gjennomsiktighet i myndighetenes forvaltning av inntekter, men dette har ikke blitt gjort.

Fremme godt styresett

Basert på litteraturen som eksisterer på feltet og intervjuer som har blitt gjennomført er det påfallende i hvor liten grad Statoil og andre utenlandske oljeselskaper søker å adressere styresettet-problematikken i Angola (Kolstad m.fl. 2008:39; Blakeley m.fl. 2004:13). Aktiviteter som rettes mot å styrke institusjoner som kan redusere nettverkssystemet eller korrupsjon ser ikke ut til å være en sentral del av Statoil og andre oljeselskapers tilnærming til samfunnsansvar i Angola. Samtidig uttaler blant annet BP og Exxon at selskapene er engasjert i samtaler med angolanske myndigheter rundt forbedringer i styresettet og økt ansvarlighet i forvaltningen av statens oljeinntekter (Kolk og Lenfant 2009:247). Imidlertid er det vanskelig å se resultater av dette arbeidet, grunnet manglende informasjon rundt hvorvidt dette fungerer i praksis (Wiig og Kolstad 2010b:184). Videre viser en representant fra Statoil til at selskapet tar utgangspunkt i ansvaret som knyttes til hvordan selskapets operasjoner direkte påvirker samfunn og miljø (Nordang 2011 [intervju]). Med andre ord ser det ut til at Statoil i begrenset grad tar ansvar for de mer *indirekte* effektene av selskapets virksomhet – makro CSR relatert til forbedret styresett er med andre ord ikke et prioritetsområde for selskapet i Angola. Statoil har tidligere uttalt at det er begrenset rom for å påvirke angolanske myndigheter og mener utspill fra Statoil ikke vil ha noen effekt (Reiten 2007:68). Tidligere studier viser til at utenlandske oljeselskaper har hatt en avventende tilnærming til å blande seg inn i myndighetenes anliggende, eksempelvis ved krav om åpenhet rundt finansielle transaksjoner, fordi dette kan føre til at selskapene ble kastet ut av Angola (Kolstad m.fl.

2008:18). De utenlandske oljeselskapers komplekse relasjoner til angolanske myndigheter ser dermed ut til å begrense selskapenes samfunnsansvarsaktiviteter rettet mot makronivå (Blakeley m.fl. 2004:13). I tilfeller der Statoil alene står svakt ovenfor angolanske myndigheter i adressering av komplekse utviklingsspørsmål og makro CSR, vil Statoil stå sterkt dersom det opptrer samlet med andre utenlandske oljeselskaper ovenfor regimet. Heller enn å fraskrive seg ansvar, har selskapet mulighet til å oppfordre til samarbeid med andre utenlandske oljeselskaper for å adressere nettopp slike utfordringer. Utfordringer i tilknytning til dette vil diskuteres samlet under Aserbajdsjan og Angola i kapittel syv.

6.2.1 Avslutning

Det er tydelig at Statoil har et fokus på mikro CSR i Angola. Selskapets samfunnsansvarspraksis er i stor grad av filantropisk karakter med et lokalt fokus, enkelte tiltak er direkte knyttet til Statoils virksomhet, mens andre har ingen tilknytning til virksomheten innen oljeindustrien. Videre fokuserer Statoil på samfunnsansvarsaktiviteter med røtter i lokal deltakelse og utvikling av den lokale oljeindustrien. Det virker naturlig å anta at Statoils arbeider på dette området både er forklart av myndighetenes preferanser og krav, men også at selskapet ser det som et sentralt område for å bidra til en bærekraftig utvikling. Representanter fra Statoil bekrefter at angolanske myndigheter uttrykker preferanser og legger føringer på selskapets samfunnsansvarspraksis (Nordang 2011 [intervju]; Egset 2011 [intervju]). Eksempelvis anser Statoil samfunnsansvar som en viktig komponent for å håndtere risiko og relasjoner til kjernevirksomheten og selskapet ønsker derfor å knytte samfunnsansvarsinvesteringer opp mot virksomheten. I Angola har myndighetene derimot ytret preferanser rundt sosiale investeringer i områder som ikke nødvendigvis ligger nært opp til virksomheten, eksempelvis bygging av barneskoler som er langt unna selskapets kjerneaktiviteter. En representant fra Statoil peker på at det i slike tilfeller blir en avveining – en forhandling med myndighetene der begge parter må gi og ta (Nordang 2011 [intervju]). Samtidig kan det se ut til at Statoil gir etter på disse punktene, illustrert ved selskapets støtte til å bygge barneskoler på den angolanske landsbygda.

Et hovedpoeng en sitter igjen med etter analysen av Statoils samfunnsansvarsaktiviteter i Angola, er at på tross av flere velmenende tiltak, adresserer ikke selskapet vertslandets sentrale utfordringer og de *indirekte* virkningene av sin virksomhet (Kolstad m.fl. 2008:39). Dette føyer seg inn i kritikken fra Frynas (2005) om at selskaper fokuserer på mikrotiltak, mens de største utfordringene i vertslandet ligger på institusjonelt

eller makronivå. Gitt at Statoil ikke tar tak i denne typen sentrale utfordringer, vil en ikke kunne forvente å se de store effektene av selskapets samfunnsansvarspraksis (Kolstad m.fl. 2008:39). Kolstad m.fl. (2008:23) peker på at det er en generelt manglende forståelse for at selskaper driver virksomhet som kan føre til en svekkelse av landets institusjoner og bidra til ressursforbannelse. Flere studier støtter opp rundt samme konklusjon og peker på at oljeselskapers samfunnsansvar tilnærming i Angola generelt sett verken er smarte eller effektive bidrag til sosiale tjenester og offentlige goder (Amundsen og Wiig 2008:21; Sogge 2009:29). Det er en begrenset forståelse for at samfunnsansvar bidragene som gis, gis innenfor en kontekst hvor det er sterke politiske motsetninger og at den kan favorisere de rådende makthaverne. Særlig i tilfeller der Statoil finansierer sosiale prosjekter som en del av produksjonskostnadene og signaturbonuser representerer dette en stor utfordring ettersom denne støtten ikke er gjennomsiktig (Kolstad m.fl. 2008:23). For Statoil svekker dette troverdigheten i selskapets tilnærming til samfunnsansvar ettersom det finansierer prosjekter som blir håndtert gjennom disse strukturene. Til tross for at det ikke eksisterer informasjon om faktisk misbruk av samfunnsansvar bidragene som forvaltes av Sonangol, kan lave nivåer av gjennomsiktighet og høye nivåer av uinnskrenket myndighet føre til slike problemer (Amundsen og Wiig 2008:19-20). Sonangol er en underinstitusjon av statsapparatet og har nære bånd til presidenten og den styrende eliten. De sosiale prosjektene Sonangol gjennomfører tjener derfor antakeligvis politiske formål og er gjenstand for nettverkets målsetninger (Sooge 2009:20; Amundsen og Wiig 2009:21). Denne antagelsen blir bekreftet av representanter fra sivilsamfunnet. Fernando Macedo²⁷ mener Sonangols samfunnsansvarsprosjekter er reelle, men at de ofte er korrumpert av myndighetspersoner. Han er kritisk til at utenlandske selskaper lar Sonangol bestemme hvilke prosjekter som skal få støtte i forbindelse med oljekontrakter og viser til at maktapparatet i MPLA bruker disse pengene på prosjekter for å kjøpe seg støtte fra velgerne (Speed 2009).

Statoil har en betydelig posisjon i landets oljesektor og samlet sett har de utenlandske oljeselskapene en sterk forhandlingsstyrke ovenfor angolanske myndigheter. Dette ble illustrert da selskapene valgte å stille i samlet fornt ovenfor angolanske myndigheter i offentliggjøringen av betalinger. Imidlertid har Statoil og de andre utenlandske oljeselskapene vist en avventende tilnærming til makro CSR aktiviteter som svakt styreset og økt gjennomsiktighet og viser en begrenset vilje til å integrere samfunnsansvar inn i en bredere utviklingsagenda (Amundsen og Wiig 2008:21). Statoil har som sagt rettet kritikk mot

---

²⁷ President for den angolanske sivilsamfunnsorganisasjonen the Association for Justice, Peace and Democracy.

menneskerettighetsforhold i angolanske fengsler, og skiller seg dermed fra andre utenlandske oljeselskapers unngåelse av å adressere problematiske forhold som dette, men ellers har selskapet en avventende tilnærming til utfordringer rundt svakt styresett. En årsak til at Statoil i begrenset grad gjennomfører samfunnsansvarsaktiviteter rettet mot styresett-problematikken, er antakeligvis grunnet det vanskelige forholdet som eksisterer mellom utenlandske oljeselskaper og angolanske myndigheter. Det ser ut til at Statoil, som andre utenlandske oljeselskaper, forholder seg forsiktig til angolanske myndigheter med frykt for å skade relasjonene. Samtidig ser dette ut til å være en av de største begrensningene for mer effektive samfunnsansvarstiltak i landet (Blakeley m.fl. 2004:13). Basert på denne analysen kan det konkluderes med at Statoil, med enkelte unntak, retter sine samfunnsansvarsaktiviteter mot angolanske myndigheter, heller enn krav fra sivilsamfunnet. Dette svarer overens med teorien som ligger til grunn i oppgaven. Ettersom angolanske myndigheter anses som betydningsfulle interessenter for Statoil med en sterk evne til å kreve samfunnsansvar og regulere selskapets samfunnsansvarspraksis, retter Statoil seg etter myndighetenes preferanser. Samtidig har dette betydning for selskapets samfunnsansvarspraksis da sivilsamfunnets preferanser i mindre grad blir møtt og selskapene unngår å adressere problemer rundt lite gjennomsiktighet, svake institusjoner og utbredt korrupsjon.

Unngåelse av å adressere styresett-problematikken og lite gjennomsiktighet i forvaltning av oljeinntekter innebærer at Statoil og andre utenlandske oljeselskaper kan forlate landet i like dårlig stand når oljeressursene tømmes som da selskapene gikk inn på 1990-tallet. Til tross for at Statoil i stor grad overholder interne forpliktelser relatert til sin generelle tilnærming til samfunnsansvar i Angola, er det et begrenset potensial for at selskapets samfunnsansvarsaktiviteter kan bidra til en bærekraftig utvikling så lenge ikke de indirekte virkningene av selskapets virksomhet adresseres. Dette vil med andre ord være en indikator på at Statoil ikke tilstrekkelig gjennomfører sin generelle tilnærming til samfunnsansvar om å bidra til bærekraftig utvikling i vertslandet.

6.3 Statoils samfunnsansvarspraksis i Aserbajdsjan

Statoil understreker at en forutsetning for langtidssuksess i Aserbajdsjan og regionen som helhet er et stabilt engasjement for å dele verdiskapning og fordeler med hele regionen på en balansert og fullstendig måte (Statoil 2009b). I 2010 brukte Statoil 12 millioner kroner på sosiale investeringer i Aserbajdsjan. Rundt halvparten av Statoils midler til samfunnsansvar blir kanalisert gjennom de felles sosiale investeringene i lokalsamfunn som gjennomføres av partnerskapet AIOC (Nordang 2011 [intervju]; Egset 2011 [intervju]). Til tross for at BP styrer prosjektene, uttrykker Egset (2011) at Statoil har betydelige påvirkningsmuligheter for utvelgelse av prosjekter og hvordan de skal gjennomføres. Partnerskapets felles samfunnsansvarsaktiviteter gir dermed et bilde av Statoils tilnærming til samfunnsansvar i Aserbajdsjan. Samtidig er det tydelig at de utenlandske oljeselskapene i AIOC har ulik tilnærming til samfunnsansvar. Enkelte fokuserer på en begrenset involvering, mens andre fremmer en mer aktiv tilnærming til samfunnsansvar (Gulbrandsen og Moe 2005:59). I tillegg til de felles tiltakene demonstrerer Statoil samfunnsansvar gjennom en rekke ulike samfunnsansvarsaktiviteter på eget initiativ (Gulbrandsen og Moe 2007:811; Statoil 2009b).

Neste del av kapittelet vil analysere Statoils samfunnsansvarspraksis i Aserbajdsjan for å kunne vurdere hvorvidt selskapet gjennomfører sin generelle tilnærming til samfunnsansvar i praksis. I den forbindelse vil også andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis diskuteres, ettersom det antas at dette kan påvirke Statoils praksis på feltet. Avslutningsvis vil det kort bli diskutert hvilke implikasjoner regimekarakter og maktforholdet mellom myndigheter, sivilsamfunn og utenlandske oljeselskaper har for Statoils samfunnsansvarspraksis i Aserbajdsjan.

Investeringer i lokalsamfunnet

Statoils investeringer i lokalsamfunnet har i stor grad blitt gjennomført i samarbeid med partnerskapets aktiviteter i tilknytning til BTC rørledningen. Under konstruksjonsfasen ble BP, som ledet utviklingen på vegne av Statoil og resten av AIOC partnerskapet, anklaget for å forårsake forurensning, ødeleggelse av infrastruktur, samt sosial og økonomisk forstyrrelse. Det ble også hevdet at landrettigheter ble manipulert av autoriteter, der kompensasjon for landet ble betalt til tjenestemenn heller enn til de legitime landeierne (Gulbrandsen og Moe 2007:811; Slydal 2011 [intervju]). For å begrense motstanden ble det gjennomført en rekke sosiale investeringer i berørte lokalsamfunn. I den forbindelse søkte partnerskapet å inkludere lokalbefolkningen i prosjektet for at berørte grupper skulle oppleve at rørledningen også

kunne gi goder til lokalsamfunnene. Partnerskapets inkludering av lokalsamfunnet har i stor grad fortsatt over i driften av rørledningen og er ansett som en relativt ny, strategisk tilnærming til samfunnsansvar. Eksempelvis brukes det innbyggere fra lokalsamfunnene som sikkerhetsvakter rundt rørledningen i stedet for utenforstående aktører. Dette er antatt å begrense spenninger i lokalsamfunnet i forhold til tilfeller der eksterne aktører blir brukt som sikkerhetsvakter. Det antas at oljeselskapene inkluderer berørte partene i driften både for å oppnå legitimitet i lokalsamfunnet og for å redusere sosial risiko ved å gi befolkningen insentiver til å verne om virksomheten (Nordang 2011 [intervju]; Carroll 2010:1-4).

Statoil og partnerskapet gjennomfører en rekke sosiale investeringer rundt helse og sanitære forhold, samt tiltak for å bedre tilgang til utdanning og opplæring (Statoil 2009b). I tillegg til konkrete investeringer bistår Statoil og partnerskapet berørte lokalsamfunn i selvstendig utvikling gjennom kompetanseheving og øvelse i å håndtere utviklingsprosjekter på en effektiv og gjennomiktig måte. En slik langtidsorientert utviklingstilnærming skiller seg fra tidligere kortsiktige, ad hoc prosjekter (Gulbrandsen og Moe 2007:811). Gjennom programmene samarbeider Statoil og partnerskapet med lokale og internasjonale frivillige organisasjoner rundt en ”nedenfra og opp” tilnærming for å adressere problemer relatert til utbredt korrupsjon, manglende gjennomsiktighet og dårlig styring på lokalsamfunnsnivå i Aserbajdsjan. Målsetningen er å inkludere lokale og regionale myndigheter. Selskapene unngår å forringe sine relasjoner til aserbajdsjanske myndighetene ettersom prosjektene blir lagt frem som et lokalsamfunnsprogram, men i praksis har tiltakene mulighet til å adressere samfunnsansvar på makronivå (Gulbrandsen og Moe 2007:811; Statoil 2009b). Investeringer i lokalsamfunn rundt BTC rørledningen er en indikator på at Statoils implementerer sin generelle tilnærming til samfunnsansvar gjennom kompenserende tiltak, kompetansebygging og utviklingsbidrag. Samtidig er det vanskelig å trekke slutninger på hvordan programmet fungerer grunnet manglende studier, men for potensielle makronivå effekter av programmet anses det som en begrensning at aktivitetene er avgrenset til lokalsamfunn i nærheten av BTC rørledningen og andre områder rundt selskapenes virksomhet (Gulbrandsen og Moe 2007:811).

Utdanning og kompetanseheving

Et viktig satsningsområde for Statoil og partnerskapets samfunnsansvarspraksis er oppgradering av den lokale kompetansen i den aserbajdsjanske oljeindustrien (Nordang 2011 [intervju]; Gulbrandsen og Moe 2007:813). Statoil peker på at et av de viktigste bidragene

selskapet har til lokal utvikling, vekst og verdiskapning i Aserbajdsjan, er den effekten selskapets investeringer har på den lokale økonomien og lokal sysselsetting. I Aserbajdsjan har Statoil rundt 55 ansatte, hvorav omtrent nitti prosent er lokalt rekruttert (Egset 2011 [intervju]). Til tross for at dette er en liten arbeidsstyrke, illustrerer den betydelige andelen at dette er et fokusområde for Statoil. Samtidig kan det også være økonomisk hensiktsmessig for selskapet selv da arbeidskraften kan være billigere. Videre bidrar Statoil indirekte til kompetanseheving gjennom selskapets investeringer i prosjekter hvor BP er operatør. Tall fra BP illustrerer at selskapet har sammenfallende tilnærming til samfunnsansvar med Statoil på dette området. I 2009 hadde BP 2237 ansatte i Aserbajdsjan, hvorav 84 prosent var lokale arbeidere (BP 2009:30). Videre inkluderer BP lokal industri i sine prosjekter og Aserbajdsjan er det vertslandet etter USA og Storbritannia hvor BP bruker mest penger på lokale leverandører (Gulbrandsen og Moe 2007:813).

Tidligere studier har pekt på at utenlandske oljeselskaper hovedsakelig henter lokale arbeidskraft med hjelp fra SOCAR eller arbeidsformidlere knyttet til klannettverket. Dette innebærer at nettverkseliten har stor kontroll over arbeidsmarkedet. Aserbajdsjanere som ønsker å arbeide for utenlandske selskaper, noe som innebærer relativt høy lønn sammenlignet med lokale lønnsforhold, må dermed opptre lojalt overfor klanen (Yürükel 1999:60-61). En unngåelse av å adressere disse utfordringene vil kunne forsterke nettverkstendensene og indirekte marginalisere andre grupper. Imidlertid uttrykker en representant fra Statoil at dette ikke berører Statoil særlig, da selskapet selv ansetter arbeidere og går ikke gjennom rekrutteringsbyråer, samt gjennomfører bakgrunnssjekker på de som ansettes (Egset 2011 [intervju]). BP har også et bevisst forhold til dette og uttaler at selskapet har forbedret gjennomsiktigheten rundt rekruttering av lokal arbeidskraft. Alle søkere blir bedt om å utlevere relasjoner som potensielt kan ha innvirkning på rekrutteringsprosessen (BP 2009:31). Dette vitner om at Statoil og BP tilpasser sin samfunnsansvarstilnærming til den lokale konteksten og tar hensyn for at selskapene unngår å indirekte bidra til nettverkstendenser.

Statoil har spilt en sentral rolle i opprettelsen og utviklingen av ulike initiativ for å fremme næringslivsutvikling og større involvering av lokale selskaper i den aserbajdsjanske oljeindustrien. I den forbindelse har Statoil samarbeidet med en rekke interessenter, blant annet andre utenlandske oljeselskaper, lokalt næringsliv, aserbajdsjanske myndigheter, samt aserbajdsjanske og internasjonale ikke-statlige organisasjoner. Initiativene har vært rettet mot utvikling av en konkurransedyktig lokal oljeindustri, blant annet gjennom kompetanse- og

teknologi overføring i form av teknisk assistanse og opplæring (Gulbrandsen og Moe 2007:813; Menas Associates 2011). Gjennom de ulike initiativene har Statoil hatt mulighet til å fremme prosjekter for å bistå myndighetene i forbedringer av forretningsmiljøet for lokal næringslivsutvikling og dermed potensial til å adressere mer makrorelaterte samfunnsansvarsspørsmål. Videre har sivilsamfunnet blitt inkludert i samarbeidet for å tilpasse samfunnsansvar aktivitetene til den lokale konteksten gjennom interessentdialog (Statoil 2009b; Chen 2007:41; Gulbrandsen og Moe 2005:58-59). Et sentralt initiativ i den forbindelse er som Statoil deltar på i forbindelse er *the Enterprise Centre* i Baku som fungerer som et knutepunkt for utvikling av lokal oljeindustri gjennom kompetansebygging (Menas Associates 2011). Videre har Statoil også deltatt i et program for å øke bevisstheten rundt samfunnsansvar og Global Compacts prinsipper i det lokale næringslivet. Prosjektet fokuserte på å bygge partnerskap mellom ulike interessenter og fremme dialog med privat sektor for å forbedre forretningsmiljøet i landet (Statoil 2009b; Razayeva 2008).

Statoils engasjement for å oppgradere den lokale kompetansen i den aserbajdsjanske oljesektoren reflekterer selskapets generelle tilnærming til samfunnsansvar om å skape positive ringvirkninger fra selskapets kjernevirksomhet gjennom kompetanseheving, teknologioverføring og fremming av lokal leverandørvirksomhet.

Menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter

Statoil støtter ulike programmer for å forbedre situasjonen til Aserbajdsjans internt fordrevne, blant annet gjennom prosjekter for å bistå denne gruppen med å finne nye inntektskilder. I samarbeid med Dansk Flygtningehjelp og FNs Høykommissariat for flyktninger bistår Statoil disse gruppene med bolighjelp og utvikling av små og mellomstore bedrifter på landsbygda (Statoil 2009b; Nordang 2011 [intervju]). Videre støtter selskapet et program ledet av en aserbajdsjansk organisasjon som arbeider for å forbedre kvinners økonomiske posisjon og en bedre inntektsfordeling i Aserbajdsjan. Initiativet gir kvinner opplæring innenfor områder som tilgang til kapital, teknologi og karriereutvikling. I tillegg støtter Statoil initiativet “successful transition to adulthood” som er i regi av aserbajdsjanske myndigheter og ledes av Redd Barna. Prosjektet har som mål å opprette et program som bistår unge mennesker i overgangen fra livet på institusjon til et stabilt og selvstendig liv (Statoil 2009b). Som illustrert i kapittel fem, har Aserbajdsjan et svakt vern av menneskerettigheter og myndighetene kritiseres for omfattende brudd på disse. Samtidig uttrykker Statoil et engasjement for å verne om og fremme menneskerettigheter i sin generelle tilnærming til

samfunnsansvar og viser i den forbindelse til at Verdenserklæringen om menneskerettigheter er et etisk fundament for selskapet (Statoil 2011e). Etersom Verdenserklæring for menneskerettigheter (1948) understreker at en skal ”fremme respekt for menneskerettigheter og friheter, og ved nasjonale og internasjonale tiltak å sikre at de blir allment og effektivt anerkjent og overholdt” (FN-sambandet 2011) indikerer Statoils begrensede tilnærming til dette området i Aserbajdsjan at selskapet ikke tilstrekkelig implementerer sin generelle tilnærming til samfunnsansvar. Flere har kritisert selskapet, blant annet rådgiver i Helsingforskomiteen Berit Lindman, for ikke å fremme menneskerettigheter tilstrekkelig i Aserbajdsjan. Sivilsamfunnet etterspør en mer aktiv tilnærming til problemet, eksempelvis ved at Statoil offentlig tar avstand fra menneskerettighetsbruddene som myndighetene begår. Imidlertid har Statoil og andre utenlandske oljeselskaper så langt forholdt seg taust til myndighetenes menneskerettighetsbrudd (Meland 2005; Slydal 2011 [intervju]) antakelig i frykt for å skade relasjoner til aserbajdsjanske myndigheter. Representanter fra den politiske opposisjonen i Aserbajdsjan mener Statoil og utenlandske oljeselskaper i beste fall er ubetydelige for respekt for menneskerettigheter, og i verste fall en faktor som forverrer situasjonen i landet (Heradstveit 2001a:264).

Antikorrupsjon og gjennomsiktighet

Åpenhet og gjennomsiktighet er en sentral komponent i Statoils tilnærming til samfunnsansvar i Aserbajdsjan (Nordang 2011 [intervju]; Statoil 2009b) og sammen med BP har Statoil spilt en viktig rolle for å øke gjennomsiktigheten i den lokale oljesektoren. Som i Angola offentliggjorde BP egne betalinger til aserbajdsjanske myndigheter i 2001 og året etter publiserte selskapet en rekke dokumenter på internett, inkludert produksjonsdelingsavtaler selskapet hadde inngått med myndighetene (Frynas 2010:167). Statoil og flere andre utenlandske oljeselskaper etterfulgte BPs eksempel og offentliggjorde egne betalinger i løpet av de neste årene. Beslutningene om å offentliggjøre informasjon og selskapenes økte fokus på åpenhet er ansett som en sentral årsak til at Aserbajdsjanske myndigheter har gjort viktige fremskritt for å øke gjennomsiktigheten rundt inntektsstrømmer i oljesektoren. Flere observatører har i den forbindelse fremhevet BPs engasjement som særlig sentral, både for å påvirke angolanske myndigheter, men også for å fremme fokuset om gjennomsiktighet blant de andre utenlandske oljeselskapene (Frynas 2010:167; Gulbrandsen og Moe 2007:809). Videre har Statoil vært en aktiv pågangsdriver og partner i implementeringsprosessen av EITI. Initiativet er en sentral komponent i arbeidet for økt gjennomsiktighet i den

aserbajdsjanske oljesektoren (Statoil 2010c; Nordang 2011 [intervju]). Gjennom blant annet EITI har Statoil og andre utenlandske oljeselskaper samarbeidet med aserbajdsjanske myndigheter for å forbedre forretningsmiljøet og gjøre det enklere for oljeselskapene å offentliggjøre betalinger til aserbajdsjanske myndigheter. Dette samarbeidet har vært en viktig årsak til at aserbajdsjanske myndigheter har tatt en ledende rolle i å fremme gjennomsiktighet gjennom EITI. En representant fra Statoil uttrykker at EITI er et godt eksempel på hvordan Statoil ønsker å jobbe på tvers av industrien med myndighetene og lokalsamfunn for å adressere mer diffuse, men viktige makrospørsmål (Nordang 2011 [intervju]). Gjennom sitt engasjement i EITI og oppfordringer til økt gjennomsiktighet ovenfor aserbajdsjanske myndigheter samsvarer Statoils samfunnsansvarspraksis i Aserbajdsjan med selskapets generelle tilnærming om å tilstrebe åpenhet og gjennomsiktighet. Imidlertid kommer som tidligere nevnt EITI til kort når det gjelder å øke ansvarligheten rundt myndighetenes forvaltning av oljeinntektene, ettersom den økte gjennomsiktigheten går tapt når inntektene går inn i statsbudsjettet (Gulbrandsen og Moe 2007:814; Fryans 2010:172-173). Flere ikke-statlige organisasjoner har pekt på behovet for at utenlandske oljeselskaper adresserer denne svakheten ved å utvide omfanget av EITI til å omfatte aserbajdsjanske myndigheters forvaltning av oljeinntektene. Imidlertid mener Statoil det er noe som må gjøres på sentralt nivå i EITI og ikke i Aserbajdsjan alene (Egset 2011 [intervju]). Hvorvidt EITI programmet vil utvides gjenstår derfor å se. Antageligvis vil det være betinget av hvor stort press internasjonale ikke-statlige organisasjoner klarer å stille ovenfor flernasjonale oljeselskaper til å utvide agendaen. Så langt er det få indikatorer på at Statoil eller andre utenlandske oljeselskaper har øvet press på myndighetene til å øke gjennomsiktigheten rundt den offentlige forvaltningen av oljeinntekter.

Fremming av godt styresett

Statoil uttrykker at selskapet har hatt dialog med aserbajdsjanske myndigheter på en rekke områder siden selskapet gikk inn i landet for nærmere tjue år siden. Parallelt med støtten til EITI prosessen samarbeider Statoil med AIOC partnere i å fremme forbedringer i håndteringen av inntektsstrømmer fra oljeindustrien. Fokusområder har vært styring av offentlig sektor og hvordan inntekter fra oljeindustrien bør legges til side. I samarbeid med norske myndigheter har Statoil bidratt med erfaringsoverføring fra den norske modellen rundt håndtering av oljeindustrien for aserbajdsjanske myndigheter og SOCAR. Statoil bidro i den forbindelse til opprettelsen av SOFAZ (Nordang 2011 [intervju]; Statoil 2010c). Videre har

BP spilt en sentral rolle gjennom dialog og rådgivning med aserbajdsjanske myndigheter rundt makrorelaterte områder. Rådgivningen er hovedsakelig lagt frem som kapasitetsbygging, men ligger nært opp til å være rådgivning rundt den nasjonale politikken i form av fattigdomsspørsmål og inntektshåndtering. Imidlertid er det begrenset tilgjengelig informasjon rundt selskapets assistanse og rådgivning til myndighetenes politikktutforming rundt utviklingsagendaer. BP har også offentlig uttalt seg rundt sensitive temaer som den utbredte korrupsjonskulturen i landet og har understreket behovet for å etablere skiller mellom personer i det private næringslivet og myndighetene. Dette illustrerer at Statoil, BP og enkelte andre utenlandske oljeselskaper i økende grad inkluderer makrospørsmål i sin samfunnsansvarspraksis (Gulbrandsen og Moe 2007:808).

Et sentralt bidrag for å fremme godt styresett i Aserbajdsjan var Statoils finansielle støtte til organisasjoner som i samarbeid med aserbajdsjanske myndigheter arbeidet for å forbedre den aserbajdsjanske valglovgivningen før parlamentsvalget i 2000 og presidentvalget i 2003. Andre utenlandske oljeselskaper avsto fra å støtte prosjektet og uttrykte at det var dristig av Statoil å bidra (OSCE 2001:12; Vestad 2007:48-50). Valglovgivningsprosjektet kan anses som et potensielt sensitivt område i et regime som Aserbajdsjan og støtten til prosjektet representerer et eksempel hvor Statoil adresserte makrospørsmål ingen andre utenlandske oljeselskaper har våget å berøre. Statoils støtte til prosjektet øker troverdigheten rundt selskapets samfunnsansvarspraksis og indikerer at Statoil søker å innfri målsetningen om å bidra til bærekraftig utvikling i Aserbajdsjan.

Videre har Statoil deltatt i enkelte initiativ for å adressere makro CSR og styresett problematikken i Aserbajdsjan. Et eksempel på dette er initiativet *the Government and Public Advisory* (GPA). Forumet, som ble etablert i samarbeid mellom en aserbajdsjansk uavhengig organisasjon og utenlandske oljeselskaper, skulle være en arena for å øke samarbeid mellom oljeselskaper for å fremme langsiktig utvikling i Aserbajdsjan. Myndigheter og offentlige tjenestemenn ble invitert regelmessig for å diskutere spørsmål i relasjon til gjennomsiktighet, myndighetspolitikk og andre makro relaterte spørsmål (Gulbrandsen og Moe 2005:59). Imidlertid ble samarbeidet avsluttet etter et par år, da oljeselskapene ikke klarte å enes om en felles prosjektplattform eller et felles program (Gulbrandsen og Moe 2005:61). Statoil tar også del i et initiativ for å fremme gjennomsiktighet og åpenhet rundt håndteringen av skatteinntekter på lokalt nivå. Selskapet har i flere år samarbeidet rundt et prosjekt drevet av Eurasia Foundation for å sikre målrettet opplæring med tanke på å øke åpenheten rundt leveringen av kommunale tjenester og forvaltning på lokalt nivå. Ved utgangen av 2009

hadde 20 kommuner fått opplæring og tatt i bruk verktøyene som ble lagt frem for lokale myndigheter (Statoil 2010c; Nordang 2011 [intervju]). Til tross for at dette er et tiltak på mikronivå, har det potensial til å adressere utfordringer på makronivå. Verdensbanken fremhever at institusjonsbygging på lokalt myndighetsnivå kan være et viktig bidrag for å forbedre styresett på nasjonalt nivå (Case og Anjum 2008:5). Dette kan derfor være en indikator på at Statoil indirekte søker å adressere styresett-problematikken i Aserbajdsjan. Videre deltar Statoil sammen med partnerskapet i et regionalt utviklingsinitiativ som søker å øke utviklingseffekten av selskapenes kjernevirksomhet og sikre at inntektene fra virksomheten fordeles på en rettferdig måte i regionen. Initiativet har så langt vært rettet mot næringslivsutvikling, men søker å ta fatt i grunnleggende utviklingsutfordringer rundt effektivt styresett (Gulbrandsen og Moe 2007:812-813; Statoil 2009b).

Samtidig har flere akademikere og representanter fra det angolanske sivilsamfunnet pekt på at utenlandske oljeselskaper ikke tilstrekkelig bruker den betydelige innflytelsen de har overfor myndighetene for å adressere de grunnleggende styringssvakheterne i Aserbajdsjan og uttrykt ønske om at Statoil skal ta en mer aktiv rolle (Gulbrandsen og Moe 2007:7; Kolstad m.fl. 2008:8; Heradstveit og Bonham 2004). På enkelte områder som adressering av dårlig styresett og økt gjennomsiktighet er det vanskelig for et enkelt selskap å adressere tiltak. Det vil derfor være vitalt at de utenlandske oljeselskapene opptrer samlet. Dette er tilfellet på gjennomsiktighetsområdet hvor selskapene samarbeider gjennom EITI. Til tross for enkelte tiltak, er det helhetlige inntrykket at de utenlandske oljeselskapene er forsiktige med å uttale seg om sensitive områder i myndighetenes styresett som kan undergrave kommersielle interesser eller forringe selskapene relasjoner til styresmaktene (Gulbrandsen og Moe 2007:809; Heradstveit 2001a).

6.3.1 Avslutning

Mens tidligere samfunnsansvarstiltak har vært rettet mot mikro nivå, illustrerer analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis at dette delvis har endret seg. Statoil har spilt en konstruktiv rolle for å utvide samfunnsansvarsagendaen i Aserbajdsjan både på egenhånd gjennom kompetanse- og erfaringsoverføring i tilknytning til opprettelsen av SOFAZ og selskapets sponning av arbeidet med valglovgivningen, samt kollektivt gjennom EITI for å øke gjennomsiktigheten i oljesektoren. Enkelte av de sosiale programmene i Aserbajdsjan inkluderer samtlige partnere i AIOC og er på mange måter unikt ved at det har samlet selskapene i et felles og langsiktig partnerskap for samfunnsansvar, samtidig som spørsmål

relatert til sosial organisering og institusjonsbygging adresseres. Selskapene søker i økende grad å bidra til effektiv styring gjennom kapasitetsbygging i sivilsamfunnet og gjennom ekspert rådgivning og assistanse (Gulbrandsen og Moe 2007:813; Frynas 2009:192). Det virker dermed riktig å si at det har foregått et skifte i prioriteringer blant utenlandske oljeselskapers tilnærming til samfunnsansvar i Aserbajdsjan, hvor Statoil sammen med BP har tatt initiativ til å utvide agendaen (Gulbrandsen og Moe 2007:813-814; Chen 2007:41; Frynas 2009:192).

Samtidig har Statoil og andre utenlandske oljeselskaper er forsiktige med å uttale seg kritisk om menneskerettighetsbrudd og andre svakheter ved styresettet som kan undergrave kommersielle interesser. Representanter fra sivilsamfunnet og den politiske opposisjonen i Aserbajdsjan mener at selskapene unngår å adressere styresett-problematikken grunnet selskaperes nære relasjoner til aserbajdsjanske myndigheter. I den forbindelse har også representanter fra den politiske opposisjonen kritisert utenlandske oljeselskaper for å være regimevennlige. Eksempelvis kritiseres blant annet BP for å utelukkende annonsere i myndighetsfavisert media og boikotter dermed den uavhengige pressen (Chen 2007:43; Heradstveit 2000:56). Opposisjonspolitikere mener at dette er et bevisst politisk valg fra oljeselskaperes side, der den manglende interessen for å støtte uavhengig medier forklares med at selskapene frykter at dette kan skade forholdet til myndighetene (Vestad 2008:37). Samtidig kritiseres utenlandske oljeselskaper for å være motvillige til å inngå i samtaler med andre politiske partier enn presidentens. En slik holdning viste seg å være tydelig på et GPA møtet der utenlandske oljeselskapers respons på et forslag om å *for en gang skyld* å møte politikere utenom det regjerende partiet møtt med liten interesse (Gulbrandsen og Moe 2005:59 Heradstveit 2001b:278-279). Statoil uttrykker på sin side at selskapet inngår i samtaler med alle interessenter i Aserbajdsjan, inkludert aktører fra opposisjonen (Egset 2011 [intervju]).

Statoils frykt for at adressering av svakheter ved myndighetenes styresett, lite gjennomskiktighet rundt forvaltning av inntekter og menneskerettighetsbrudd skal gå på akkord med kommersielle interesser som tilgang til nye kontrakter og lisenser ser ut til å begrense en aktiv samfunnsansvar tilnærming til slike makro spørsmål (Chen 2007:42). Det virker dermed naturlig å anta at myndighetenes sterke forhandlingsstyrke fører til at selskapene i begrenset grad har en tilnærming til å forbedre styresett-problematikken. Ettersom dette er i sivilsamfunnets interesse, mens myndighetene antakelig vil motsette seg slike tiltak, ser det ut til at Statoil retter seg etter myndighetenes preferanser. En slik tendens

svarer overens med teorien som ligger til grunn i oppgaven hvor det antas at selskaper vil ta hensyn til preferanser og krav fra de mest betydningsfulle interessentgruppene i tilfeller ved interessekonflikt mellom ulike grupper. Samtidig tar utenlandske oljeselskaper større hensyn til sivilsamfunnet i Aserbajdsjan. Med referanse til det teoretiske rammeverket kan dette forklares ved at sivilsamfunnet har en sterkere forhandlingsmakt i Aserbajdsjan, samtidig som myndighetene stiller færre krav som innebærer at det ikke er like stor interessekonflikt mellom myndighetenes og sivilsamfunnets krav som tilfellet er i Angola.

I Aserbajdsjan gjennomfører Statoil i stor grad sin generelle tilnærming til samfunnsansvar ved å overholde interne forpliktelser selskapet har satt frem. Statoil viser et troverdig samfunnsengasjement gjennom selskapets sosiale investeringer for å bidra til langtidsorientert, selvstendig utvikling i lokalsamfunn. De sosiale programmene som gjennomføres av Statoil og partnerskapet i Aserbajdsjan skiller seg positivt ut fra hva andre flernasjonale oljeselskaper gjør i andre land. Samtidig er det fare for at Statoils og partnerskapets forsøk på å fremme sosial og økonomisk utvikling blir undergravet av vertslandets myndigheters makroøkonomiske politikk og manglende forpliktelser til å utvikle demokratiske og offentlige ansvarlige politiske institusjoner. Enkelte deler av den aserbajdsjanske opposisjonen holder oljeselskapene ansvarlige for myndighetenes dårlige forvaltning av inntektene og flere akademikere peker på at opprettholdelse av regimets autoritære karakter er en indirekte konsekvens av innstrømming av utenlandsk kapital og oljeinntekter (Gulbrandsen og Moe 2007:815; Bayulgen 2010; Heradstveit 2000). Uten å engasjere seg i diskusjoner med aserbajdsjanske myndigheter rundt åpenhet i forvaltning av oljeinntekter, restriksjoner på sivilsamfunnet og omfattende menneskerettighetsbrudd kan selskapets langsiktige mål om bærekraftig utvikling gå på akkord med å bidra til å bevare sosial, økonomisk og politisk status quo. Ettersom Aserbajdsjans oljeproduksjon er forventet å nå toppen om rundt førti år dersom det ikke blir gjort store nye funn, er det et stort behov for å utvikle og forbedre forvaltningen av oljeinntektene for hele landet (Chen 2007:41-45). Flere programmer og investeringer for å utvikle sivilsamfunnet vil være nødvendig dersom selskapene skal unngå å forlate landet i like dårlig stand som da de kom når går tom for olje om 20-30 år (Gulbrandsen og Moe 2007:815).

7 Komparativ analyse

Basert på analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan, er det overordnede inntrykket at selskapet gjennomfører en reell tilnærming til samfunnsansvar og overholder langt på vei interne forpliktelsene selskapet har satt frem. Statoils samfunnsansvarspraksis dekker flere av de samme feltene i Angola og Aserbajdsjan gjennom selskapets sosiale investeringer i lokalsamfunn og offentliggjøring av informasjon rundt egne betalinger selskapet utfører til og kontrakter det har inngått med vertslandets myndigheter. Selskapets fokus på utdanning og kompetanseheving gjennom lokal deltakelse er fremtredende i begge land. Statoil er på mange måter med på å finansiere et kollektivt behov gjennom sine aktiviteter for å oppgradere kompetansen i den lokale oljesektoren. Samtidig peker Kolstad m.fl. (2008:23) på at selskapet individualiserer det kollektive behovet gjennom ansettelsesforhold og bruk av leverandører i selskapet. Videre støtter selskapet opp om prosjekter som søker å fremme menneskerettigheter i begge vertsland. Samtidig varierer Statoils samfunnsansvarspraksis på tvers av de to vertslandene. Den tydeligste forskjellen er at selskapets tilnærming til samfunnsansvar i større grad er rettet mot makro nivå i Aserbajdsjan og inngår i en helhetlig utviklingsagenda som er koordinert med selskapets partnere. Eksempelvis har Statoil engasjert seg i aktiviteter for å forbedre det lokale forretningsmiljøet i Aserbajdsjan, tiltak som har potensial til å adressere makro relaterte samfunnsansvarsspørsmål. Videre har selskapet spilt en aktiv rolle på gjennomsiktighetsområdet i Aserbajdsjan, både på lokalt og nasjonalt nivå. Dette har delvis vært i samarbeid med aserbajdsjanske myndigheter, men også gjennom aktiviteter som går utenom myndighetene. I Angola er selskapets samfunnsansvarstiltærming hovedsakelig rettet mot mikronivå og det er lite samarbeid mellom Statoil og dets partnere rundt en felles samfunnsansvarsagenda. Videre har Statoil hatt en mer avventende tilnærming til å adressere svakhetene ved ugjennomsiktigheten i den angolanske oljesektoren. Basert på den empiriske analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis ser det ut til at det aserbajdsjanske sivilsamfunnet blir mer inkludert i selskapets samfunnsansvarsaktiviteter enn i sivilsamfunnet Angola. I dette kapittelet vil det diskuteres hvorvidt politiske strukturer og aktører innad i de to vertslandene kan bidra til å forklare forskjeller i selskapets samfunnsansvarspraksis. Kapittelet vil bli strukturert ut ifra de mellomliggende variablene som det teoretiske rammeverket har tatt utgangspunkt i; myndighetenes påvirkningskraft; sivilsamfunnets påvirkningskraft; og andre utenlandske oljeselskapers tilnærming til samfunnsansvar.

7.1 Myndighetenes påvirkningskraft

I det teoretiske rammeverket tas det utgangspunkt i at vertslandets myndigheters vilje og evne til å kreve samfunnsansvarstiltak fra Statoil vil påvirke selskapets samfunnsansvarspraksis. Basert på den empiriske analysen av de to vertslandene i kapittel fem antas det at myndighetene har en sterk forhandlingsstyrke ovenfor utenlandske oljeselskaper, og dermed en betydelig evne til å få igjennom sine preferanser og krav i selskapenes samfunnsansvarspraksis. Samtidig ser det ut til at myndighetenes vilje til å kreve samfunnsansvarstiltak varierer på tvers av vertslandene. Angolanske myndighetene uttrykker tydelige preferanser ovenfor utenlandske oljeselskapers tilnærming til samfunnsansvar og søker å regulere selskapenes praksis gjennom Sonangol. I Aserbajdsjan legger myndighetene færre føringer på selskapenes samfunnsansvarspraksis. I det følgende vil det diskuteres hvorvidt dette kan påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis og bidra til å forklare forskjeller i samfunnsansvarspraksis på tvers av de to vertslandene.

I Angola legger Sonangol i stor grad rammene for hvilke behov som søkes dekket gjennom utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis og foreslår prosjekter som selskapene kan velge mellom. I enkelte tilfeller foreslår utenlandske oljeselskaper egne sosiale prosjekter, men alle slike prosjekter må godkjennes av Sonangol. Sonangol oppfordrer til tiltak på mikronivå som filantropiske bidrag til skoler, helsestasjoner og oppbygging av infrastruktur (Oldgard m.fl. 2004:16; Amundsen og Wiig 2008:15; Kolstad m.fl. 2008:23). I analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis kommer det frem at Statoil i stor grad gjennomfører tiltak som sammenfaller med Sonangols preferanser. Eksempelvis gir selskapet bidrag til bygging av barneskoler. Statoil uttrykker at selskapet generelt søker å knytte samfunnsansvar opp mot virksomheten (Nordang 2011 [intervju]), mens dette er et tiltak som ligger langt fra selskapets kjernevirksomhet. Det ser med andre ord ut til at selskapet retter seg etter Sonangols preferanser. Videre er et sentralt fokusområde for angolanske myndigheter lokal deltakelse og oppfordrer utenlandske oljeselskaper til samfunnsansvarsaktiviteter for å oppgradere den lokale kompetansen i oljeindustrien. Oppgradering av lokal kompetanse i oljesektoren er et viktig satsningsområde for Statoils tilnærming til samfunnsansvar i Angola, og sammenfaller således med myndighetenes preferanser. Imidlertid er dette et område som også dekkes av Statoils generelle tilnærming til samfunnsansvar, og selskapets fokus på dette kan derfor ikke kun tilskrives påvirkning fra angolanske myndigheter. I teorikapittelet ble det pekt på at myndigheter i autoritære regimer antakelig ikke ville ha en stor vilje til å fremme samfunnsansvarsaktiviteter så lenge de ikke

ser en egeninteresse av det. De filantropiske bidragene som Statoil sponser omfatter generelt oppgaver som faller inn under det offentlige anliggende. Myndighetene kan dermed dra nytte av utenlandske oljeselskapers sosiale investeringer, ettersom de selv kan få en del av æren for forbedrede forhold i lokalsamfunn (Sogge 2009:20; Wiig og Kolstad 2010b:185). Videre kan nettverksstrukturen bidra til å forklare hvorfor angolanske myndigheter oppfordrer til lokal deltakelse og aktiviteter rundt oppgradering av kompetansen i oljesektoren. For at regimet skal beholde den politiske makten og opprettholde tilgangen til fremtidige oljerenter er angolanske myndigheter i større grad avhengige av lokale næringslivsledere og faglærte arbeidere, enn den ressursvake majoriteten av befolkningen. Videre kan myndighetene søke å forhandle nettverksallierte inn i lukrative posisjoner i utenlandske oljeselskaper ved å oppfordre selskapene til lokal deltakelse. Myndighetene har dermed intensiver til å fremme lokal deltakelse og kompetanseheving for å sikre nettverkssystemet (Wiig og Kolstad 2010:185-186), heller enn tiltak som sikter på å bidra til bærekraftig utvikling for befolkningen som helhet.

Etttersom Sonangol legger sterke føringer på selskapenes samfunnsansvarspraksis begrenser dette potensialet for aktiviteter som rettes mot svakt styresett gjennom støtte til demokratiske prosesser eller styrking av institusjoner for å begrense korrupsjon og fremme gjennomsiktighet (Wiig og Kolstad 2010b:184), da dette ikke er i myndighetenes interesse. Videre kan Statoils manglende adressering av makro CSR i Angola forklares ved myndighetenes betydelige fokus på samfunnsansvar og inkludering av samfunnsansvarelementer i budrunden for nye oljekontrakter. I budrunden oppgir de utenlandske oljeselskapene hvor mye de vil øremerke til sosiale formål som en del av signaturbonusene og i enkelte tilfeller uttrykker selskapene preferanser rundt hva midlene skal brukes til. Dette oppfordrer i stor grad til konkurranse mellom utenlandske oljeselskapers tilnærming til samfunnsansvar. Samtidig innebærer myndighetenes store fokus på samfunnsansvar at selskapers tilnærming generelt sett kan få en konkurrerende dimensjon også utenfor budrunden (Oldgard m.fl. 2004:15-16; Wiig og Ramalho 2005:16). Eksempelvis forventer myndighetene at utenlandske oljeselskaper fokuserer på lokal deltakelse og samfunnsansvarstiltak på dette området kan påvirke i hvilken grad selskaper vinner kontrakter (Kolstad m.fl. 2008:18). Flere utenlandske oljeselskaper hevder å ha vunnet lisenser på grunnlag av argumenter rundt samfunnsansvar (Carroll og Shabana 2010:99). I tilfeller der samfunnsansvar blir ansett som et mulig konkurransefortrinn, indikerer dette at utenlandske oljeselskaper vil gjennomføre samfunnsansvarstiltak som sammenfaller med angolanske

myndigheters preferanser og krav. Dette antagelsen får støtte i Wiig og Kolstads (2009:183) studie som avdekker at utenlandske oljeselskaper lister angolanske myndigheter som en av de viktigste årsakene til å gjennomføre samfunnsansvarsaktiviteter.

Den konkurrerende dimensjonen av samfunnsansvar antas også å begrense mulighetene for en felles utviklingsagenda rundt samfunnsansvar i Angola. Ved å vie stor oppmerksomhet til sosiale investeringer, kan Statoil indikere ovenfor angolanske myndigheter at selskapet aktivt søker å støtte opp om vertslandets utviklingsambisjoner. I konkurransen om å sikre oljelisenser og kontrakter søker utenlandske oljeselskaper å demonstrere ovenfor Sonangol at de alene er best rettet til å produsere de mest samfunnsvennlige resultatene. Inkludering av samfunnsansvarselementer i budrunden antas derfor å begrense viljen til å samarbeide rundt felles samfunnsansvarsprosjekter (Moe 2005). Heller enn å oppfordre til samarbeid ser det dermed ut til at angolanske myndigheter setter selskapene opp mot hverandre på samfunnsansvarsfeltet (McMillian 2005:10). Den sterke innblanding fra myndighetene innebærer derfor at oljeselskaper får større insentiver til å samarbeide med Sonangol, multilaterale institusjoner og ikke-statlige organisasjoner, heller enn med andre utenlandske oljeselskaper (Oldgard m.fl. 2004:15-16; Wiig og Ramalho 2005:16; Moe 2005).

Flere studier viser at Sonangol legger sterke føringer på hvilke angolanske organisasjoner utenlandske oljeselskaper kan samarbeide med i tilknytning til sine samfunnsansvarsaktiviteter. Gitt myndighetenes stadige forsøk på å kontrollere og infiltrere sivilsamfunnet, kan dette være problematisk. Myndighetens regulering av samarbeidspartnere kan dermed innebære at utenlandske oljeselskaper kun inkluderer regimevennlige organisasjoner i gjennomføringen av samfunnsansvarsprosjekter, heller enn uavhengige organisasjoner. Utenlandske oljeselskaper kan dermed indirekte bidra til å opprettholde nettverkssystemet samtidig som kompetanseutvikling av uavhengige organisasjoner uteblir (Amundsen og Wiig 2008:15-17; Kolstad m.fl. 2008:39). Imidlertid har ikke oppgaven informasjon om hvordan Statoil forholder seg til dette, men manglende innsikt i hvordan utvelgelsen foregår gjør at det heller ikke kan utelukkes.

Dette illustrerer at myndighetenes aktive innblanding på samfunnsansvarsområdet begrenser potensialet Statoil og andre utenlandske oljeselskaper har til å utvide samfunnsansvarsagendaen fra mikro til makronivå i Angola. Samtidig svekker myndighetenes innblanding selskapenes motivasjon til å samarbeide rundt felles samfunnsansvarsagenda, til tross for at dette ville vært til det beste for den angolanske befolkningen som helhet. Dette

antas å svekke Statoils muligheter til å innfri selskapets generelle tilnærming til samfunnsansvar som bygger på at selskapet skal bidra til en bærekraftig utvikling.

I Aserbajdsjan uttrykker myndighetene færre preferanser rundt Statoils tilnærming til samfunnsansvar og søker i mindre grad å regulere dette feltet (Egset 2011 [intervju]). Statoil og selskapets partnere står derfor relativt fritt til å velge hvilke behov som søkes dekket og hvilke organisasjoner selskapene inkluderer i sine samfunnsansvarsaktiviteter. Ettersom myndighetene blander seg mindre inn på dette området, er det større muligheter for å gjennomføre aktiviteter som er rettet mot makronivå. Dette illustreres ved aktivitetene Statoil gjennomfører, både på egenhånd og i samarbeid med partnerskapet. Enkelte av samfunnsansvarsaktivitetene er rettet mot problemer relatert til utbredt korrupsjon, manglende gjennomsiktighet og dårlig styring på lokalsamfunnsnivå. Disse aktivitetene har potensielle effekter på makronivå gjennom styrking av institusjoner og kompetanseheving hos lokale myndigheter og i lokalsamfunn. Videre er de sosiale investeringene i aserbajdsjanske lokalsamfunn kjennetegnet av langtidsorienterte programmer. Statoil og partnerskapet bistår befolkningen i selvstendig utvikling gjennom kapasitetsbygging og inkluderer i stor grad sivilsamfunnet i aktivitetene. Som nevnt i kapittel to anses tiltak som søker å styrke områder utenfor nasjonale myndigheter som sentralt for å fremme godt styresett, ettersom dette kan styrke befolkningens stemme ovenfor styresmaktene og dermed gi innbyggerne større muligheter til å holde myndighetene ansvarlige. I Aserbajdsjan inngår ikke samfunnsansvarelementer som en del av budrunden, og dette kan være en forklarende faktor til hvorfor selskapenes tilnærming til samfunnsansvar ikke tar en like konkurrerende dimensjon. Det legger med andre ord et bedre utgangspunkt for samarbeid rundt en felles utviklingsagenda som er rettet mot makronivå.

Samtidig illustrerer tidligere kapitler at aserbajdsjanske myndigheter har vært villige til å samarbeide med Statoil og andre utenlandske oljeselskaper i arbeidet for å legge til rette for et mer gunstig investeringsklima. Aserbajdsjans medlemskap i EITI fremstår i den forbindelse som sentralt. Initiativet utgjør en viktig kanal for Statoils samfunnsansvarsaktiviteter rundt økt gjennomsiktighet i oljesektoren og fungerer som en viktig arena for å fremme makrotiltak. Angolanske myndigheter fremstår derimot som mer avventende til et slikt samarbeid. Ettersom angolanske myndigheter ikke er medlem av EITI, begrenser dette kanalene Statoil har for å påvirke myndighetene på makro spørsmål rundt økt gjennomsiktighet i oljesektoren. Videre er gjennomsiktighetsområdet en generell utfordring for Statoil i Angola. Selskapet finansierer samfunnsansvarsmidler som blir forvaltet av

ugjennomsiktige institusjoner. Samtidig er dette lovpålagt og illustrerer hvordan vertslandets myndigheter kan legge begrensninger på selskapets interne forpliktelser til å sikre åpenhet rundt egne investeringer. Slik situasjonen er i Angola nå, er det dermed tilnærmet umulig for Statoil å overholde denne forpliktelsen.

Dette illustrerer at myndighetenes vilje og evne til å kreve og til å regulere selskapers samfunnsansvarspraksis påvirker Statoils tilnærming til samfunnsansvar og fremstår som en viktig forklaringsfaktor for variasjon i selskapets samfunnsansvarspraksis på tvers av Angola og Aserbajdsjan.

7.2 Sivilsamfunnets påvirkningskraft

Basert på den empiriske analysen av Angola og Aserbajdsjan antas det at sivilsamfunnet har en relativt svak forhandlingsstyrke ovenfor utenlandske oljeselskaper ettersom denne sfæren har begrenset med ytringsmekanismer. Samtidig skiller sivilsamfunnets evne til å påvirke utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis seg fra hverandre i de to vertslandene. I Aserbajdsjan er lokalbefolkningen i større grad berørt av Statoil og partnerskapets virksomhet ettersom BTC rørledningen går gjennom en rekke lokalsamfunn. Utenlandske oljeselskaper er derfor mer avhengig av legitimitet fra lokalbefolkningen. Dette er en faktor som antas å øke sivilsamfunnets forhandlingsstyrke og gir denne sfæren en større evne til å kreve samfunnsansvar og regulere selskapenes praksis. De betydelige investeringene og programmene Statoil og partnerne gjennomfører i berørte lokalsamfunn ser ut til å bekrefte en slik antakelse. De sosiale investeringene ble i utgangspunktet gjennomført for å begrense motstanden og misnøyen i sivilsamfunnet som ble rettet mot selskapene, og er en indikator på at sivilsamfunnet har en evne til å få igjennom preferanser og krav ovenfor selskapene. Det faktum at internasjonale ikke-statlige organisasjoner også engasjerte seg i saken og støttet opp om berørte lokalsamfunns krav, antas å ha økt det lokale sivilsamfunnets forhandlingsstyrke betraktelig ettersom utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis ble satt på dagsorden i selskapenes hjemmemarked. Sivilsamfunnet ser dessuten ut til å bli inkludert i større grad i Statoils og partnersenes tilnærming til samfunnsansvar i Aserbajdsjan. De ulike initiativene for å forbedre forretningsmiljøet og utvikling av det lokale næringslivet bygger i stor grad på dialog og samarbeid mellom utenlandske oljeselskaper og lokale interessentgrupper. Videre kan det antas at Statoils beslutning om å støtte arbeidet med forbedringer av valglovgivningen, som er sentralt tiltak rundt makro CSR, ble drevet frem av preferanser og krav fra det aserbajdsjanske sivilsamfunnet sammen med internasjonale ikke-statlige

organisasjoner. De langtidsorienterte investeringene Statoil og partnerskapet gjennomfører i aserbajdsjanske lokalsamfunn er en indikator på at selskapene inkluderer sivilsamfunnets preferanser og behov, eksempelvis gjennom kompetanse- og kapasitetsbygging i lokalsamfunn. Samtidig må selskapets tilnærming til samfunnsansvar ses i sammenheng med at aserbajdsjanske myndigheter har få preferanser rundt selskapenes samfunnsansvarsaktiviteter. Ettersom det i mindre grad foreligger interessekonflikt mellom sivilsamfunnets og myndighetenes preferanser (grunnet fravær av vilje), kan selskapene derfor ta hensyn til sivilsamfunnet, uten å overse myndighetenes preferanser og krav.

Ettersom oljeindustrien i Angola hovedsakelig foregår offshore, langt fra lokalsamfunn, kan selskapene operere relativt uavhengig av den generelle befolkningen. De utenlandske oljeselskapene er derfor ikke like avhengige av legitimitet fra sivilsamfunnet og dette antas å svekke sivilsamfunnets forhandlingsmakt. Mens angolanske myndigheter har en stor påvirkningskraft gjennom Sonangols rolle som konsesjonær og selskapets ansvar for å godkjenne sosiale prosjekter, mangler den generelle befolkningen ytringsmekanismer (Amundsen og Wiig 2008:17) og denne sfærens evne til å påvirke utenlandske oljeselskaper er derfor svak. En slik antakelse blir delvis bekreftet i Wiig og Kolstads (2008:183) studie hvor det kommer frem at utenlandske oljeselskaper generelt anser krav fra det angolanske sivilsamfunnet som en lite betydningsfull drivkraft til å gjennomføre samfunnsansvarsaktiviteter. Teorien som ligger til grunn i oppgaven antar at med begrenset tid og ressurser vil selskaper forholde seg til krav fra de mektigste interessentene. Ettersom kapasitetsbygging og styrking av sivilsamfunnet ikke inngår i angolanske myndigheters preferanser og krav, ser det heller ikke ut til å bli dekket av utenlandske oljeselskaper. Imidlertid skiller Statoil seg delvis fra dette, illustrert ved selskapets støtte til vannforsyningsprosjekter i lokalsamfunn hvor selskapet har fått anerkjennelse for å vektlegge partnerskap med sivilsamfunnet og kapasitetsbygging i lokalsamfunn. Imidlertid er dette kun et av selskapets mange prosjekter. Basert på analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola, ser det ut til at Statoils, i likehet med andre utenlandske oljeselskaper, prioritering av myndighetenes preferanser i stor grad går på bekostning av det svake sivilsamfunnet. Dersom sivilsamfunnet hadde stått sterkere, er det tenkelig at denne sfæren i større grad kunne fått gjennomslag for en helhetlig utviklingsagenda hvor utenlandske oljeselskaper i større grad ville samkjørt sine aktiviteter.

I begge vertsland har sivilsamfunnet satt frem preferanser og krav om at Statoil og andre utenlandske oljeselskaper skal adressere styresett-problematikken hos myndighetene og

de utenlandske oljeselskapene blir kritisert for ikke å støtte tilstrekkelig opp om tiltak rundt demokratisk utvikling. En informant i Vestads (2008:38) feltarbeid i Aserbajdsjan eksemplifiserer dette med konferansen “*Support for Democracy*” som ble arrangert med journalister, opposisjonspolitikere og diplomater, men der det ikke var mulig å mobilisere utenlandske oljeselskaper til å delta på konferansen eller tilsvarende anledninger. Det virker naturlig å formode at utenlandske oljeselskapers deltakelse på denne typen arrangementer kan bli ansett som kontroversielt fra aserbajdsjanske myndigheters ståsted. Basert på det teoretiske rammeverket som ligger til grunn, kan det antas at selskaper velger å unngå slike arrangementer grunnet myndighetenes betydelige forhandlingsstyrke. Ettersom sivilsamfunnets forhandlingsstyrke anses som betraktelig svakere enn myndighetenes forhandlingsstyrke i begge vertsland, antas det at styresett-problematikken i begrenset grad blir adressert ettersom dette går mot myndighetenes preferanser. Dersom sivilsamfunnet hadde hatt større påvirkningskraft, kan det antas at Statoil og andre utenlandske oljeselskaper ville forholdt seg annerledes til dette (Wiig og Kolstad 2010b:188).

7.3 Andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis

Den tredje variabelen som inngår i det teoretiske rammeverket er hvordan andre utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis i den lokale oljesektoren kan påvirke Statoils egen tilnærming. Basert på den empiriske analysen i kapittel seks, ser det ut til å være en faktor som kan bidra til å forklare Statoils samfunnsansvarspraksis i begge vertslandene. Det teoretiske rammeverket antar at dersom et dominerende selskap har en omfattende tilnærming til samfunnsansvar, vil dette kunne påvirke andre utenlandske oljeselskaper positivt. I Aserbajdsjan er BP det dominerende utenlandske oljeselskapet og basert på empirien som ligger til grunn i denne oppgaven fremstår selskapets engasjement rundt samfunnsansvar som omfattende. Det ser ut til at BPs ledende rolle har bidratt til å heve ”the level of playing field” ved å utvide samfunnsansvarsagendaen fra mikro til makronivå i Aserbajdsjan. Representanter fra sivilsamfunnet i Aserbajdsjan har i den forbindelse uttrykt at dersom andre utenlandske oljeselskaper hadde hatt den ledende posisjonen i den lokale oljeindustrien, ville sannsynligvis ikke samfunnsansvarsagendaen vært like omfattende (Gulbrandsen og Moe 2005:63; Gulbrandsen og Moe 2007:814). BPs ledende rolle ser også ut til å ha vært viktig for partnerskapets samarbeid rundt en felles utviklingsagenda i Aserbajdsjan. Gulbrandsen og Moe (2007:813) fremhever det felles engasjement som unikt ved at alle oljeselskapene i AIOC partnerskapet er samlet rundt et felles langtidsorientert samfunnsansvarsengasjement, i

tillegg til å inkludere makrorelaterte temaer som institusjonsbygging og effektivt styresett. Det ser derfor ut til at selskapenes samarbeid rundt oljevirksomhet gjennom AIOC er et godt utgangspunkt for at selskapene kan samarbeide rundt en felles samfunnsansvarsagenda. For å adressere makrospørsmål antas det at selskaper står sterkere samlet og samarbeidsklimaet i Aserbajdsjan (ledet av BP) legger med andre ord til rette for dette.

I Angola er Statoil med i flere ulike partnerskap, og enkelte av partnerne er kjent for å ha en mindre omfattende tilnærming til samfunnsansvar (Skjærseth m.fl. 2004). Videre er det ikke *et* enkelt utenlandsk oljeselskap som er betydelig større enn de andre. Det er derfor et fravær av en tydelig lederskikkelse som kan koordinere samarbeid mellom ulike selskaper rundt en felles agenda. Dette kan være en forklarende faktor for manglende samarbeid mellom selskapenes samfunnsansvarsaktiviteter i Angola. Ettersom enkelte av de største utenlandske oljeselskapene ikke har en like omfattende tilnærming til samfunnsansvar, kan interessen for å samarbeide rundt en felles utviklingsagenda og spørsmål relatert til makro CSR være begrenset. Statoil og de utenlandske oljeselskapene opererer på kryss og tvers på ulike blokker og prosjekter gjennom ulike partnerskap. Samtidig forvaltes de ulike sosiale blokkfondene individuelt gjennom egne prosjekter og aktiviteter. Angola representerer dermed et mer komplekst samarbeidsklima som begrenser Statoils muligheter til å samarbeide med andre oljeselskaper rundt sosiale investeringer og en helhetlig utviklingsagenda. Imidlertid er det ikke umulig å få til samarbeid og koordinering rundt samfunnsansvarsaktiviteter, men utgangspunktet er altså annerledes enn i Aserbajdsjan.

Statoil har som illustrert i forrige kapittel gjennomført ulike aktiviteter som er rettet mot makronivå i Aserbajdsjan, men har generelt sett vært forsiktig med å uttale seg om eller gjennomføre prosjekter som rettes direkte mot svakt styresett eller myndighetenes brudd på menneskerettigheter. I Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola regjerer det et tilnærmet fravær av aktiviteter som arbeider for å fremme godt styresett og institusjonsbygging. Dette kan ses som et paradoks, da kapittel fire pekte på at effektive institusjoner, gjennomsiktighet og demokrati legger til rette for et stabilt og attraktivt investeringsklima. Et sentralt spørsmål som stilles er derfor hvorfor Statoil ikke gjør mer for å forbedre investeringsklimaet, arbeider for økt åpenhet og søker å sikre vern av menneskerettigheter gjennom aktiviteter og initiativ som rettes mot styresett-problematikken i Angola og Aserbajdsjan (Wiig og Kolstad 2010:187).

For å rettferdiggjøre manglende initiativ, argumenterer de fleste bedriftsledere med at de arbeider i et konkurrerende miljø der de ikke kan ta seg råd til den politiske risikoen

kritikk av myndigheter innebærer. BPs beslutning om å avdekke informasjon rundt signaturbonuser og avtaler med angolanske myndigheter illustrerer at adressering av makro CSR spørsmål kan få betydelige bivirkninger for selskaper som ønsker å ta ansvar for de indirekte konsekvensene av selskapets virksomhet. I kjølvannet av BPs offentliggjøring ble selskapet møtt av trusler fra Sonangol om annullering av selskapets kontrakter (de Oliveira og Ali 2006:11; de Oliveira 2007:609; Oldgard m.fl. 2004:10). Imidlertid kan en slik risiko unngås dersom utenlandske oljeselskaper samarbeider om å adressere kontroversielle samfunnsansvarstemaer. For å gjøre en forskjell på makronivå, anses derfor samarbeid mellom oljeselskaper som vitalt. I tilfeller der oljeselskaper opptrer samlet, er det vanskelig for vertslandets myndigheter å sanksjonere selskaper som adresserer samfunnsansvar på makronivå. Dette innebærer at myndighetens forhandlingskort rundt stor sektorkonkurranse på mange måter svekkes i tilfeller der industrien opptrer samlet, og myndighetenes evne til å diktere spilleregler blir dermed mindre (McMillian 2005:10; Wiig og Ramalho 2005:12; Gulbrandsen og Moe 2005:54). Dette var tilfellet da Statoil samarbeidet med andre utenlandske oljeselskaper i Angola for å offentliggjøre informasjon rundt innbetalinger og kontrakter til myndighetene. Utover dette tiltaket ser det imidlertid ut til å være et fravær av samarbeid mellom utenlandske oljeselskaper for å fremme godt styresett og økt gjennomsiktighet i oljesektoren i Angola. En vanlig forklaring er at samarbeid rundt institusjonelle forbedringer som økt åpenhet, ansvarlig styring og forbedret vern av menneskerettigheter har røtter i kollektiv handlingsproblemer. Enkelte peker på at kollektiv samarbeid dessuten er vanskeligere i ressursrike vertsland. Når myndighetene har en interesse av å beholde status quo kan de effektivt sette selskapene opp mot hverandre gjennom allokering av verdifulle lisenser og kontrakter. Samtidig som institusjonell reform er til det felles beste, er det ikke nødvendigvis i de individuelle selskapenes interesse å adressere dette grunnet faren for represalier fra myndigheter, og forsøk på felles avtaler vil bli undergravet av gratispassasjer problemet (Moe 2005; Wiig og Kolstad 2010:187). Utenlandske oljeselskaper står dermed ovenfor et *fangens dilemma*, hvor gjennomsiktighet og forbedret styresett mest sannsynlig vil gi fordeler til hele industrien, men kan utsette individuelle selskaper som har en utøvende tilnærming til makro CSR spørsmål for betydelige risikoer og tap dersom ikke hele industrien blir med (Wiig og Ramalho 2005:12). Et faktum som gjør dette videre komplisert, er fremveksten av nye kinesiske, indiske og brasilianske oljeselskaper som antas å vie mindre oppmerksomhet til disse temaene. Til tross for at vestlige oljeselskaper som opererer i Angola og Aserbajdsjan skulle stått sammen, kan myndighetene i fremtiden velge å

tilegne nye kontrakter til selskaper fra andre regioner som bryr seg mindre om makro CSR. Samarbeid rundt makro spørsmål er derfor komplekst og kan begrense viljen vestlige oljeselskaper har til å adressere utfordringer på makronivå, også i tilfeller der samarbeid kunne fungert (Hveem og Clas 2009).

7.4 Avslutning

Teorien som ligger til grunn i oppgaven antar at selskaper vil prioritere krav fra de aktørene som innehar sterkest forhandlingsstyrke. Basert på den komparative analysen som har blitt utført i dette kapittelet, ser en slik antakelse ut til å kunne bidra til å forklare forskjeller i Statoils samfunnsansvarspraksis på tvers av de to vertslandene. Vertslandets myndigheters vilje til å kreve og til å regulere utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis fremstår som den mest betydningsfulle forklaringsfaktoren for ulikhetene i Statoils tilnærming på tvers av Angola og Aserbajdsjan. I Angola har myndighetene tydelige preferanser og krav, og som analysen ovenfor og i forrige kapittel illustrerer, påvirker dette Statoils samfunnsansvarspraksis. Aserbajdsjanske myndigheter har derimot en mindre vilje til å kreve samfunnsansvarstiltak og regulerer selskapenes samfunnsansvarspraksis i mindre grad, en faktor som bidrar til at Statoil i større grad tar hensyn til andre aktørers preferanser og krav. Samtidig står sivilsamfunnet sterkere ovenfor utenlandske oljeselskaper i Aserbajdsjan, og kan være en årsak til at denne sfærens behov og preferanser i større grad blir møtt i Aserbajdsjan enn i Angola. Likevel virker det naturlig å anta at den viktigste årsaken til at sivilsamfunnets preferanser og krav i større grad blir møtt i Aserbajdsjan, er at sivilsamfunnets preferanser ikke nødvendigvis konkurrerer mot myndighetenes preferanser og krav ovenfor utenlandske oljeselskapers samfunnsansvarspraksis. Videre ser det ut til at BPs dominerende posisjon, koblet med selskapets omfattende tilnærming til samfunnsansvar, kan bidra til å forklare hvorfor Statoils samfunnsansvarspraksis fremstår som mer omfattende og i større grad rettet mot makronivå i Aserbajdsjan. I Angola er det derimot et fravær av dominerende utenlandske oljeselskaper som har et omfattende fokus på samfunnsansvar, og "the level of playingfield" for samfunnsansvar blir dermed ikke hevet på samme måte som i Aserbajdsjan.

Myndighetenes betydelige forhandlingsstyrke i begge vertsland kan bidra til å forklare hvorfor Statoil og de andre utenlandske oljeselskapene i begrenset grad adresserer svakheter i styresett, lite gjennomsiktighet i forvaltning av oljeinntekter og omfattende menneskerettighetsbrudd. Samfunnsansvarsaktiviteter som søker å forbedre disse

utfordringene på makronivå vil være sammenfallende med sivilsamfunnets preferanser, men går imot myndighetenes interesse. Ettersom myndighetene innehar den sterkeste forhandlingsmakten, ser det ut til at Statoil i stor grad retter seg etter myndighetenes preferanser på dette feltet. Koblet med utfordringer rundt kollektiv handling innebærer dette at Statoil ikke tilstrekkelig adresserer de indirekte virkningene av selskapets virksomhet i vertslandene.

Hovedinntrykket en sitter igjen med etter den empiriske analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis, er at selskapets tilnærming i stor grad kan forklares ut ifra det markedsorienterte perspektivet oppgavens teoretiske rammeverk er forankret i. Det ser ut til at Statoil veier fordeler og ulemper rundt potensielle aktiviteter – faktorer som antas å være avhengig av forhandlingsstyrken til ulike interessenter. Den komparative analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis i de to vertslandene illustrerer således at det teoretiske rammeverket kan bidra til å forklare forskjeller i selskapets samfunnsansvarspraksis på tvers av vertsland, til tross for at Angola og Aserbajdsjan representerer relativt like utfordringer i forhold til samfunnsansvar.

8 Konklusjon

Målet med denne masteroppgaven har vært å gi innsikt i hvordan politiske strukturer og aktører innad i vertsland kan påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis. For å besvare problemstillingen har oppgaven fokusert på tre aktører som antas å kunne påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis; vertslandets myndigheter, sivilsamfunnet og andre utenlandske oljeselskaper i den lokale industrien. Gjennom en dybdestudie av Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan, har oppgaven søkt å gi et helhetlig bilde av konteksten Statoil opererer og legger et godt grunnlag for å besvare problemstillingen.

Analysen av Statoils samfunnsansvarspraksis er forankret i et markedsorientert perspektiv. Samfunnsansvarstiltak blir i utgangspunktet forstått som et gode for vertsland og en kostnad for selskapet. Ettersom selskaper ønsker å begrense sine kostnader, vil selskapers gjennomføring av samfunnsansvarstiltak være betinget av at interessenter fordrer slike goder. I et vertsland møter Statoil både myndigheter og sivilsamfunn og det antas at deres vilje og evne til å kreve samfunnsansvar vil påvirke selskapets samfunnsansvarspraksis. Rammeverket tar utgangspunkt i at Statoil vil ta hensyn til preferanser og krav som er satt frem av aktører som har en sterk forhandlingsstyrke ovenfor selskapet. For å gi et helhetlig bilde av konteksten Statoil opererer i, har andre utenlandske oljeselskapers tilnærming til samfunnsansvar i den lokale industrien blitt trukket inn i analysen og det antas at disse aktørene kan påvirke Statoils samfunnsansvarspraksis i ulike vertsland. Basert på funnene i analysen ser det ut til at rammeverket som har blitt brukt er et sentralt bidrag til å forklare Statoils samfunnsansvarspraksis innad i og på tvers av ulike vertsland.

Analysen på det internasjonale nivået har gitt innsikt i hvorfor flernasjonale selskaper tar samfunnsansvar. I takt med flernasjonale selskapers økte betydning og nasjonalstatens begrensede muligheter til å regulere flernasjonale selskapers virksomhet i utlandet, har det globale sivilsamfunnets rolle som vakthunder fått økt aktualitet. Sivilsamfunn og myndigheter i selskapers hjem- og vertsland stiller stadig høyere forventninger til at selskaper skal ta en større del av ansvaret for den sosiale utviklingen i vertsland. I respons på det økende fokuset har de fleste flernasjonale selskaper utviklet strategier knyttet til samfunnsansvar.

I lys av den empiriske analysen på det nasjonale nivået ble angolanske og aserbajdsjanske myndigheters evne til å kreve samfunnsansvar og til å regulere selskapets samfunnsansvarspraksis antatt å være betydelig. Samtidig skiller myndighetene i de to vertslandene seg fra hverandre når det gjelder vilje til å kreve samfunnsansvar. Angolanske myndigheter søker i større grad å regulere Statoils samfunnsansvarspraksis og ytrer en rekke

preferanser rundt utenlandske oljeselskapers tilnærming. Aserbajdsjanske myndigheter vier derimot mindre oppmerksomhet til samfunnsansvarsfeltet og stiller færre krav. Sivilsamfunnet står relativt svakt i begge vertsland og kjennetegnes av begrensede ytringsmekanismer ovenfor Statoil. Sivilsamfunnets evner til å kreve samfunnsansvar og regulere Statoils samfunnsansvarspraksis ble derfor antatt å være begrenset, dog noe større i Aserbajdsjan enn i Angola.

Den empiriske analysen på det selskapsspesifikke nivået illustrerer at Statoil langt på vei gjennomfører sin generelle tilnærming til samfunnsansvar i praksis og overholder selskapets interne forpliktelser. Imidlertid varierer selskapets samfunnsansvarspraksis på tvers av de to vertslandene. I Angola er selskapets samfunnsansvarspraksis i stor grad sammenfallende med myndighetenes preferanser og krav. Selskapet har hovedsakelig et fokus på mikro CSR gjennom investeringer i lokalsamfunn av filantropisk karakter og oppgradering av kompetansen i den lokale oljeindustrien. Dette er tiltak som angolanske myndigheter oppfordrer til. Samtidig er disse tiltakene også delvis sammenfallende med Statoils interne forpliktelser og selskapets fokus på disse områdene kan derfor ikke tilskrives myndighetenes påvirkningskraft alene. Angolanske myndigheters store fokus på samfunnsansvar innebærer at samfunnsansvar kan forstås som et konkurransefortrinn og oppgaven antar at dette begrenser selskapenes motivasjon til å samarbeide rundt samfunnsansvarstiltak. Flere observatører peker på at manglende samarbeid og koordinering mellom samfunnsansvarsaktiviteter svekker effekten av sosiale investeringer og potensialet for at Statoils samfunnsansvarspraksis kan bidra til bærekraftig utvikling er derfor begrenset. Samtidig bidrar den konkurrerende karakteren av samfunnsansvar til å forklare hvorfor Statoils sosiale investeringer er rettet mot myndighetenes preferanser og krav. I tilfeller der selskaper anser samfunnsansvar som et konkurransefortrinn, er det innlysende at aktivitetene som gjennomføres vil være sammenfallende med angolanske myndigheters preferanser. Det teoretiske utgangspunktet for oppgaven kan dermed bidra til å forklare Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola - ettersom samfunnsansvar forstås som profittmaksimerende investeringer, vil Statoil velge aktiviteter de ser en egen nytte av. I Angola innebærer det individuelle samfunnsansvarsprosjekter som sammenfaller med myndighetenes preferanser, heller enn en felles koordinert agenda i samarbeid med andre selskaper. Ettersom Statoil i stor grad retter sine samfunnsansvarsaktiviteter mot interessenter med størst forhandlingsstyrke, som i dette tilfellet er angolanske myndigheter, blir sivilsamfunnets krav ikke tilstrekkelig tatt hensyn til.

Ettersom aserbajdsjanske myndigheter har færre preferanser rundt sosiale investeringer og regulerer selskapets tilnærming til samfunnsansvar i mindre grad, har ikke samfunnsansvarsområdet lignende konkurranseelementer som i Angola. Dette legger til rette for et bedre samarbeidsklima mellom de utenlandske oljeselskapene. Videre har oppgaven trukket frem BPs ledende rolle i Aserbajdsjan som en forklarende faktor for større samarbeid mellom utenlandske oljeselskaper og illustrerer at Statoils samfunnsansvarspraksis kan bli påvirket av andre utenlandske oljeselskaper. Videre anses aserbajdsjanske myndigheters begrensede vilje til å kreve samfunnsansvar som en forklarende faktor til at det sivilsamfunnets preferanser i større grad blir møtt i Aserbajdsjan. Ettersom det ikke foreligger interessekonflikt mellom myndighetenes preferanser (grunnet fravær av vilje) og sivilsamfunnets krav, anses dette som en forklarende faktor til at Statoil i større grad retter sin samfunnsansvarspraksis mot sivilsamfunnets preferanser.

Den tydeligste forskjellen mellom Statoils samfunnsansvarspraksis i de to vertslandene er at selskapet i større grad fokuserer på makro CSR i Aserbajdsjan, mens et slikt fokus er tilnærmet fraværende i Angola. Ettersom aserbajdsjanske myndigheter i mindre grad regulerer Statoils samfunnsansvarspraksis, står selskapet friere til å velge innsatsområder og kan derfor gjennomføre tiltak rettet mot makronivå som er i sivilsamfunnets interesse. Videre ser det ut til at Statoils fokus på mer makrorelaterte områder delvis kan forklares av BPs sentrale rolle på samfunnsansvarsfeltet i Aserbajdsjan. BP har blitt trukket frem av flere observatører som sentrale aktører for å påvirke resten av den lokale oljeindustriens omfattende tilnærming til samfunnsansvar. Angolanske myndigheters regulering av samfunnsansvarsfeltet antas derimot å begrense mulighetene til å gjennomføre samfunnsansvarsaktiviteter relatert til makronivå gjennom styrking av institusjoner eller aktiviteter som søker å bøte på de store inntektsforskjellene, ettersom dette ikke sammenfaller med myndighetenes preferanser og krav. I Angola er det heller ikke et dominerende utenlandsk oljeselskap med en omfattende tilnærming til samfunnsansvar som har søkt å utvide samfunnsansvarsagendaen fra mikro til makronivå på samme måte som BP har gjort i Aserbajdsjan.

Et fellestrekk for Statoils samfunnsansvarspraksis i begge vertsland er at selskapet i begrenset grad adresserer utfordringer rundt vertslandenes svake styresett. Oppgaven har argumentert for at myndighetenes betydelige forhandlingsstyrke er en sentral årsak til at Statoil i begrenset grad adresserer svakheter ved styresettet, lite gjennomsiktighet i forvaltningen av oljeinntekter og omfattende menneskerettighetsbrudd.

Samfunnsansvarsaktiviteter som er rettet mot disse utfordringene på makronivå vil være sammenfallende med sivilsamfunnets preferanser, men går imot myndighetenes interesse. Ettersom myndighetene innehar den sterkeste forhandlingsmakten, ser det ut til at Statoil i stor grad retter seg etter myndighetenes preferanser også på dette feltet. Koblet med utfordringer rundt kollektiv handling blant de utenlandske oljeselskapene innebærer dette at Statoil ikke tilstrekkelig adresserer de indirekte virkningene av selskapets virksomhet i vertslandene som svakt styresett.

Samtidig er dette et område hvor det empiriske arbeidet har gjort meg bevisst på at det teoretiske rammeverket ikke nødvendigvis kan forklare selskapets samfunnsansvarspraksis tilstrekkelig. En svakhet ved det teoretiske rammeverket er at det ikke tar hensyn til Statoils interne aktører og deres forståelse av samfunnsansvar – altså selskapets rolleforståelse, men fokuserer kun på eksterne aktørers påvirkningskraft. En årsak til at Statoil i begrenset grad har aktiviteter som er rettet mot manglende gjennomsiktighet i den angolanske oljesektoren eller unngår av å kritisere menneskerettighetsbrudd i Aserbajdsjan, kan være at Statoil mener det ikke har en rolle å spille på dette området. Samtidig som Statoil understreker at selskapet har et klart ansvar for hvordan det påvirker lokalsamfunn og samfunnet generelt gjennom sin virksomhet, ser det ut til at selskapet mener de ikke har et ansvar for de indirekte konsekvensene av selskapets virksomhet. Representanter fra Statoil indikerer at å drive virksomhet på en måte som søker å endre styreform og innblanding i det politiske rom faller utenfor selskapets legitime linje. I den forbindelse understrekes betydningen av å skille mellom forretninger og politikk (Chen 2007:41; Nordang 2011 [intervju]). Dersom selskapet ikke anser de indirekte konsekvensene av sin virksomhet som sitt ansvarsområdet, vil forklaringene oppgaven har lagt til grunn ikke nødvendigvis være gyldige. Ettersom oppgaven argumenterer for at Statoils unngåelse av å adressere svakheter ved styresettet er grunnet vertslandets myndigheters betydelige påvirkningskraft, kan det dermed antas at Statoil ikke ville adressert slike utfordringer uansett, uavhengig av forhandlingsstyrken til aktører innad i vertsland. Samtidig illustrerer enkelte av samfunnsansvarstiltakene Statoil gjennomfører, eksempelvis bidrag til forbedring av den aserbajdsjanske valglovgivningen, styrking av institusjoner og fremming av gjennomsiktighet i forvaltning på lokalnivå i Aserbajdsjan, samt selskapets kritikk av problematiske menneskerettighetsforhold i Angola, at det er uklart hvor skillet mellom forretninger og politikk går. Basert på empirien og teorien som oppgaven bygger på, kan det dessuten antas at Statoil ville hatt en mer aktiv tilnærming til styresettproblematikken dersom sivilsamfunnet hadde hatt en sterkere evne til å kreve

samfunnsansvarstiltak rettet mot de indirekte konsekvensene av selskapets virksomhet. Imidlertid er dette noe det trengs mer forskning på for å si med sikkerhet. Det vil derfor være interessant å gjennomføre lignende studier i vertsland hvor sivilsamfunnet står sterkere ovenfor utenlandske selskaper for å undersøke hvorvidt selskaper retter seg mot sivilsamfunnets krav om å fremme godt styresett i slike tilfeller.

Flere akademikere peker på at en unngåelse av å adressere de indirekte konsekvensene av selskapers virksomhet på makronivå vitner om en manglende forståelse av at ressursforbannelsen som kjennetegner vertslandene er en konsekvens av utvinningsindustrien og den nødvendigvis påfølgende politiske økonomien. Gitt at Statoil ikke tar tak i denne typen sentrale utfordringer, vil en ikke kunne forvente å se de store effektene av selskapets samfunnsansvarsaktiviteter (Kolstad m.fl. 2008:23, 39; Amundsen og Wiig 2008:32; Bayulgen 2010). Det er derfor et begrenset potensial for at Statoils samfunnsansvarspraksis kan bidra til en bærekraftig utvikling dersom selskapet unngår å adressere de grunnleggende utfordringene i vertsland rundt svakt styresett. Frynas (2010:177) mener motvilligheten til å adressere svakheter i myndighetenes styresett begrenser dagens samfunnsansvar agenda. Enkelt sagt – dersom selskapene ikke anerkjenner kilden til problemet, vil det være vanskelig å finne de beste løsningene på problemet (Frynas 2010:177). Dersom Statoil skal gjennomføre sin generelle tilnærming til samfunnsansvar som sikter på å bidra til en bærekraftig utvikling i vertsland, er det med andre ord et behov for en utvidet agenda for samfunnsansvar. Basert på det markedsorienterte perspektivet som oppgaven er forankret i, kan det antas at hvorvidt dette vil skje, antakelig er betinget av det internasjonale sivilsamfunnets evne til å kreve at selskaper tar et større ansvar. Utviklingen av samfunnsansvarsfeltet i Aserbajdsjan illustrerer at en utvidelse av agendaen er mulig, men det er fortsatt en lang vei å gå før Statoil tilstrekkelig anerkjenner de indirekte konsekvensene av sin virksomhet som kan føre til svekkelse av institusjoner og bidra til ressursforbannelse.

Litteraturliste

- Action for Southern Africa - Peace, Justice, Solidarity (ACTSA) (2010). "Country Profile – Republic of Angola."
http://www.actsa.org/Pictures/UpImages/pdfs/ACTSA_country_profiles_Angola_Aug10.pdf [Lesedato 12.03.11]
- Adcock, Robert og Collier, David (2001). "Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research", *American Political Science Review* 95:529-546.
- Afandiyev, Musallim (2008) *Political Economy of Oil: The Case of Azerbaijan*. Masteroppgave. Budapest: Department of Political Science, Central European University.
- Alquist, John S. (2006). "Economic Policy, Institutions, and Capital Flows: Portfolio and Direct Investment Flows in Developing Countries", *International Studies Quarterly* 50: 681-704.
- Amundsen, Inge og Arne Wiig (2008). *Social Founds in Angola. Channels, Amounts and Impact*. CMI Arbeidsnotat nr. 8. Bergen:Chr. Michelsen Institutt.
- Amundsen, Inge og Cesaltina Abreu (2006). *Civil Society in Angola: Inroads, Space and Accountability*. Rapport nr. 4. Bergen: Chr. Michelsen Institutt.
- Andersen, Svein S. (2005). *Case-studier og generalisering. Forskningsstrategi og design*. Bergen: Fagboklaget.
- Banco Kwanza Invest (Banquantum) (2011). "Angola: Legislative and Fiscal Agreements."
<http://www.bancoquantum.com/en/angola/petroleum-sector/legislative-a-fiscal-agreements> [Lesedato 12.01.11]
- Bayulgen, Oksan (2010). *Foreign Investment and Political Regimes. The Oil Sector in Azerbaijan, Russia, and Norway*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bhattacharyya, Som Sekhar (2009). "Exploring the concept of strategic corporate social responsibility for an integrated perspective", *European Business Review* 22(1):82-101.
- Bjerke, Espen (2005). "Statoil tøffest i Angola", *Dagens Næringsliv* 6. april.
- Blakeley, Amanda, Paul Kapelus, Nkosithabile Ndlovu og Anders Hein (2004). "Strengthening Developing Country Governments' Engagement with Corporate Social Responsibility: Conclusions and Recommendations from Technical Assistance in Angola." AICC Arbeidsnotat. African Institute of Corporate Citizenship, The World Bank Group.
- Blowfield, Michael og Alan Murray (2008). *Corporate Responsibility: a critical Introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Blowfield, Michael og Jędrzej George Frynas (2005). "Setting new agendas: critical perspectives on Corporate Social Responsibility in the developing world", *International Affairs* 81(3):499-513.
- BP (2008). *BP in Angola. Sustainability Report 2008*. London: BP
- BP (2011). "BP in Angola."
<http://www.bp.com/sectiongenericarticle.do?categoryId=427&contentId=2000571>
[Lesedato 20.01.11]
- Bonham, Matthew og Daniel Heradstveit (2004). "The Psychology of Corruption in

- Azerbaijan and Iran”, i Daniel Heradstveit og Helge Hveem (red.). *Oil in the Gulf. Obstacles to Democracy and Development*. Oxford: Ashgate.
- Branco, Manuel Castelo og Lúcia Lima Rodriguez (2006). “Positioning Stakeholder Theory within the Debate on Corporate Social Responsibility”, *Electronic Journal of Business Ethics and Organization Studies* 12(1):5-15.
- Bremmer, Ian og Preston Keat (2004). *The Fat Tail. The Power of Political Knowledge for Strategic Investing*. Oxford: Oxford University Press
- Bryman, Allan (2004). *Social Research Methods*. Oxford: Oxford University Press
- Buick, Kristin Rødland (2007). “Bedriftenes samfunnsansvar: Ansvar kun i egne rekker?” <http://www.amnesty.no/aktuelt/flere-nyheter/arkiv-reportasjer/bedriftenes-samfunnsansvar-ansvar-kun-i-egne-rekker> [Lesedato 12.02.11]
- Business Monitor International (BMI) (2011). “The Tupi Effect: Major Players Lured To Subsalt Blocks.” <http://www.oilandgasinsight.com/file/95788/the-tupi-effect-major-players-lured-to-subsalt-blocks.html> [Lesedato 15.03.11]
- Carroll, Archie B. (1999). “Corporate Social Responsibility. Evolution of a Definitional Construct”, *Business and Society* 38(3):268-295.
- Carroll, Archie B. og Kareem M. Shabana (2010). “The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research and Practice”, *International Journal of Management Reviews* 12:85-105.
- Carroll, Toby (2010). “New approaches to opening markets: The Baku-Tbilisi-Ceyhan pipeline and the deployment of social and environmental risk mitigation.” Singapore: Centre on Asia and Globalisation, National University of Singapore.
- Case, Robert S. og Anushay Anjum (2008). *Demand for Good Governance Stocktaking Report*. Social Development Department, The World Bank.
- Chen, Matthew E. (2007). “National Oil Companies and Corporate Citizenship: a Survey of Transnational Policy and Practice.” Huston: The James A. Baker III Institute for Public Policy, Rice University.
- CIA Factbook (2011). “Angola – 2011.” <http://www.theodora.com/wfbcurrent/angola/> [Lesedato 10.02.11]
- Clarke, Duncan (2000). “Petroleum prospects and political power”, kap. 9 i Jakkie Cilliers og Christian Dietrich (red.). *Angola's war economy: The role of oil and diamonds*. Pretoria: The Institute for Security Studies
- Claes, Dag Harald and Helge Hveem (2009). ”Emerging National Oil Companies – challengers or partners?”. Notat presentert på konferansen Exploring the Past, Anticipating the Future, New York, 18. februar 2009.
- Coan, Travis G. og Tadeusz Kugler (2008). “The Politics of Foreign Direct Investments: An Interactive Framework”, *International Interactions* 34(4): 402-422.
- Coppedge, Michael (1997). “How a Large N Could Complement the Small in Democratization Research”, *American Political Science Review* 31(4):465-476.
- Crane, Andrew, Abigail McWilliams, Dirk Matten, Jeremy Moon og Donald Siegel (red.). (2008). *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. New York: Oxford University Press.
- Dahlsrud, Alexander (2006). *How Corporate Social Responsibility is Defined: an analysis of*

- 37 *Definitions*. Trondheim: Norges Teknisk-Naturvitenskapelige Universitet.
- De Oliveira, Jose A. Puppim og Saleem H. Ali (2006). "Can Corporate Power Positively Transform Angola and Equatorial Guinea?", kap. 13 i Wayne Visser, Malcolm McIntosh og Charlotte Middleton (red.). *Corporate citizenship in Africa: lessons from the past; paths to the future*. Newcastle: Greenleaf Publications.
- De Oliveira, Ricardo Soares (2007). "Business success, Angola-style: postcolonial politics and the rise and rise of Sonangol", *Journal of Modern African Studies* 45(4):595-619.
- Den norske ambassaden i Angola (2009). "Landnotat om samfunnsansvar."
<http://www.noruega.no/Norsk/Næringsliv/samfunnsansvar> [Lesedato 10.02.10]
- Doh, Jonathan P. og Hildy Teegen (2002). "Nongovernmental organizations as institutional actors in international business: theory and implications", *International Business Review* 11: 665-684.
- Donaldson, Thomas og Lee E. Preston (1995). "The Stakeholder Theory of the Corporation: Concepts, Evidence, and Implications", *The Academy of Management Review* 20:65-91.
- Eden, Lorraine, Stefanie Lenway og Douglas A. Schuler (2005). "From the obsolescing bargaining to the political bargaining model", kap. 10 i Robert Grosse (red.). *International Business-Government Relations in the 21st Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Egset, Willy (2011). *Telefonintervju med Statoil representant*. 22. april.
- Electoral Institute for the Sustainability of Democracy in Africa (EISA) (2010a). "Angola: Constitution of 1992." <http://www.eisa.org.za/WEP/ang1992constitution.htm>
 [Lesedato 17.04.11]
- Electoral Institute for the Sustainability of Democracy in Africa (EISA) (2010b). "Angola: Constitution of 2010." <http://www.eisa.org.za/WEP/ang5.htm> [Lesedato 17.04.11]
- Energy Information Administration (EIA) (2010a). "Country Analysis Briefs. Angola." www.eia.doe.gov/cabs/Angola/pdf.pdf [Lesedato 12.02.11]
- Energy Information Administration (EIA) (2010b). "Country Analysis Briefs. Azerbaijan." <http://www.eia.doe.gov/cabs/azerbaijan/pdf.pdf> [Lesedato 12.02.11]
- Engen, Ole Andreas (1997). "En evne til å ta imot? Internasjonal oljeteknologi og norsk mottakerkompetanse.", kap. 3 i Odd Einar Olsen og Francis Sejersted (red.). *Oljevirkomheten som teknologiutviklingsprosjekt*. Oslo: Ad Notam Gyldendal
- ENI (2010). *Sustainability Report 2009*. Milano: ENI.
- Exxon (2011). "Community and development: Local hiring."
http://www.exxonmobil.com/Corporate/community_local_hiring.aspx [Lesedato 20.01.11]
- Fagre, Nathan og Louis T. Wells Jr. (1982). "Bargaining power of multinationals and host governments", *Journal of International Business Studies* 13(2):9-23.
- Falck, Oliver og Stephan Heblick (2007). "Corporate social responsibility: Doing well by doing good", *Business Horizon* 50:247-254.
- Ferreira, Patrícia Magalhães (2009). *Country Case Study: Angola. State-Society Relations in Angola*. Madrid: Fundacion para las Relaciones Internacionales y el Dialog Exterior.

- FN (2011). "Global Compact - The Ten Principles."
<http://www.unglobalcompact.org/aboutthegc/thetenprinciples/index.html> [Lesedato 12.11.10]
- FN-sambandet (2011). "FNs verdenserklæring for menneskerettigheter."
<http://www.fn.no/FN-informasjon/Konvensjoner-og-erklæringer/Menneskerettigheter/FNs-verdenserklæring-om-menneskerettigheter> [Lesedato 27.03.11]
- Franke, Anja, Andrea Gawrich og Gurban Alakbarov (2009). "Kazakhstan and Azerbaijan as Post-Soviet Rentier States: Resource Incomes and Autocracy as a Double "Curse" in Post-Soviet Regimes", *Europe-Asia Studies* 61(1):109-140.
- Freedom House (2007) "Country Report. Angola."
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&country=7123&year=2007> [Lesedato 15.01.11]
- Freedom House (2010a). "Freedom in the World – Angola."
<http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2010&country=7769> [Lesedato 15.01.11]
- Freedom House (2010b) "Freedom in the World – Azerbaijan."
http://www.freedomhouse.org/inc/content/pubs/fiw/inc_country_detail.cfm?year=2010&country=7775&pf [Lesedato 15.01.11]
- Freeman, Edvard R. (1984). *Strategic Management – A Stakeholder Approach*. Boston: Priman Publishing.
- Frynas, Jędrzej George (2005). "The false developmental promise of Corporate Social Responsibility: evidence from multinational oil companies", *International Affairs* 81(3): 581-598.
- Frynas, Jędrzej George (2009). "Corporate social responsibility in the oil and gas sector", *Journal of World Energy Law and Business* 2(3):178-195.
- Frynas, Jędrzej George (2010). "Corporate Social Responsibility and Societal Governance: Lessons from Transparency in the Oil and Gas Sector", *Journal of Business Ethics*. 93:163-179.
- Garriga og Melé (2004). "Corporate Social Responsibility. Theories: Mapping the Territory", *Journal of Business Ethics* 53:51-71
- George, Alexander L. & Andrew Bennett (2005). *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Gerring, John (2007). *Case Study Research. Principles and Practices*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gjølberg, Maria (2003). *The United Nations Global Compact – I hvilken grad bidrar Global Compact, via næringslivet, til FNs mål om bærekraftig utviling?* Rapport nr. 6. Oslo: Senter for Miljø og Utvikling. Universitetet i Oslo
- Global Witness (2004). *Time for Transparency: Coming clean on oil, mining and gas revenues*. Washington DC: Global Witness.
- Grono, Magdalena Frichova (2010) "Azerbaijan", i Freedom House (red.). *Nations in Transit 2010*.
- Grosse, Robert og Jack N. Behrman (1992). "Theory in international business", *Transnational*

- Corporations* 1(1):93-1 33.
- Gulbrandsen, Lars H. og Arild Moe (2005). "Oil Company CSR Collaboration in "New" Petro-states", *JJC Vinter*:53-64.
- Gulbrandsen, Lars H. og Arild Moe (2007). "BP in Azerbaijan: a test case of the potential and limits of the CSR agenda?", *Third World Quarterly* 28(4):813-830.
- Guzmán og Becker-Olsen (2010). "Strategic corporate social responsibility: a brand-building tool", kap. 9 i Louche, Celine, Samuel O. Idowu og Walter Leal Filho (red.). *Innovative CSR. From Risk Management to Value Creation*. Sheffield: Greenleaf Publishing Limited.
- Hadjian, Avedis Bedros (2001). "Azerbaijani Energy Policy and its Implications for Russian Security", kap. 4 i Bülgent Gökay (red.). *The Politics of Caspian Oil*. New York: Palgrave.
- Hanson, Stephanie (2008). "Angola's Political and Economic Development." <http://www.crf.org/economics/angolas-political-economic-development/p16820> [Lesedato 14.02.10]
- Haufler, Virginia (2004). *Corporate Intervention in Domestic Politics: Normative Change in the International Community*. FNI Rapport nr. 6. Oslo: Fridtjof Nansen Institutt.
- Hellevik, Ottar (2003). *Forskningsmetode i Sosiologi og Statsvitenskap*. 7. utgave. 2. opplag. Oslo: Universitetsforlaget.
- Henderson, David (2001). *Misguided Virture. False Notions of Corporate Social Responsibility*. London: The Institute of Economic Affairs.
- Henisz, Witold J. and Bennet A. Zelner (2004). "Political Risk Management: A Strategic Perspective" i Theodore Moran (red.). *International Political Risk Management: The Brave New World*. Washington D.C.: The World Bank Group.
- Heradstveit, Daniel (2000). *Democracy and Oil. The Case of Azerbaijan*. Wiesbaden: Reichert Verlag.
- Heradstveit, Daniel (2001a). "Democratic development in Azerbaijan and the role of Western oil industry", *Central Asian Survey* 20(3):261-288.
- Heradstveit, Daniel (2001b). "Local Elites Meet Foreign Corporations. The examples of Iran and Azerbaijan", *Cahiers d'études sur la Méditerranée orientale et le monde turco-iranien*. 32:258-295.
- Holtbrügge, Dirk og Nicola Berg (2004). "How Multinational Corporations Deal with their Socio-political Stakeholders: An Empirical Study in Asia, Europe, and the US", *Asian Business and Management* 3: 299-313.
- Human Right Watch (HRW) (2010). *Transparency and Accountability in Angola. An Update*. New York: Human Right Watch.
- Human Rights Watch (HRW) (2004). *Some Transparency, No Accountability. The Use of Oil Revenue in Angola and Its Impact on Human Rights*. New York: Human Right Watch.
- Hveem, Helge (2009). "Norske utenlandsinvesteringer og norsk (utenriks)politikk: dårlig forbindelse?", *Internasjonal Politikk* 67(3):381-412.
- International Crisis Group (ICG) (2010). *Azerbaijan: Vulnerable Stability*. Rapport nr. 207.
- Isaksen, Jan, Inge Tvedten, Pacheco Ilinga (2006). *Experience and Institutional Capacity for*

- Poverty and Income Distribution in Angola*. CMI Rapport nr. 19. Bergen: Chr. Michelsen Institutt.
- Jamali, Dima og Ramez Mirshak (2006). "Corporate Social Responsibility (CSR): Theory and Practice in a Developing Country Context", *Journal of Business Ethics* 72:243-262.
- Jelstad, Janka (2005). *Corporate Social Responsibility (CSR) i Statoil. Hva kan forklare innholdet i Statoils CSR-strategi?* SUM Rapport nr.1. Oslo: Senter for utvikling og miljø, Universitetet i Oslo.
- Jensen, Nathan M. (2003). "Democratic Governance and Multinational Corporations: Political Regimes and Inflows of Foreign Direct Investment", *International Organization* 57(3):587-616.
- Kaiser, Karl (1971). "Transnational Politics: Towards a Theory of Multinational Politics", *International Organization* 25(4): 795-816.
- Kaldor, Mary og Yahia Said (2000). "Oil and Human Rights in Azerbaijan", i Asbjørn Eide, Helge Ole Bergesen og Pia Rudolfson Goyer (red.). *Human Rights and the Oil Industry*. Antwerpen: Intersentia.
- Kapstein, Ethan (2001). "The Corporate Ethics Crusade", *Foreign Affairs* 80(5):105-119.
- Karl, Terry Lynn (1997). *The Paradox of Plenty: Oil Booms and Petro-states*. Berkeley: University of California Press.
- Kasim, Kamer (2001). "The Nagorno-Karabakh Conflict, Caspian Oil and Regional Powers", kap. 6 i Bülgent Gökay (red.). *The Politics of Caspian Oil*. New York: Palgrave.
- Keohane, Robert O. og Joseph S. Nye red. (1972). *Transnational Relations and World Politics*. Cambridge Mass: Harvard University Press.
- Keohane, Robert O. og Joseph S. Nye (2001). *Power and Interdependence*. New York: Longman.
- Knutsen, Carl Henrik, Asmund Rygh og Helge Hveem (2011). "Does State Ownership Matter? Institutions' Effect on Foreign Direct Investment?", *Business and Politics* 13(1):1-31.
- Kolk, Ans og Francois Lefant (2010). "MNC Reporting on CSR and Conflict in Central Africa", *Journal of Business Ethics* 93:241-255.
- Kolstad, Ivar, Arne Wiig og Heidi Larsen (2008). *Hvordan gjøre gode ting bedre? Norskebedrifters CSR aktiviteter i utviklingsland*. CMI Rapport nr. 4. Bergen: Chr. Michelsen Institutt.
- Kraemer, Romy og Rob van Tulder (2009). "Internationalization of TNCs from the extractive industries: a literature review", *Transnational Corporations* 18(1):137-156.
- Krifa-Schneider, Hadjila og Iuliana Matei (2010). "Business Climate, Political Risk and FDI in Developing Countries: Evidence from Panel Data", *International Journal of Economics and Finance* 2(5): 54-65.
- Kurucz, Elizabeth C, Barry A. Colbert og David Wheeler (2008). "The Business Case for Corporate Social Responsibility", kap. 8 i Andrew Crane, Abigail McWilliams, Dirk Matten, Jeremy Moon og Donald Siegel (red.). *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. New York: Oxford University Press.
- Kytle, Beth og John Gerard Ruggie (2005). "Corporate Social Responsibility as Risk Management. A Model for Multinationals", CSRI Arbeidsnotat nr. 1. Cambridge: Corporate Social Responsibility Initiativ, Harvard University

- Larsen, Mats Mikael (2008). *Miljøpraksis i ulike kontekster. Statoil og Norsk Hydro i Norge og Angola*. Masteroppgave Oslo: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi, Universitetet i Oslo.
- Le Billion, Philippe (2001). "The Oil Industry and the State of War in Angola", kap. 7 i Asbjørn Eide, Helge Ole Bergesen og Pia Rudolfson Goyer (red.). Antwerpen: Oxford.
- Lijphart, Arend (1971). "Comparative Politics and the Comparative Method", *American Political Science Review* 65: 682-693.
- Lunde, Leiv og Phil Swanson (2004). *Towards enhanced CSR impact?* FNI Rapport nr. 37. Oslo: Fridtjof Nansen Institutt.
- Luo, Yadong (2004). "A cooperation perspective of MNC-host government relations", *Journal of International Management* (10):431-451.
- Lussac, Samuel (2009). "An Azerbaijani Success Story? SOCAR's Expansion and Diversification within the Azerbaijani Oil Transportation Network." Oslo: Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- McMillian, John (2005). "The Main Institution in the Country is Corruption: Creating Transparency in Angola." CDDRL Arbeidsnotat nr. 36. Stanford: Center on Democracy, Development and The Rule of Law, Stanford University.
- McWilliams, Abigail og Donald Siegel (2001). "Corporate Social Responsibility: A Theory of the Firm Perspective", *Academy of Management Review*, 26(1):117-127.
- Menas Associates (2011). "Azerbaijan." <http://www.menas.co.uk/localcontent/home.aspx?country=79> [Lesedato 12.02.11]
- Mitchell, Ronald K, Bradley R. Agle og Donna J. Wood (1997). "Toward a theory of stakeholder identification and salience: Defining the principle and who and what really counts", *Academy of Management Review* 22(4):853-886.
- Moe, Arild (2005). "Oljeselskapene og de nye petroleumsprovinsene: etikk, butikk og politikk." <http://www.forskningsradet.no/servlet/Satellite?c=Informasjonstekst&cid=1233557874950&pagename=petropol%2FHovedsidemal> [Lesedato 16.03.11]
- Moon, Jeremy og David Vogel (2008). "Corporate Social Responsibility, Government, and Civil Society", kap. 13 i Andrew Crane, Abigail McWilliams, Dirk Matten, Jeremy Moon og Donald Siegel (red.). *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. New York: Oxford University Press.
- Moon, Chul W. og Augustine A. Lado (2000). "MNC-Host Government Bargaining Power Relationship: A Critique and Extension Within the Resource-Based View", *Journal of Management* 25(1):85-117.
- Murphy, David F. og Jem Bendell (1999). "Partners in time? Business, NGOs and sustainable development". UNRIS Arbeidsnotat nr. 109. Geneve: United Nations Research Institute for Social Development.
- Nordang, Håkon (2011). *Telefonintervju med Statoil representant*. 20. januar.
- Norwegian Refugee Council (NRC) (2011). "Landflash Aserbajdsjan." <http://www.flyktninghjelpen.no/?aid=9095093> [Lesedato 14.03.11]
- Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) (2002). "Guidelines for

- Multinational Enterprises.” <http://www.oecd.org/dataoecd/56/36/1922428.pdf>
[Lesedato 12.02.2010]
- Oldgard, Mai, Tony Pilch og Leiv Lunde (2004). *From the Margins to the Mainstream? – The potential for VSR cooperation in Angola and Nigeria*. FNI Rapport nr. 40. Oslo: Fridtjof Nansen Institutt.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OCSE) (2010). *International Election Observation. Republic of Azerbaijan - Parliamentary Elections*. Baku: OCSE.
- Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) (2001). *Annual Report 2000*. Warsawa: Office for Democratic Institutions and Human Rights, OCSE.
- Orre, Aslak (2010). “Who’s challenge the party-state in Angola? Political space and opposition in parties and civil society.” Paper presentert på konferansen Election processes, liberation movements and democratic change in Africa, Maputo 8.-11. April 2010.
- Osland, Gregory og Ingmar Björkman (1998). “MNC-host Government Interaction: Government Pressures on MNCs in China”, *European Management Journal* 16(1):91-100.
- Porter, Michael E. og Mark R. Kramer (2002). “The link between Competitive Advantage and Corporate Social Responsibility”, *Harvard Business Review* December:3-17
- Rasizade, Alec (2003). “Azerbaijan in transition to the “New Age of Democracy””, *Communist and Post-Communist Studies* 36: 345–372.
- Razayeva, Gyulshan (2008). ”Launching the Global Compact in Azerbaijan in partnership with Statoil.” <http://www.undp.org/partners/business/resources/cs-azerbaijan.pdf>
[Lesedato 22.02.11]
- Reiten, Kristin (2007). *Nytt norsk oljeeventyr I Afrika. Statoil i Angola – en rammeanalyse av medienes dekning i perioden 1997-2002*. Hovedoppgave. Oslo: Institutt for medier og kommunikasjon, Universitetet i Oslo.
- Renn, Ortwin (2008). *Risk Governance: Coping with Uncertainty in a Complex World*. London: Earthscan.
- Risse-Kappen, Thomas (1995). *Bringing transnational relations back in. Non-state actors, domestic structures and international institutions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rodriguez, Peter, Donald S. Siegel, Amy Hillman, Lorraine Eden (2006). “Three Lenses on the Multinational Enterprise: Politics, Corruption, and Corporate Social Responsibility.” RPI Arbeidsnotat nr. 608. Virginia: Rensselaer Polytechnic Institute, University of Virginia
- Roque, Paula Cristina (2009). “Angola’s Façade Democracy”, *Journal of Democracy* 20(4):137-150
- Ross, Michael L. (1997). The Political Economy of the Resource Curse. *World Politics* 51(2):297-322.
- Ruud, Audun (2001). *Transnational Corporations and Environmental Concerns in Less Developed Countries: Can cross border environmental management systems achieve public policy goals?* Doktoravhandling. Oslo: Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo.

- Sachs, Jeffery D. og Andrew Warner (1997). *Natural Resource Abundance and Economic Growth*. Cambridge: Center for International Development, Harvard Institute for International Development, University of Harvard.
- Sachs, Jeffrey D. og Andrew M. Warner (2001). "Natural Resources and Economic Development: The curse of natural resources", *European Economic Review* 45:827-838.
- Sætre, Simen (2009). "Lyssky forbindelser i Angola", *Morgenbladet* 21. august.
- Scheer, Andreas G. og Guido Palazzo (2008). "Corporate Social Responsibility and Theories of Global Governance: Strategic Contestation in Global Issue Areas", kap. 19 i Andrew Crane, Abigail McWilliams, Dirk Matten, Jeremy Moon og Donald Siegel (red.). *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. New York: Oxford University Press.
- Schepers, Donald H. (2006). "The Impact of NGO Network Conflict on the Corporate Social Responsibility Strategies of Multinational Corporations", *Business and Society* 45(3):281-299.
- Scholte, Jan Aart (1999) "Global Civil Society: Changing the World?", CSGR Arbeidsnotat nr. 3. Warwick: Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation, University of Warwick.
- Sebastião, Lukoki (2009). "Statoil in Angola – CSR and Partnership for Sustainable Development." Luanda: Statoil.
- Sending, Ole Jacob og Iver B. Neumann (2006). "Governance to Governmentality: Analyzing NGOs, States, and Power", *International Studies Quarterly* 50: 651–672.
- Shaxson, Nicholas, João Neves og Fernando Pacheco (2008). "Drivers of Change, Angola." The Chapman House Final Report. New York: The Chapman House.
- Skaaren-Fystro, Gro (2011). *Intervju med Transparency International representant*. 28. april.
- Skjærseth, Jon Birger (2003). *ExxonMobile: Tiger or Turtle on Social Responsibility*. FNI Rapport nr. 7. Oslo: Fridtjof Nansen Institutt.
- Skjærseth, Jon Birger, Kristian Tangen, Philip Swanson, Atle Christer Christiansen, Arild Moe og Leiv Lunde (2004). *Limits to Corporate Social Responsibility: A comparative study of four major oil companies*. FNI Rapport nr. 7. Oslo: Fridtjof Nansen Institutt.
- Slydal, Beate (2011). *Intervju med Amnesty International representant*. 29. april.
- Smith, Craig N. (2002). "Corporate Social Responsibility: not whether, but how?" Arbeidsnotat nr. 701. London: Centre for Marketing, London Business School.
- Sooge, David (2009). "Angola. Failed yet Successful." FRIDE Arbeidsnotat nr. 81. Madrid: Fundacion para las Relaciones Internacionales y el Dialog Exterior.
- Speed, Jan (2009). "Angola – mer enn bare business", *Bistandsaktuelt* 23. desember.
- Statoil (2008). *Mot nord. Bærekraftig utvikling 2007*. Stavanger: Statoil.
- Statoil (2009a). "Supporting our activities in Angola." http://www.statoil.com/AnnualReport2008/en/Sustainability/Society/Pages/5-6-3-4-1_SupportingOurActivitiesInAngola.aspx [Lesedato 12.01.11]
- Statoil (2009b). "A long-term perspective in Azerbaijan." http://www.statoil.com/AnnualReport2008/en/Sustainability/Society/Pages/5-6-3-4-2_ALong-TermPerspectiveInAzerbaijan.aspx [Lesedato 20.01.11]

- Statoil (2010a). "Corporate Social Responsibility in Statoil." Luanda: Statoil.
- Statoil (2010b). "Integrity due diligence."
<http://www.statoil.com/annualreport2010/en/Sustainability/ManagingOurRisksAndImpacts/Pages/IntegrityDueDiligence.aspx> [Lesedato 13.03.2011]
- Statoil (2010c). "Transparency in Azerbaijan."
<http://www.statoil.com/annualreport2009/en/sustainability/society/ethicsandtransparency/pages/transparencyinazerbaijan.aspx> [Lesedato 02.02.11]
- Statoil (2011a). "Samfunnsansvar og våre prinsipper."
<http://www.statoil.com/no/environmentsociety/society/pages/strategyandpolicy.aspx>
 [Lesedato 20.01.11]
- Statoil (2011b). "Vår virksomhet."
<http://www.statoil.com/no/ouoperations/pages/default.aspx> [Lesedato 20.01.11]
- Statoil (2011c). "Angola."
<http://www.statoil.com/no/About/Worldwide/Angola/Pages/default.aspx> [Lesedato 20.01.11]
- Statoil (2011d). "Aserbajdsjan."
<http://www.statoil.com/no/about/worldwide/azerbaijan/pages/default.aspx> [Lesedato 20.01.11]
- Statoil (2011e). "Menneskerettigheter og arbeidsforhold."
<http://www.statoil.com/no/EnvironmentSociety/Society/Pages/HumanrightsAndLabourStandards.aspx> [Lesedato 22.04.11]
- Stopford, John og Susan Strange (1991). *Rival states, rival firms. Competition for world market shares*. New York: Cambridge University Press.
- Stortingsmelding nr. 10 (2008-09). *Næringslivets samfunnsansvar i en global økonomi*. Det Kongelige Utenriksdepartement.
- Strange, Susan (1994a). *States and Markets*. London: Printer Publisher.
- Strange, Susan (1994b). "Rethinking structural change in the international political economy: States, Firms and Diplomacy", kap. 5 I Richard Stubbs og Geoffrey R.D. Underhill (red.). *Political economy and the changing global order*. London: Macmillan.
- Tansey, Oisín (2007). "Process Tracing and Elite Interviewing: A Case for Non-probability Sampling", *Political Science and Politics* 40(4):765- 772.
- Thomas, Caroline (2008). "Globalization and Development in the South", i John Ravenhill (red.). *Global Political Economy. Second Edition*. Oxford: Oxford University Press.
- Total (2011). "Working for Shared Development: Local content."
<http://www.total.com/en/our-challenges/working-for-shared-development/our-actions/employment/economic-development/local-content-201060.html> [Lesedato 20.01.11]
- Transparency International (2011). "Corruption Perceptions Index 2010 Results."
http://www.transparency.org/policy_research/surveys_indices/cpi/2010/results
 [Lesedato 12.03.11]
- Trygstad, Sissel og Håvard Lismoen (2008). *Fagbevegelsen og CSR*. Oslo: Fafos Rådsprogram.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (1999). *World Investment*

- Report. Foreign Direct Investment and Challenges of Development.* New York og Geneva: United Nations.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2003). *World Investment Report. FDI policies for development: national and international perspectives.* New York og Geneva: United Nations.
- United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD) (2009). *World Investment Report. Transnational Corporations, Agricultural Production and Development.* New York og Geneva: United Nations.
- United Nations Development Programme (UNDP) (2010). *UN Human Development Report. The Real Wealth of Nations: Pathways to Human Development.* New York: Palgrave Macmillan.
- US Department of State (2010). "Background Note: Azerbaijan." <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/2909.htm> [Lesedato 12.02.11]
- Ustad, Øyvind (2003): *Bedrifters samfunnsansvar og vertslands forhandlingsstyrke. Eksempelet Statoil i Angola, Nigeria og Aserbajdsjan.* Hovedoppgave. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Universitetet i Trondheim.
- Vabric, Aljaz (2010). *Corporate Social Responsibility in the Oil and Gas industry. Strategic importance and the role CSR plays in large oil and gas multinationals.* Masteroppgave. Maastricht: Faculty of Economics and Business Administration, Universiteit Maastricht.
- van Tulder (med Alex van der Zwart) (2006). *International Business and Society.* Oxford: Blackwell.
- Verdensbanken (2010). *Azerbaijan: Living Conditions Assessment Report.* Rapport nr. 52801. Human Development Sector Unit, Europe and Central Asia Region, World Bank Group.
- Verdensbanken (2011a). "Doing Business in Angola." www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/angola [Lesedato 17.04.2011]
- Verdensbanken (2011b). "Angola at a glance." http://devdata.worldbank.org/AAG/ago_aag.pdf [Lesedato 17.04.2011]
- Veron, Raymond (1971). *Sovereignty at Bay: The multinational Spread of U.S. Enterprises.* New York: Basic Books, Inc.
- Vestad, Brynhild (2008). *Statoil i Aserbajdsjan. Samfunnsansvar og omdømme i et autoritært regime.* Hovedoppgave. Oslo: Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Vines, Axel, Nicholas Shaxson, Lisa Rimli og Chris Heymans (2005), Angola. Drivers of change: an overview. The Chapham House Position Paper. New York: The Chapman House.
- Vogel, David (2006). "The privat regulation of global corporate conduct." CRBR Arbeidsnotat. Berkeley: Centre for Responsible Business, Berkeley University
- Vogel, David (2008). "Private Global Business Regulation", *Annual Review of Political Science* 11:261-282.
- Vos, Janita F. J. (2003). "Corporate Social Responsibility and the Identification of

- Stakeholders”, *Corporate Social Responsibility and Environment Management* 10:141-152.
- Watts, Michael J. (2005). “Righteous Oil? Human Rights, the Oil Complex and Corporate Social Responsibility”, *Review of Environment and Resources* 30:1-35.
- Weiss, Linda (2000). “Globalization and State Power”, *Development and Society* 29(1):1-15.
- Westgaard, Geir (2007). “Securing a license to operate: the role of corporate social responsibility”, *Forum Block* 4 21: 49-56
- Wiig, Arne og Ivar Kolstad (2010a). ”It’s the rents, Stupid! The political economy of the resource curse”, *Energy Policy* 37:5317-5325.
- Wiig, Arne og Ivar Kolstad (2010b). “Multinational corporations and host country institutions: A case study of CSR activities in Angola”, *International Business Review* 19:178-190.
- Wiig, Arne og Madalena Ramalho (2005). ”Corporate social responsibility in the Angolan oil industry.” CMI Arbeidsnotat nr. 8. Bergen: Chr. Michelsen Institutt
- Williams, Cynthia og Ruth V. Aguilera (2008). “Corporate Social Responsibility in a Comparative Perspective”, kap. 20 i Andrew Crane, Abigail McWilliams, Dirk Matten, Jeremy Moon og Donald Siegel (red.). *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*. New York: Oxford University Press.
- Williamson, David, Gary Lynch-Wood og Rilka Dragneva-Lewers (2010). “Exploring the regulatory preconditions for business advantages in CSR”, kap. 2 i Celin Louche, Samuel O. Idowu og Walter Leal Filho (red.). *Innovative CSR. From risk management to value creation*. Sheffield: Greenleaf Publishing.
- World Business Council for Sustainable Development (WBCSD (2000). “Corporate Social Responsibility: Making good business sense.”
<http://www.wbcsd.org/DocRoot/IunSPdIKvmYH5HjbN4XC/csr2000.pdf> [Lesedato 12.01.2011]
- World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) (1999). “Corporate Social Responsibility: Meeting changing expectations.”
<http://www.wbcsd.org/plugins/DocSearch/details.asp?type=DocDet&ObjectId=Mjg2> [Lesedato 12.01.2011]
- Yin, Robert K. (2003). *Case Study Research. Design and Method. Third Edition*. London: Sage Publications.
- Yürükel, Sefa Martin (1999). *Klansystemet i Aserbajdsjan – politikk, økonomi, korrupsjon, makt og menneskerettigheter*. Oslo: Norsk Utenrikspolitisk Institutt (NUPI).
- Zadek, Simon (2001). *The civil corporation. The new economy of corporate citizenship*. London: Eartjscan Publications Ltd.

Vedlegg

Vedlegg 1: Fokusområder for samtale med Håkon Nordang i Statoil

1. CSR generelt
  - a. Hvordan definerer Statoil begrepet CSR?
  - b. Hvordan utformes Statoils CSR strategier?
  - c. Hva fokuseres det mest på – universelle/globalt CSR strategier eller individuelle strategier som er tilpasset hvert enkelt vertsland?
  - d. Statoil har underskrevet Global Compact, hvordan følges dette opp i praksis?

2. Angola og Aserbajdsjan generelt
  - a. Hvor store er de totale CSR budsjettene i henholdsvis Angola og Aserbajdsjan?
  - b. Hvilke sosiale utfordringer anses som de største i henholdsvis Angola og Aserbajdsjan og hvorvidt søker selskapets CSR aktiviteter å møte disse?
  - c. Kan dere beskrive de viktigste CSR aktivitetene i vertslandene? Hvilke dimensjoner av samfunnsansvar fokuseres det mest på? Eksempelvis menneskerettigheter, arbeidsstandarder og rettigheter, "godt styresett", teknologioverføring og lignende.
  - d. Hva anser dere som de største forskjellene/likhetene mellom de to vertslandene?
  - e. Hvorvidt øker omfanget av CSR aktiviteter proporsjonalt med hvor betydelige investeringer/operasjoner Statoil har i et vertsland? Er det tenkelig at det vil bli investert mer i samfunnsansvarlige tiltak nå som Statoil har fått operatørrettigheter i Angola?
  - f. Hvordan forholder Statoil seg til mikro/makro CSR²⁸ – hva fokuseres det mest på?
  - g. Har Statoil samarbeidsprosjekter med andre internasjonale oljeselskaper for å adressere makro CSR spørsmål i henholdsvis Angola og Aserbajdsjan?

3. CSR og Statoils interessenter/stakeholdere
  - a. Hvordan definerer/identifiserer Statoil relevante stakeholdere i vertslandene selskapet opererer?
  - b. På hvilket grunnlag avgjøres det hvilke stakeholdere selskapet forholder seg til/gjennomfører dialog med?

---

²⁸Mikro CSR anses som aktiviteter som supplerer myndigheters politikk på spesifikke områder, uten å blande seg inn i myndighetenes politikktutforming, eksempelvis rettet mot lokalsamfunn som direkte blir påvirket av selskapers operasjoner, men kan også være prosjekter på nasjonalt nivå. Makro CSR refererer til ansvar for de indirekte konsekvensene av eksempelvis økte inntekter fra oljeindustrien på et lands økonomiske, politiske og sosiale utvikling, eksempelvis å arbeide for gjennomsiktighet i oljeinntekter, godt styresett og anti-korrupsjons programmer.

4. Selskapets relasjon til myndighetene i vertslandet
  - a. Hvorvidt anses angolanske og aserbajdsjanske myndigheter som relevante stakeholdere for Statoils CSR aktiviteter? Utformes selskapets CSR strategier i samarbeid med vertslandets myndigheter?
  - b. Mye av forskningen på feltet peker på at oljeinntektene i Angola og Aserbajdsjan ofte kommer den styrende eliten til gode fremfor befolkningen som helhet. Flere oljeselskaper har indikert at det å legge seg opp i hvordan myndigheter styrer staten, kan skade business. Hvordan forholder Statoil seg til dette? Hvorvidt søker selskapet å påvirke myndighetenes politikktutforming, "godt styresett" og anti-korrupsjon?
  - c. Statoil samarbeider med de nasjonale oljeselskapene Sonangol og Socar. Samtidig har disse selskapene vært utsatt for anklager rundt blant annet korrupsjon og svært tette bånd til myndighetene. Hvordan forholder Statoil seg til slike samarbeid?
  - d. En ofte sitert teori hevder at vertslandets myndigheter øker sin forhandlingsstyrke ovenfor et utenlandsk selskap i en sektor som olje når investeringene er gjort (obsolescing bargain²⁹). Er dette riktig beskrivelse av situasjonene Statoil opplever i henholdsvis Angola og Aserbajdsjan?

5. Selskapets relasjoner til sivilsamfunnet i vertslandet
  - a. Hvilke interessenter, utenom myndighetene, anser selskapet som de viktigste i henholdsvis Angola og Aserbajdsjan?
  - b. Hvorvidt opplever Statoil etterspørsel om CSR aktiviteter fra sivilsamfunnet i de to vertslandene?
  - c. Hvorvidt/hvordan påvirker angolanske og aserbajdsjanske NGOer eller andre grupperinger fra sivilsamfunnet Statoils CSR aktiviteter? Hvordan jobber Statoil i forhold til CSR og interessediialog med NGOer i de to vertslandene?
  - d. Forskning viser at Aserbajdsjan og Angola styres av nettverk koblet til presidentens klan/allierte. I relasjon til dette er sivilsamfunnet og fri presse mindre utbredt i disse vertslandene enn i vestlige land. Hvorvidt/hvordan sikrer Statoil at de "relevante og legitime" stemmene blir hørt, i en setting der dette ikke nødvendigvis er vanlig praksis i landet?
  - e. Hvordan forholder Statoil seg til motstridende stakeholderinteresser – eksempelvis myndigheters ønske om å hemmeligholde hvordan inntekter fra oljeindustrien blir brukt i landet, mens en slik åpenhet ofte kreves av sivilsamfunnet og vil gagne befolkningen som helhet?

---

²⁹ Ettersom oljeselskapers investeringer er karakterisert av høye *sunkkostnader* er risikoen for økonomiske tap ved å trekke seg ut av et vertsland store når selskapet har etablert. Samtidig blir vertslandets myndigheter mindre avhengige av selskapet når infrastrukturen er utbygd og fortjenester fra ressursutnyttelsen begynner å overgå utgifter. Teorien antar derfor at vertslandets myndigheter kan stille større krav og pålegge selskapet flere forhold som bidrar til å nå vertslandets målsetninger, eksempelvis bidrag til offentlige goder som utdanning og helse, høyere skatter og avgifter til ekspropriering av selskapets eiendeler.

6. Internasjonale aktørers innflytelse på Statoils CSR strategier
  - a. Hvorvidt legger norske myndigheter føringer på Statoils CSR aktiviteter?
  - b. Hvorvidt/hvilke norske og internasjonale NGOer påvirker Statoils CSR aktiviteter i Angola og Aserbajdsjan?
  - c. Hvorvidt påvirkes Statoils CSR aktiviteter i de to vertslandene av andre oljeselskaper som opererer der?
7. Hvorvidt anses Statoils CSR strategier som en mulighet til å oppnå konkurransefortrinn for selskapets langsiktige investeringer i vertslandene?
8. Hvorvidt/hvordan anses CSR som en strategi for å håndtere politisk risiko?

Vedlegg 2: Fokusområder for samtale med Willy Egset i Statoil

1. CSR generelt

- a. Hvordan definerer Statoil begrepet CSR?
- b. Hvordan utformes Statoils CSR strategier?
- c. Hva fokuseres det mest på – universelle/globalt CSR strategier eller individuelle strategier som er tilpasset hvert enkelt vertsland?
- d. Statoil har underskrevet Global Compact, hvordan følges dette opp i praksis?

2. Aserbajdsjan generelt

- a. Hvor stort er det totale CSR budsjettet i Aserbajdsjan?
- b. Hvilke sosiale utfordringer anses som de største i Aserbajdsjan og hvorvidt søker selskapets CSR aktiviteter å møte disse?
- c. Kan du beskrive de viktigste CSR aktivitetene i vertslandet? Hvilke dimensjoner av samfunnsansvar fokuseres det mest på? Eksempelvis menneskerettigheter, arbeidsstandarder og rettigheter, "godt styresett", teknologioverføring og lignende.
- d. Hvordan forholder Statoil seg til mikro/makro CSR³⁰ – hva fokuseres det mest på?
- e. Har Statoil samarbeidsprosjekter med andre internasjonale oljeselskaper for å adressere makro CSR spørsmål i Aserbajdsjan?

3. CSR og Statoils interessenter/stakeholdere

- a. Hvordan definerer/identifiserer Statoil relevante stakeholdere i Aserbajdsjan?
- b. På hvilket grunnlag avgjøres det hvilke stakeholdere selskapet forholder seg til/gjennomfører dialog med?

4. Selskapets relasjon til myndighetene i vertslandet

- a. Hvorvidt anses aserbajdsjanske myndigheter som relevante stakeholdere for Statoils CSR aktiviteter? Utformes selskapets CSR strategier i samarbeid med vertslandets myndigheter?
- b. Mye av forskningen på feltet peker på at oljeinntektene i Aserbajdsjan ofte kommer den styrende eliten til gode fremfor befolkningen som helhet. Flere oljeselskaper har indikert at det å legge seg opp i hvordan myndigheter styrer staten, kan skade business. Hvordan forholder Statoil seg til dette? Hvorvidt søker selskapet å påvirke myndighetenes politikktutforming, "godt styresett" og anti-korrupsjon?

---

³⁰Mikro CSR anses som aktiviteter som supplerer myndigheters politikk på spesifikke områder, uten å blande seg inn i myndighetenes politikktutforming, eksempelvis rettet mot lokalsamfunn som direkte blir påvirket av selskapers operasjoner, men kan også være prosjekter på nasjonalt nivå. Makro CSR refererer til ansvar for de indirekte konsekvensene av eksempelvis økte inntekter fra oljeindustrien på et lands økonomiske, politiske og sosiale utvikling, eksempelvis å arbeide for gjennomsiktighet i oljeinntekter, godt styresett og anti-korrupsjons programmer.

- c. Statoil samarbeider med det nasjonale oljeselskapet Socar. Samtidig har dette selskapet vært utsatt for anklager rundt blant annet korrupsjon og svært tette bånd til myndighetene. Hvordan forholder Statoil seg til slike samarbeid?
  - d. En ofte sitert teori hevder at vertslandets myndigheter øker sin forhandlingsstyrke ovenfor et utenlandsk selskap i en sektor som olje når investeringene er gjort (obsolescing bargain³¹). Er dette riktig beskrivelse av situasjonene Statoil opplever i Aserbajdsjan?
5. Selskapets relasjoner til sivilsamfunnet i vertslandet
- a. Hvilke interessenter, utenom myndighetene, anser selskapet som de viktigste i Aserbajdsjan?
  - b. Hvorvidt opplever Statoil etterspørsel om CSR aktiviteter fra sivilsamfunnet i vertslandet?
  - c. Hvorvidt/hvordan påvirker aserbajdsjanske NGOer eller andre grupperinger fra sivilsamfunnet Statoils CSR aktiviteter? Hvordan jobber Statoil i forhold til CSR og interessediolog med NGOer i Aserbajdsjan?
  - d. Forskning viser at Aserbajdsjan styres av et klannettverk koblet til presidenten. I relasjon til dette er sivilsamfunnet og fri presse mindre utbredt i disse vertslandene enn i vestlige land. Hvorvidt/hvordan sikrer Statoil at de "relevante og legitime" stemmene blir hørt, i en setting der dette ikke nødvendigvis er vanlig praksis i landet?
  - e. Hvordan forholder Statoil seg til motstridende stakeholderinteresser – eksempelvis myndigheters ønske om å hemmeligholde hvordan inntekter fra oljeindustrien blir brukt i landet, mens en slik åpenhet ofte kreves av sivilsamfunnet og vil gagne befolkningen som helhet?
6. Internasjonale aktørers innflytelse på Statoils CSR strategier
- a. Hvorvidt legger norske myndigheter føringer på Statoils CSR aktiviteter?
  - b. Hvorvidt/hvilke norske og internasjonale NGOer påvirker Statoils CSR aktiviteter i Aserbajdsjan?
  - c. Hvorvidt påvirkes Statoils CSR aktiviteter i Aserbajdsjan av andre oljeselskaper som opererer der?
7. Hvorvidt anses Statoils CSR strategier som en mulighet til å oppnå konkurransefortrinn for selskapets langsiktige investeringer i vertslandene?
8. Hvorvidt/hvordan anses CSR som en strategi for å håndtere politisk risiko?

---

³¹ Ettersom oljeselskapers investeringer er karakterisert av høye *sunkkostnader* er risikoen for økonomiske tap ved å trekke seg ut av et vertsland store når selskapet har etablert. Samtidig blir vertslandets myndigheter mindre avhengige av selskapet når infrastrukturen er utbygd og fortjenester fra ressursutnyttelsen begynner å overgå utgifter. Teorien antar derfor at vertslandets myndigheter kan stille større krav og pålegge selskapet flere forhold som bidrar til å nå vertslandets målsetninger, eksempelvis bidrag til offentlige goder som utdanning og helse, høyere skatter og avgifter til ekspropriering av selskapets eiendeler.

Vedlegg 3: Fokusområde for samtale med Gro Skaaren-Fystro i Transparency International

1. Transparency International er i partnerskap med Statoil – hva innebærer dette for dere og for selskapet?
2. Får Transparency International økte muligheter til å påvirke selskapet gjennom partnerskap, i forhold til å stå utenfor?
3. Hvordan opplever dere Statoils tilnærming til samfunnsansvar generelt – har selskapet en tilstrekkelig tilnærming?
4. Hvordan anser dere Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan – har selskapet en tilstrekkelig samfunnsansvarspraksis i disse vertslandene?
5. Hvordan mener dere Statoil presterer i sitt samfunnsengasjement rundt anti-korrupsjon og gjennomsiktighet?
6. Hvordan vurderer dere Statoils samfunnsansvarspraksis i forhold til andre flernasjonale oljeselskaper, er den mer omfattende?

Vedlegg 4: Fokusområde for samtale med Beate Slydal i Amnesty International

1. Amnesty International er i partnerskap med Statoil – hva innebærer dette for dere og for selskapet?
2. Får Amnesty International økte muligheter til å påvirke selskapet gjennom partnerskap, i forhold til å stå utenfor?
3. Hvordan opplever dere Statoils tilnærming til samfunnsansvar generelt – har selskapet en tilstrekkelig tilnærming?
4. Hvordan anser dere Statoils samfunnsansvarspraksis i Angola og Aserbajdsjan – har selskapet en tilstrekkelig samfunnsansvarspraksis i disse vertslandene?
5. Hvordan mener dere Statoil presterer i sitt samfunnsengasjement rundt fremming av menneskerettigheter i Angola og Aserbajdsjan?
6. Hvordan vurderer dere Statoils samfunnsansvarspraksis i forhold til andre flernasjonale oljeselskaper, er den mer omfattende?